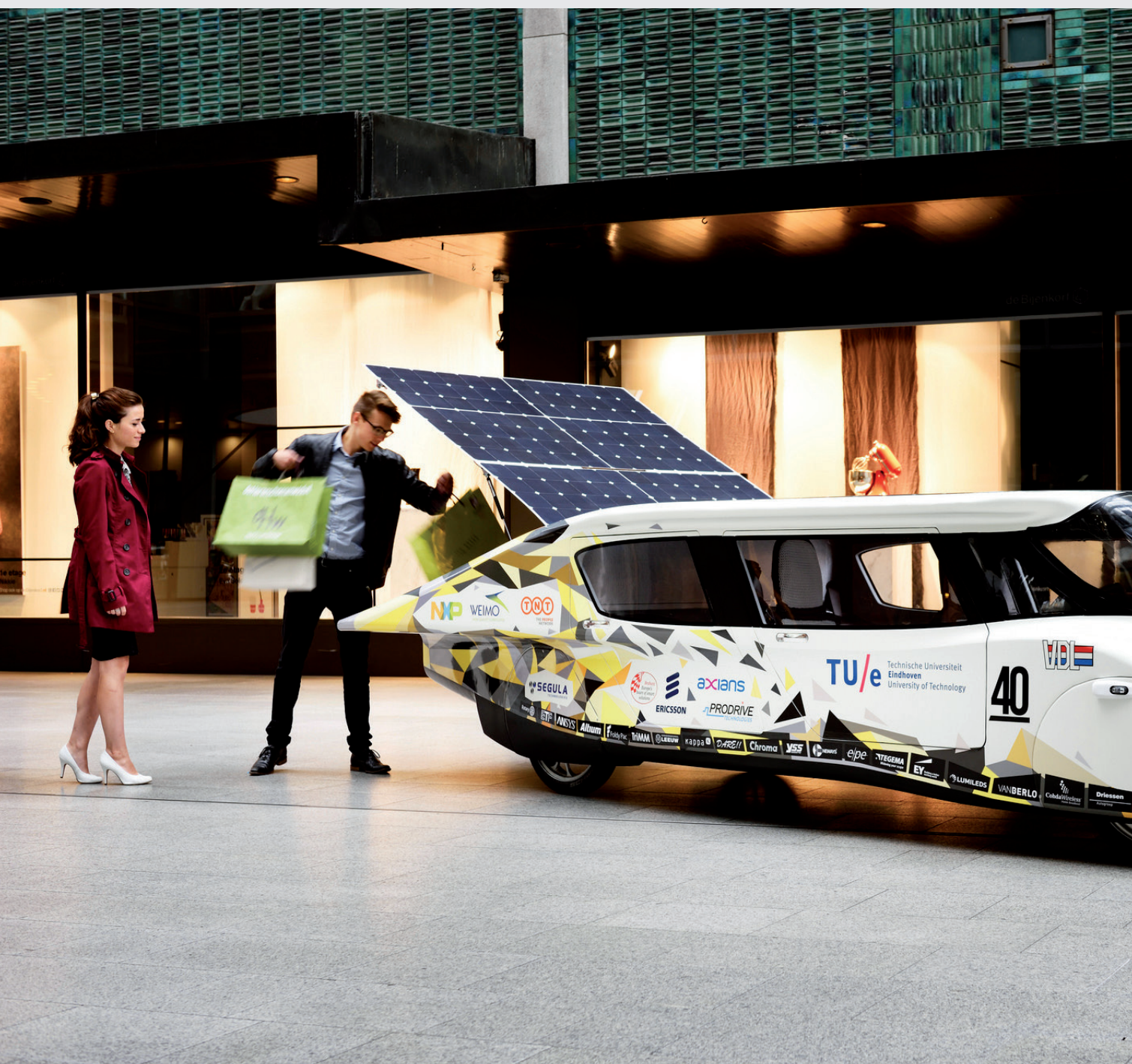

Eneco

De toekomst tegemoet

Jaarverslag 2016 Eneco Holding N.V.

Coverfoto:

Stella Lux

Eneco is in Nederland een samenwerking aangegaan met het Solar Team van de Technische Universiteit Eindhoven. Het Solar Team neemt in 2017 deel aan de World Solar Challenge in Australië met de meest duurzame en praktische gezinsauto. Eneco en het Solar Team werken samen om duurzame mobiliteit onder de aandacht van het grote publiek te brengen en zo de energietransitie te versnellen.

Inhoudsopgave

Bestuursverslag

2 Introductie

3 Kernpunten 2016

4 Over dit verslag

5 Bericht Raad van Bestuur

5 Voorwoord

8 Splitsing

10 Trends en ontwikkelingen

11 Voortgang

26 Risicomanagement

34 Governance

37 De toekomst tegemoet

38 Verslag Raad van Commissarissen

38 Bericht Raad van Commissarissen

41 Remuneratie 2016

43 Jaarrekening

44 Geconsolideerde jaarrekening 2016

49 Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening

63 Toelichting op de geconsolideerde winst- en verliesrekening

69 Toelichting op de geconsolideerde balans

96 Toelichting op het geconsolideerd kasstroomoverzicht

97 Toelichting per segment

100 Overzicht van belangrijkste dochterondernemingen, joint operations,
joint ventures en geassocieerde deelnemingen

103 Vennootschappelijke jaarrekening

105 Toelichting op de vennootschappelijke jaarrekening

108 Overige gegevens

115 Achtergrondinformatie bij het bestuursverslag

115 Gedragscode leveranciers

116 Personeelsgegevens

Kernpunten 2016

- Tevredenstellende nettowinst van € 199 miljoen
- Sinds introductie bijna 300.000 Toon's geïnstalleerd in Nederland
- Stedin internationaal uitgeroepen tot sterkste netbeheerdersmerk
- België's grootste offshore windpark North Sea klaar voor bouw
- Eneco in winnend consortium offshore windpark Borssele III & IV
- Duurzame samenwerking met TU Delft, Unilever, Mars en PostNL
- Sinds start project: 766.000 Stedin-klanten accepteren slimme meter
- DELTA brengt wind en zonactiviteiten onder bij Eneco
- Eneco neemt 50% belang in het Duitse LichtBlick
- Eneco Groep zet koers naar het nieuwe energiebedrijf Eneco en het nieuwe netwerkbedrijf Stedin

Over dit verslag

Gezien de splitsing van Eneco Groep per 31 januari 2017 in een energie- en een netwerkbedrijf is besloten om het opstellen van het jaarverslag en de jaarrekening 2016 van Eneco Holding N.V. en de ondertekening door de Raad van Bestuur en Raad van Commissarissen af te ronden vóór die datum. Met het oog hierop is een beknopt bestuursverslag opgesteld en niet, zoals in voorafgaande jaren, een geïntegreerd verslag met financiële én duurzaamheidsaspecten volgens de richtlijnen van het Global Reporting Initiative. In dit bestuursverslag worden de activiteiten van zowel het energie- als het netwerkbedrijf toegelicht. In verband met de voorbereiding op de splitsing, waarbij de aandelen van het energiebedrijf zullen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders, zijn in de jaarrekening de resultaten van het energiebedrijf gesaldeerd verantwoord als 'resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten'.

Voorwoord

Robuuste basis voor de toekomst

Eneco Groep sluit het laatste volle jaar van haar bestaan als geïntegreerd energiebedrijf af met een bemoedigend resultaat voor zowel het energiebedrijf als het netwerkbedrijf. Ondanks de interne aandacht voor de ontvlechting van de groep als gevolg van de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON) bleef de focus op klanten, leveringszekerheid, innovatie, medewerkers, veiligheid en financieel resultaat.

Het nettoresultaat kwam na belastingen uit op € 199 miljoen, iets lager dan de € 208 miljoen die we in 2015 realiseerden. Het netwerkbedrijf (Stedin) en het energiebedrijf (Eneco) droegen beide bij aan het resultaat. Met name door lagere prijzen voor elektriciteit en gas daalde de totale omzet naar € 3.900 miljoen (2015: € 4.282 miljoen).

Ontvlechting van de organisatie

Eneco Groep houdt per 31 januari 2017 op te bestaan als geïntegreerd energiebedrijf waarin netwerkgerelateerde en productie- en leveringsactiviteiten naast elkaar bestaan. Dit is het gevolg van de WON uit 2006, ook wel bekend als de splitsingswet. In november wees het Gerechtshof ons beroep op het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens af. Hiermee is de splitsing onvermijdelijk geworden. In de tussentijd heeft de focus van de Raad van Bestuur gelegen op een ordentelijke en zorgvuldige ontvlechting van de organisatie waarbij de belangen van aandeelhouders, investeringspartners, handelspartners, klanten en medewerkers geborgd zijn.

Voor Eneco Groep is het uitgangspunt dat na splitsing twee sterke, zelfstandige ondernemingen ontstaan die financieel gezond zijn en een duurzame strategie kunnen voeren die robuust is. Dat betekent enerzijds een sterk netwerkbedrijf dat kan investeren in onderhoud, vervanging en uitbreiding van haar netwerk. Anderzijds betekent het een goed gepositioneerd energiebedrijf dat doorgaat met investeren in productie van duurzame energie met haar klanten en daarnaast groei realiseert met innovatieve producten en diensten die klanten

regie geven over hun energievoorziening. Dat doen we niet alleen in Nederland, maar ook in België, Duitsland, Frankrijk en Groot-Brittannië.

De personele consequenties van de splitsing zullen beperkt zijn.

Dienstverlening op orde

De werkzaamheden rond de splitsing hebben vooral op de achtergrond plaatsgevonden, ons streven was dat klanten er weinig tot niets van merkten. Eneco en Stedin boekten goede resultaten in de dagelijkse operatie, steeds met de belangen van de klant voor ogen en met duurzaamheid, veiligheid en leveringszekerheid als belangrijkste randvoorwaarden. Als overkoepelend thema sturen we op One Planet Thinking: ons eigen energieverbruik en dat van klanten moet binnen de leefbaarheids grenzen van de aarde blijven. Met innovatieve oplossingen voor een duurzamer energieverbruik van onze klanten leveren we een maatschappelijke bijdrage aan het hele systeem van de energiehuishouding in Nederland en daarbuiten.

We hebben alles op alles gezet om de dienstverlening aan onze klanten en de leverbetrouwbaarheid op hoog niveau te houden. De stijgende klanttevredenheidscijfers laten zien dat onze verbetermaatregelen, zowel bij Eneco als bij Stedin, het gewenste effect hebben gehad. Eneco spitste de dienstverlening verder toe op de behoefte van klant, zoals rond de jaarnota. De klanttevredenheid onder particuliere klanten van Eneco na telefonisch contact is in december 2016 gestegen naar 7,5 (was 7,4 in december 2015). Ook bij Stedin zijn de

klanten tevredener, onder meer doordat er directe feedback is gevraagd die als input heeft gediend voor verbeteringen.

Klanten hebben ook dit jaar vrijwel altijd kunnen rekenen op een betrouwbare energievoorziening. De maatregelen die Stedin neemt om onderbrekingen te voorkomen en storingen snel op te lossen, hebben effect. In de paragraaf Betrouwbare energievoorziening lichten we dit nader toe.

Veiligheid

Veiligheid blijft altijd prioriteit gezien de aard van onze werkzaamheden. Onze aandacht voor veiligheid mag nooit verslappen en ondanks alle veranderingen in onze organisatie is dat ook niet gebeurd. Het cultuurprogramma dat we hebben geïntroduceerd om veiligheidsrisico's te signaleren en bespreekbaar te maken, heeft daaraan bijgedragen. Zo stimuleren we veilig gedrag.

Ons doel is arbeidsongevallen zoveel als mogelijk te voorkomen. Als maximum voor 2016 hadden we het aantal gesteld op 54, met 34 hebben we die doelstelling ruimschoots gehaald. Dit zijn ongevallen met of zonder verzuim waarbij doktersbehandeling noodzakelijk is of tijdelijk ander werk verricht moet worden. Hoewel we de doelstelling voor dit jaar bereikt hebben, blijven we er continu aan werken om het aantal arbeidsongevallen verder terug te dringen.

Strategie in uitvoering

Ook in 2016 zijn we onverminderd doorgegaan met de uitvoering van onze groepsstrategie. De missie 'duurzame energie voor iedereen' is ons inspirerende uitgangspunt. Bij alles wat we ondernemen of waarin we investeren, moet datgene wat we doen relevant zijn voor de klant, bijdragen aan de energietransitie en de versnelling daarvan stimuleren. Eneco en Stedin hebben deze uitgangspunten vanuit hun eigen kernactiviteiten ingevuld, door Eneco ook internationaal.

Energiebedrijf Eneco

Eneco bouwt op verzoek van of samen met de klant duurzame productiefaciliteiten. Hierdoor beschikken we nu over ruim 1.000 MW aan eigen duurzame productiecapaciteit. We sloten het jaar af met enkele grote contracten. Het consortium van Eneco, Mitsubishi Corporation, Shell en Van Oord won de tender voor de bouw van het offshore windparken Borssele III & IV, 22 kilometer voor de Zeeuwse kust. De windparken gaan naar verwachting meer dan 3.200 GWh stroom per jaar opwekken, vergelijkbaar met het verbruik van ongeveer 825.000 huishoudens. Vanaf 1 januari 2017 draaien alle Nederlandse kantoor- en productielocaties van Unilever op Eneco HollandseWind® opgewekt in ons windpark Luchterduinen. De overeenkomst maakt deel uit van een bredere samenwerking waarbij wij Unilever gaan ondersteunen bij het realiseren van hun duurzaamheidsambities. Verder

hebben we in 2016 de duurzame assets van DELTA overgenomen.

In Zeebrugge in België hebben we een windpark van vier windturbines geopend. Met TU Delft zijn we overeengekomen dat de universiteit vanaf 2017 via Eneco alleen nog duurzaam opgewekte stroom van Nederlandse bodem inkoopt. Met PostNL is een overeenkomst gesloten om op 19 sorteercentra 22.000 zonnepanelen te plaatsen. In Groot-Brittannië maakte Mars bekend tien jaar lang stroom te gaan afnemen van het Moy-windpark dat Eneco dit voorjaar opende. Op Ameland is een omvangrijk zonnepark in gebruik genomen, een gezamenlijk project van de gemeente Ameland, de lokale Amelander Energiecoöperatie en Eneco. In Frankrijk hebben we twee grote zonne-energieprojecten gerealiseerd: Renaud Extension met zonnepanelen op het dak van een bouwbedrijf en Lycée Estat op daken van een landbouwhogeschool.

Naast het leveren van energie ontwikkelen we diensten waarmee we de klant ontzorgen en meer inzicht bieden in zijn verbruik. In dit kader heeft Eneco een minderheidsbelang genomen in Simaxx. Dit bedrijf maakt software voor energiebesparing door middel van het beheer van installaties en de slimme aansturing van bedrijfsgebouwen en kantoren. De slimme thermostaat Toon, die Eneco heeft ontwikkeld met Quby, is een gewaardeerd middel om bij huishoudens het energieverbruik te monitoren en terug te dringen. De mogelijkheden van Toon worden met de hulp en input van klanten verder uitgebreid en verbeterd. De verkoop laat goede cijfers zien, eind 2016 waren bijna 300.000 Toons geïnstalleerd.

Een veelbelovende innovatie is de WarmteWinner, die Eneco samen met Inventum en in co-creatie met klanten ontwikkelde en in januari 2016 introduceerde. Deze innovatieve warmtepomp vangt warmte uit de ventilatielucht af, waardoor er minder gas nodig is voor verwarming. Ook is dit jaar Luminizer for Industry geïntroduceerd, een beheer- en besturingsomgeving van Luminext voor veilige, duurzame en energiezuinige werking van bedrijfsverlichting. Deze voorbeelden zijn een greep uit onze vernieuwende oplossingen en de samenwerkingsverbanden die Eneco is aangegaan om innovatie te versnellen. We verwijzen graag naar de paragraaf Innovatieve producten en diensten (pagina 13) voor een uitgebreider overzicht.

Netwerkbedrijf Stedin

Als netbeheerder heeft Stedin de taak om de energietransitie en bijbehorende netaanpassingen en netverzwaringen tegen de laagst mogelijke maatschappelijke kosten te realiseren. Door bij het uitvoeren van deze taak waar mogelijk innovatieve oplossingen toe te passen wil Stedin de energietransitie versnellen en een betrouwbare en betaalbare infrastructuur borgen. De netbeheerder verbindt klanten, overheden en

marktpartijen om samen met hen een integrale visie op het toekomstige lokale energiesysteem te ontwikkelen. Een voorbeeld is het streven naar een klimaatneutraal Utrecht, waarvoor Stedin intensief samenwerkt met de gemeente Utrecht voor een betrouwbaar energienetwerk in de toekomst. Voor klanten die zelf energie opwekken is terugleveren belangrijk. Hiervoor past Stedin de netten aan. In april is het nieuwe elektriciteitsstation Dordrecht Oranjelaan in gebruik genomen en ook op Goeree Overflakkee heeft Stedin een nieuw verdeelstation aan het net toegevoegd. Hierdoor ontstaat meer capaciteit, waardoor klanten meer stroom kunnen terugleveren.

De grootschalige aanbidding van de slimme meter is op stoom. Eind 2016 had Stedin aan 903.000 van haar klanten een slimme meter aangeboden, ongeveer 40 procent van het werkgebied.

Tot slot

Terwijl we organisatorisch een dynamisch jaar doormaakten, hebben we onze aandacht voor de klant en co-creatie met de klant in het middelpunt geplaatst. We hebben 'agile' werken geïntroduceerd om maximaal wendbaar te kunnen zijn en te kunnen inspelen op wat er om ons heen gebeurt en op klantbehoeften. Daardoor zijn we beter toegerust om de vaart te maken die noodzakelijk is voor de energietransitie. De onderneming heeft bij zowel de voorbereiding van de splitsing als bij de strategie realisatie kunnen rekenen op de steun en medewerking van alle aandeelhouders.

We zijn er trots op dat uit Eneco Groep twee sterke individuele bedrijven voortkomen, die financieel gezond en robuust zijn. Ze zullen zelfstandig verder kunnen en hebben alles in zich om hun onveranderde missie 'duurzame energie voor iedereen' te realiseren.

Splitsing

Historie en toekomst

Na vele decennia scheiden de wegen van het duurzame energiebedrijf Eneco en netbeheerder Stedin. Het afgelopen jaar troffen we alle voorbereidingen om te zorgen dat er op 31 januari 2017 twee sterke, zelfstandige ondernemingen staan die financieel gezond en goed toegerust zijn om de missie 'duurzame energie voor iedereen' uit te voeren.

Korte historie

In 2006 is de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON) aangenomen, waarvan het zogenaamde groepsverbod deel uitmaakt. Dit verbod betekent dat gereguleerde netbeheeractiviteiten gescheiden moeten zijn van activiteiten op het gebied van productie, levering of handel van energie. Eneco Holding heeft zich altijd verzet tegen deze wet en is een juridische procedure gestart. In 2015 verwees de Hoge Raad de zaken van Eneco (en Delta) terug naar het Gerechtshof Amsterdam voor een oordeel over het beroep van Eneco op het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM). Het Gerechtshof deed op 1 november 2016 uitspraak en heeft Eneco in het ongelijk gesteld. De toezichthouder Autoriteit Consument & Markt (ACM) die erop toeziet dat de WON wordt uitgevoerd, heeft een handhavingsbesluit genomen met de opdracht dat (de groep van) Eneco Holding N.V. uiterlijk 31 januari 2017 gesplitst moet zijn. Het splitsingsplan dat in mei 2016 is ingediend en begin juli is goedgekeurd door de ACM zijn we daarna gaan uitvoeren.

Twee sterke, zelfstandige ondernemingen

Eneco Holding N.V. heeft in 2016 alle voorbereidingen getroffen om te zorgen dat er op 31 januari 2017 twee sterke, zelfstandige ondernemingen staan die financieel gezond zijn en een duurzame, robuuste strategie kunnen uitvoeren. Beide ondernemingen blijven uitgesproken maatschappelijk georiënteerd en hebben de missie 'duurzame energie voor iedereen'. Beide bedrijven behouden dus de duurzame koers en zijn goed toegerust om deze uit te voeren.

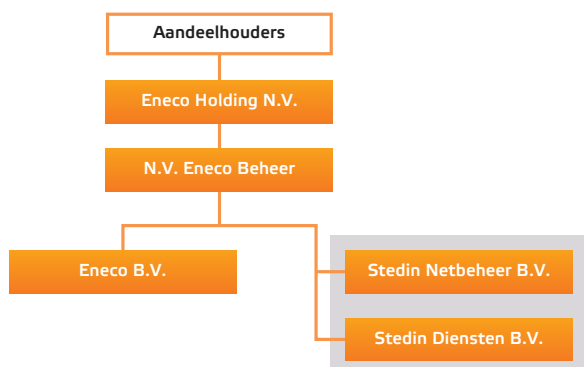
Situatie na splitsing

Het duurzame energiebedrijf wordt losgemaakt van Eneco Holding N.V. en ondergebracht in een nieuw op te richten holding onder de naam Eneco Groep N.V. Het netwerkbedrijf blijft onder Eneco Holding N.V. gepositioneerd. Eneco Holding N.V. krijgt op het moment van splitsing de naam Stedin Holding N.V. Vanaf de splitsing zijn hiermee de activiteiten

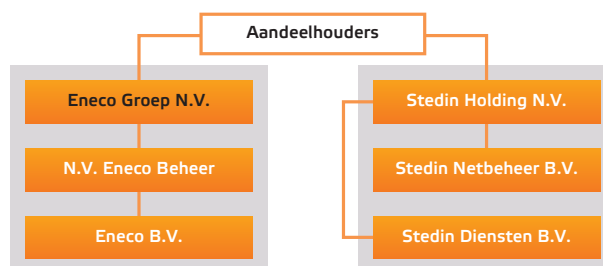
STRUCTUUR EN NAMEN VOOR EN NA SPLITSING

(Nieuwe naam Eneco Holding N.V. na splitsing is Stedin Holding N.V.)

Voor splitsing

Na splitsing

verdeeld over twee aparte bedrijven. Alles wat met de infrastructuur van elektriciteit en gas te maken heeft, is ondergebracht bij het netwerkbedrijf, inclusief de activiteiten van Joulz Energy Solutions en CityTec. Het energiebedrijf richt zich met onder andere productie, levering en handel van duurzame energie en innovatieve diensten en oplossingen op het mogelijk maken van de energietransitie. De aandeelhouders van Eneco Groep N.V. en Stedin Holding N.V. zijn dezelfde als de aandeelhouders van Eneco Holding N.V. voor splitsing.

Gezamenlijke activiteiten loskoppelen

Als gevolg van de verdeling van activiteiten zijn de processen, systemen en financiering van Eneco en Stedin losgekoppeld. Het betreft het IT-landschap, de panden en de contracten voor gezamenlijke dienstverlening die we hadden afgesloten met leveranciers. Het overgrote deel van deze acties was in december 2016 afgerond. Enkele onderwerpen vergen nog specifieke samenwerking na splitsing. Hiervoor is een overeenkomst opgesteld. Daarin staan de afspraken hoe de twee bedrijven na splitsing omgaan met bijvoorbeeld nog lopende verplichtingen zoals de belastingaangifte 2016 en tijdelijke dienstverlening op IT-gebied. Tevens is bij de verdeling van activiteiten geborgd dat de staffuncties bij beide bedrijven na splitsing op voldoende sterkte zijn. De impact van splitsing op de personele bezetting is daarbij beperkt gebleven.

Twee bedrijven met elk een goede kredietwaardigheid

Standard & Poor's (S&P), een instituut dat de kredietwaardigheid van bedrijven beoordeelt, heeft aan het netwerkbedrijf een A- rating toegekend, dezelfde als de geïntegreerde Eneco Groep voor splitsing. Stedin Netbeheer blijft beheerder van de gereguleerde elektriciteits- en gasnetten. Vanwege deze gereguleerde activiteiten zijn de kasstromen van de netbeheerder stabiel en redelijk voorspelbaar. De rating voor het energiebedrijf is door S&P vastgesteld op BBB+. Volgens de kredietbeoordelaar heeft Eneco een sterk portfolio van duurzame energieproductie, een bestendig klantenbestand en een stabiele kasstroom. Dit betekent dat vanuit het oogpunt van de financiers het netwerkbedrijf en het duurzame energiebedrijf ieder afzonderlijk een relatief gunstig operationeel en financieel risicoprofiel hebben. De geïntegreerde groep van Eneco Holding N.V. is daarmee in staat op 31 januari 2017 twee sterke, zelfstandige ondernemingen neer te zetten die hun duurzame strategie kunnen continueren.

Trends en ontwikkelingen

Transitie

Sinds 2007 werken we aan het verwezenlijken van onze missie: 'Duurzame energie voor iedereen'. De trends die we zien in de energiewereld bevestigen onze missie en de visie op het bereiken daarvan. We hebben onze missie pas bereikt als het energieverbruik van onze klanten en onszelf de grenzen van wat onze planeet aankan niet overschrijdt (One Planet Thinking).

De energietransitie zet versneld door

Onze maatschappij bevindt zich midden in de energietransitie: de overgang van de 'oude wereld' met een centraal fossiel energiesysteem naar de 'nieuwe wereld' met een energiesysteem waarin duurzame energie decentraal wordt opgewekt, gebruikt, opgeslagen en gedeeld. De energietransitie wordt enerzijds geremd door de lage prijzen van fossiele brandstoffen en elektriciteit. Anderzijds wordt de transitie versneld door een verandering in klantgedrag en door lokale initiatieven die gebaseerd zijn op idealen en/of technologische vooruitgang, initiatieven die gestimuleerd worden door overheden op alle niveaus. Van gemeenten (uitfasen van gas in wijken) tot landelijk (stimuleren van windenergie), en van de EU tot het wereldwijde klimaatverdrag van Parijs. Eneco heeft in 2016 ingezet op de groei van zonnecentrales, windparken op zee en op land en op nieuwe slimme innovaties die het energiesysteem flexibeler maken. Hierdoor houden we het energiesysteem samen met onze klanten zeker en betaalbaar. We zien een snelle stijging van het aantal huishoudens dat energie bespaart met onze slimme thermostaat Toon. Dit draagt bij aan een lagere energierekening van onze klanten en een versnelling van de energietransitie.

Nieuwe orde: nieuwe behoeften, nieuwe markten

Veel mensen kijken nu nog vooral naar de energieprijs, maar een groeiende groep legt de nadruk op andere aspecten. Steeds meer zakelijke klanten kiezen bewust voor duurzame energieoplossingen om hun bedrijfsprocessen te optimaliseren en toekomstbestendig te maken. En uit onderzoek blijkt dat een groot deel van de consumenten verwacht over tien jaar zelfvoorzienend te zijn. Zij kiezen steeds vaker voor slimme en duurzame oplossingen die hen tegelijkertijd minder afhankelijk maken van energiebedrijven en prijschommelingen. Door deze veranderingen krijgen we te maken met nieuwe spelers in de markt naast bestaande energiebedrijven en met nieuwe verdienmodellen.

Nieuwe decentrale organisatievormen ontstaan

Door de veranderingen in het energiesysteem is meer flexibiliteit in inkoop, opwek en verbruik van energie noodzakelijk om vraag en aanbod efficiënt en veilig op elkaar af te stemmen. Dit vraagt om innovaties op het gebied van transport, opslag en verdienmodellen. Het huidige centrale systeem is niet ingericht op de situatie waarin huishoudens in groten getale en in een kort tijdsbestek de overstap maken naar warmtepompen, zonnepanelen en elektrische auto's. Momenteel zorgen deze ontwikkelingen op buurt-, wijk- en dorpsniveau voor enorme druk op de netten. We zullen decentrale uitdagingen dus decentraal met elkaar moeten oplossen. De traditionele grenzen tussen leverancier, producent en klant verdwijnen.

Visie – 'Decentraal Duurzaam Samen'

Duurzame energie voor iedereen bereiken we door in te zetten op de drie aspecten van onze visie: Decentraal Duurzaam Samen. Wij zijn niet de enige partij die kiest voor duurzaam. We geloven dat de energietransitie draait om de overgang van een centraal georganiseerd energiesysteem naar een decentraal systeem. Daarin zijn we allemaal klanten, leveranciers, producenten en netbeheerders. Samen zorgen we voor de energietransitie. Energiebedrijf Eneco en netwerkbedrijf Stedin omarmen zowel deze visie als de eerder genoemde missie en werken in de toekomst hun individuele strategie hiervoor uit. Op basis daarvan geven ze invulling aan hun kernactiviteiten.

Voortgang

Relevant voor de klant

We voegen waarde toe voor de klant door in te spelen op hun behoeften met vernieuwende producten en diensten. We zorgen dat de energielevering voor klanten betaalbaar en betrouwbaar is. Door de toename van slimme technologieën in de energiewereld kunnen we, naast flexibiliteit, ook op steeds meer andere manieren waarde voor onze klanten toevoegen.

Optimale dienstverlening

Energiebedrijf Eneco

Consumenten

In 2016 hebben we verbeteringen doorgevoerd in onze dienstverlening en de relatie met onze klanten aangehaald. De dienstverlening rond het doorgeven van een verhuizing hebben we aanzienlijk vereenvoudigd door de klant en zijn nieuwe woning centraal te stellen en de verhuizing online te visualiseren. Wij regelen het, houden de klant op de hoogte en zorgen voor een attentie op de verhuisdag.

Jaarlijks geven klanten hun meterstanden door, ontvangen de nota en krijgen een nieuw termijnbedrag. Om dit proces makkelijker, sneller en transparanter te maken, hebben we de klantreis opnieuw ontworpen. We hebben de realtime jaarnota geïntroduceerd: klanten krijgen de nota nu binnen 24 uur na het doorgeven van de standen. Ook is de communicatie rondom de jaarnota grondig aangepakt. Klanten kunnen nu meteen in Mijn Eneco het termijnbedrag aanpassen, en we laten zien waar de stroom echt vandaan komt. Ook kunnen onze klanten simpel en snel met een chatbot via Facebook Messenger hun meterstanden doorgeven. Verbeteringen die zorgen voor aanzienlijk minder vragen van klanten en een hogere klanttevredenheid.

In 2016 kregen we het 15.000^e lid en de 100.000^e reactie op het digitale Eneco & Toon forum. Hier bespreken we allerlei zaken met onze klanten. In 2016 kwamen onze forumleden ook fysiek bij elkaar op een avond in Eneco World, waarbij sprekers hen meenamen in de nieuwe wereld. Ook mede dankzij onze forumleden drong Eneco bij de Charge Energy Branding Awards door tot de top 5 van meest vooruitstrevende energiemerken ter wereld.

Ook verwelkomden we bijna 35.000 loyale particuliere klanten en bijna 6.000 loyale zakelijke klanten, en hun families, op het

Werelduitje in Diergaarde Blijdorp, het jaarlijkse moment om de relatie met onze klanten te verstevigen en hen mee te nemen in duurzame ontwikkeling. Zij zijn hier erg enthousiast over.

Oxxio

‘Superslim Supervoordelig’ is de nieuwe slogan van energieleverancier Oxxio. Daarmee presenteert Oxxio zich als voordeelspeler met een slimme app. Oxxio richt zich op de millennials, de generatie die geboren is tussen 1981 en 2000 en die prijsbewust en internet-minded is. Klanten én niet-klanten krijgen met de app inzicht in hun energieverbruik en kunnen aanpassingen doen of antwoorden op vragen vinden. Dagelijks loggen meer dan 7.500 mensen in op de Oxxio-app, die zeer gewaardeerd wordt.

Zakelijk

In 2015 introduceerden we de vaste contactpersoon voor een beperkt aantal mkb-klanten. Deze klanten waren beter te spreken over onze dienstverlening en toonden zich loyaler. Daarom hebben we dit in initiatief in 2016 doorgezet. De vaste contactpersonen werken samen in brancheteams. Zo weten zij wat er speelt in de branche van de klant, spreken ze zijn taal en kunnen ze hem passend bij zijn bedrijfsvoering adviseren. De tijden waarop de verschillende brancheteams bereikbaar zijn, zijn aangepast aan de binnen hun branche gebruikelijke werktijden. De vaste contactpersoon benadert klanten waar mogelijk proactief, bijvoorbeeld over afwijkend verbruik of mogelijkheden voor energiebesparing.

In 2016 hebben we de nota duidelijker en gebruiksvriendelijker gemaakt, een belangrijk verbeterpunt volgens onze klanten. Ook hebben we een verbruiksalert ontwikkeld die klanten proactief op sterk verhoogd of verlaagd verbruik attendeert. Na een succesvolle pilot in 2016 rollen we dit in 2017 verder uit. Daarnaast zijn we in 2016 gestart met de ontwikkeling van nieuwe contactmiddelen, zoals een chatfunctie voor direct online contact met een medewerker.

Klanttevredenheid

We verbeteren de klanttevredenheid door nauw samen te werken met onze zakelijke klanten, onder andere via een Raad van Ondernemers, bestaande uit tien klanten die meedenken over de koers en verbeteringen van de dienstverlening. Dit heeft geleid tot een betere dienstverlening, de ontwikkeling van proposities en de uitbreiding van de openingstijden. Voorzitter van deze Raad is het Hoofd Klantgeluk, een fulltime functionaris die opkomt voor het klantbelang. Daarnaast is sinds april 2016 een resultaatteam verantwoordelijk voor het verhogen van de klanttevredenheid. De klanttevredenheid onder de particuliere klanten van Eneco na telefonisch contact was in december 2015 een 7,4. In december 2016 is deze gestegen naar een 7,5. Bij Oxxio is de telefonische klantenservice sterk verbeterd mede door focus op operational excellence en voorspelbaarheid. Met als gevolg een stijging van de klanttevredenheid van 6,6 in het begin van het jaar naar een mooie afsluiter van een 7,4 aan het einde van jaar. Het totale aantal contracten steeg licht in 2016 (+0,7%) naar 4,3 miljoen.

Netwerkbedrijf Stedin

Het doel voor 2016 was dat 79 procent van de klanten van Stedin Netbeheer de kwaliteit van de dienstverlening zouden waarderen met een 7 of hoger. Uiteindelijk gaf 80 procent van de klanten ons dit cijfer. Bij het Klant Contact Centrum en de afdeling Klachtenmanagement is de klanttevredenheid significant gestegen ten opzichte van 2015. De klanttevredenheid binnen de Aansluitketen blijft net als in 2015 een aandachtspunt. In 2016 hebben we hiervoor verbeteracties benoemd en uitgevoerd.

Voor het onderzoek naar klanttevredenheid hanteren we een nieuwe methode: we vragen klanten nu binnen één dag na contact om feedback. Zo krijgen we direct inzicht in hoe de klant de dienstverlening ervaart en kunnen we sneller inspelen op ontwikkelingen. Ook vertaalden we feedback uit het onderzoek in visuele weergaven van alle contactmomenten die de klant met Stedin heeft. Op basis van het diepgaande inzicht dat wij krijgen door de wensen en ervaringen van onze klanten op deze manier in kaart te brengen ontwikkelen we verbeterinitiatieven.

Energietransitiedesk

Zowel zakelijke klanten als consumenten met vragen over de energietransitie kunnen terecht bij de online Energietransitiedesk. Deze afdeling is goed uitgerust om deze vaak niet-standaard vragen af te handelen.

Grootschalige aanbidding slimme meters

Netbeheerders zijn wettelijk verplicht om alle Nederlandse huishoudens uiterlijk in 2020 een slimme meter aan te bieden. In het Energieakkoord is gesteld dat het gebruik van de slimme meter en te koppelen energieverbruiksmanagers een grote bijdrage moet leveren aan de energiebesparing. Stedin is begin 2015 gestart met het grootschalig aanbieden van slimme

meters. De ervaringen van dat jaar zijn gebruikt om in 2016 verbeteringen door te voeren. Het resultaat is een hoge klanttevredenheid: 85 procent van de klanten geeft Stedin een 7 of hoger. Ook hebben zich bij het plaatsen van de meter geen grote veiligheidsincidenten voorgedaan. De afgegeven planning aan het ministerie van Economische Zaken van 343.000 aanbiedingen in 2016 is gehaald. Eind 2016 hebben in totaal 903.000 klanten het aanbod gehad voor een slimme meter, circa 40 procent van het werkgebied. 766.000 Stedin-klanten hebben dit aanbod geaccepteerd.

Betrouwbare levering van energie

We streven ernaar dat onze klanten altijd beschikken over elektriciteit en gas. En als er verstoringen optreden, moeten die snel zijn opgelost. Daarom werken we voortdurend aan het terugdringen van het aantal storingsminuten en aan het voorkomen van verstoringen in de energievoorziening.

Elektriciteit en gas

Terugdringen aantal storingsminuten

Het aantal klanten dat te maken heeft gehad met een elektriciteitsstoring in 2016 is fors gedaald ten opzichte van vorig jaar. Wel laat de gemiddelde onderbrekingsduur van getroffen klanten een stijging zien. De prognose dit jaar komt uit op een gemiddelde onderbrekingsduur van 90,9 minuten, ruim 15 minuten boven target. De verwachting voor de uitvalduur van gas in 2016 is 52 seconden, 8 seconden onder het target.

In 2016 zijn we gestart met veel initiatieven om de gemiddelde onderbrekingsduur per storing te reduceren. We hebben onze interne processen en werkwijzen verbeterd, evenals de datakwaliteit van onze bedrijfsmiddelen, en het aantal intelligente storingsverklikers in onze netten uitgebreid. Ook is in 2016 de implementatie van het Distributie Management Systeem (DMS) afgerond. Dit systeem vormt een fundament voor de bedrijfsvoering van ons hele middenspanningsnet en geeft ons een actueel inzicht in de status van onze (zelfherstellende) middenspanningsnetten.

Snel ter plaatse zijn is ook een cruciale factor bij het beperken van de onderbrekingsduur. In 2016 hebben we de plannings- en aansturingprocessen verbeterd die gericht zijn op de periode tussen het aannemen van een door een klant gemelde storing en het arriveren van de monteur ter plaatse. Ook zijn monteurs in 2016 uitgerust met goede ICT-ondersteuning die de prestaties verbeteren. De klanttevredenheid over het oplossen van storingen is mede door deze verbeteringen nog verder verhoogd.

Voorkomen van storingen door graafschadepreventie

Met een aantal maatregelen hebben we graafschadepreventie in 2016 verder geprofessionaliseerd. Door ICT- en dataondersteuning is de betrouwbaarheid van de informatie in

de KLIC-meldingen (verplichte meldingen van mechanische graafwerkzaamheden) toegenomen en zien we beter waar en wanneer graafwerkzaamheden in de nabijheid van onze netten worden uitgevoerd. Door gebruik van de risico-analysematrix krijgen KLIC-meldingen prioriteit en kunnen we actie ondernemen om potentiële grote risico's vroegtijdig te minimaliseren. Dit alles heeft geleid tot een substantiële reductie van het aantal storingen door graafschades in het middenspanningsnet.

Veiligheid gasnet

Begin 2016 hebben we het script aangepast voor de intake van gasgerelateerde storingsmeldingen. Dit is gebeurd in het kader van het verhogen van de veiligheid en het verbeteren van de intake naar aanleiding van een ongeval bij een andere netbeheerder. Dit aangepaste script is op landelijk niveau gedeeld en bij alle netbeheerders geïmplementeerd.

Warmte

De leveringsonderbrekingen van warmte zijn met 27 minuten ruim onder de target van 49,5 minuten gebleven. In 2014 zijn vanuit de lucht warmtebeelden van het leidingnet in Rotterdam gemaakt met als doel eventuele beginnende lekkages of defecte isolatie te detecteren. In navolging hiervan zijn in 2015 en 2016 de verdachte leidingdelen verder onderzocht en waar nodig gerepareerd. Leidingen die, in geval van een storing, een grotere impact hebben op warmtelevering zijn met voorrang vervangen.

In Utrecht was in 2016 een aantal transportleidingen tegelijkertijd uit bedrijf vanwege geplande en ongeplande werkzaamheden. De warmtelevering is hierbij niet onderbroken, omdat bij het ontwerp van het net redundantie van productie- en distributiemiddelen is ingebouwd. Daarnaast is er voor het eerst een techniek toegepast uit de olie- en gasindustrie om de locatie van eventuele lekkages nauwkeurig te detecteren.

In Den Haag zijn er geen bijzonderheden geweest. In de regio Ypenburg heeft, naar aanleiding van een aantal lekkages in 2015, een verhoogde monitoring en controle van het net plaatsgevonden. Dit heeft geleid tot een aantal vervangingen, waardoor het aantal ongeplande leveringsonderbrekingen beperkt is gebleven.

Innovatieve producten en diensten

Energiebedrijf Eneco

In 2016 ging de businessunit Innovation & Ventures haar tweede jaar in. Van hieruit zetten we nieuwe producten en diensten in de markt, samen met andere businessunits, partners en ventures. We werken flexibel en in kleine stappen, waardoor we snel kunnen inspelen op veranderingen en klantbehoeften. Zo kunnen we nieuwe producten en functionaliteiten in korte tijd ontwikkelen en in de markt zetten, zoals nieuwe mogelijkheden van Toon of de energiebesparende WarmteWinner.

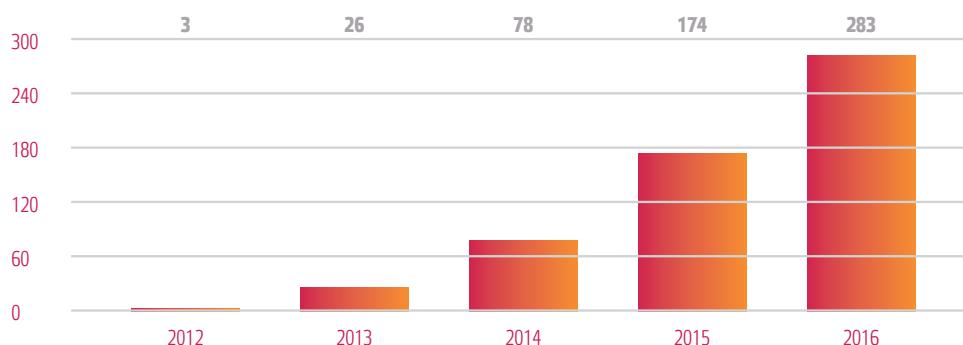
Toon, voor het slimme huis

Met Toon is een slim en comfortabel huis voor iedereen binnen handbereik. Deze slimme thermostaat geeft direct inzicht in het energieverbruik en energiebesparingsmogelijkheden. Het is ook mogelijk via de Toon app op afstand apparaten aan en uit te zetten of de Philips Hue verlichting aan te sturen. De Toon app wordt continu verbeterd. Zo is het nu mogelijk om via deze app het weekprogramma in te stellen. Als mensen elektrisch gaan rijden en hun auto thuis opladen, verandert hun energieverbruik enorm. We hebben Auto op Toon geïntroduceerd, zodat klanten het aandeel van de auto in het totale elektriciteitsverbruik kunnen zien en grip kunnen krijgen op hun energiehuishouding.

Toon biedt bestaande en nieuwe klanten meerwaarde doordat we continu werken aan verbetering en samen met klanten nieuwe diensten ontwikkelen. Zoals Ketelhulp voor het

AANTALLEN TOON GEÏNSTALLEERD

(Cumulatief x 1.000)

monitoren van de cv-ketel. Bij een storing van de cv stuurt Toon een sms, e-mail of een melding naar de klant en geeft deze automatisch aan Eneco door. De nieuwe diensten worden samen met Toon-klanten ontwikkeld door een korte feedback-loop met een speciale groep klanten, onze Toon Innovators. Zij helpen mee door deel te nemen aan pilots en door ervaringen en waarderingen van nieuw te ontwikkelen diensten te delen.

Dankzij de hoge klanttevredenheid onder de Toon-gebruikers blijken zij onze grootste promotors. Daar belonen we hen voor. Na een co-creatiesessie via ons forum onder Toon-klanten is Toon VriendenVoordeel in het leven geroepen. Tevreden klanten die Toon aanraden aan anderen én de klanten die zij aanbrengen krijgen een premie. Eind 2016 zijn er bijna 300.000 geïnstalleerd bij klanten van Eneco in Nederland.

Het partnership met Philips Lighting hebben we versterkt. Voor nieuwe en bestaande Toon-klanten is een scherp geprijsde Philips Hue set samengesteld die niet elders in de markt verkrijgbaar is.

WarmteWinner

Na veel gesprekken met klanten en in goede samenwerking met onze partner Inventum hebben we de WarmteWinner ontwikkeld: een compacte ventilatiewarmtepomp waarmee huishoudens gas besparen bij het verwarmen van hun huis. In oktober zijn de eerste WarmteWinners opgehangen bij pioniers, daarna bij de rest van de klanten. De WarmteWinner komt mogelijk ook in het buitenland op de markt. Met het oog hierop wordt in Groot-Brittannië een pilot gestart. Eneco en Inventum kregen voor de WarmteWinner de Samenwerking Award van de Pezy Group.

Tesla Powerwall en CrowdNett

Eneco is distributeur van de Tesla Powerwall in de Benelux. Als vervolgstap hierop ontwikkelden we CrowdNett, een netwerk van thuisbatterijen dat ingezet kan worden om onbalans op het net te vermijden. Klanten met zonnepanelen kunnen instappen in CrowdNett door met korting een Tesla Powerwall te kopen en hun opgewekte energie op te slaan. Doordat Powerwall-bezitters binnen Eneco CrowdNett deze opgeslagen energie onderling delen ontstaat er extra flexibiliteit, zodat het bijschakelen van kolencentrales teruggedrongen kan worden. Zo zetten we samen met onze klanten een stap naar een nieuw energienet en brengen we de CO₂-uitstoot terug.

ZonneHub

Steeds meer mensen willen zelf energie opwekken, maar hebben geen geschikt dak voor zonnepanelen, terwijl talloze grote daken onbenut blijven. Daarom ontwikkelden we ZonneHub, dat daken en mensen bij elkaar brengt. Wij regelen alles voor de klant, van installatie tot onderhoud. De dakaanbieders ontvangen een deel van de opbrengst. In oktober is het eerste dak beschikbaar gekomen voor

inschrijvingen: dat van de Rabobank in Etten-Leur. Als alle zonnepanelen gereserveerd zijn, start de installatie.

Luminext

Luminizer is de beheer- en besturingsomgeving van Luminext. Daarin staan alle gegevens om verlichting veilig, duurzaam en energiezuinig te laten werken en efficiënt te onderhouden. Luminizer heeft veel gemeenten als klant, maar in 2016 is ook Luminizer for Industry geïntroduceerd. Op grote industrieterreinen, zoals van Chemelot en Heineken, wordt nu ook gebruik gemaakt van Luminizer.

Onze visie is dat in de toekomst alle openbare verlichting slim is. Omdat het breed uitrollen van slimme verlichting niet voor iedere klant is weggelegd, maken we met Lightscout bestaande lantaarnpalen een stukje slimmer. De eerste pilot is van start gegaan op de Utrechtse Heuvelrug en loopt door in 2017.

Simaxx

Eneco heeft in 2016 een minderheidsbelang in softwarebedrijf Simaxx genomen. Met de investering in dit jonge bedrijf richten we ons nadrukkelijker op de markt van energiebesparing in en slimme aansturing van gebouwen.

Jedlix

Onze spin-out Jedlix brengt 'smart charging' van elektrische auto's in de praktijk met de app #ichargesmart. De dienst is via steeds meer publieke laadpalen te gebruiken. Ook wordt Jedlix direct geïntegreerd in auto's. De betaversie van de 'Jedlix-Connected' Tesla is gelanceerd in 2016 en BMW volgt in het eerste kwartaal van 2017.

Roamler Tech

Eneco en techbedrijf Roamler laten samen technische klussen bij klanten in huis uitvoeren door gebruikers van de Roamler app via het nieuwe platform Roamler Tech. De installatie van Toon is een van de klussen die via het platform wordt aangeboden. Dit bespaart kosten en biedt de klant meer flexibiliteit in het kiezen van het tijdstip waarop de installatie plaatsvindt.

Peeeks

Peeeks verdeelt energie efficiënter over het elektriciteitsnet door te zorgen dat bedrijven flexibel en op de juiste tijd energie kunnen afnemen. In 2016 is SnowWorld een nieuwe klant geworden. Deze overdekte skihal koelt zijn sneeuwbaan op momenten dat er veel energie beschikbaar is, bijvoorbeeld als het hard waait.

Quby

Toon is ontwikkeld door Quby, een 100% dochter van Eneco. Quby heeft dit jaar grote stappen gemaakt voor de internationale uitrol van Toon. In België is Toon (die daar Boxx heet) gelanceerd door energiebedrijf Engie. In diverse andere

Europese landen lopen nu pilots of zullen in 2017 nieuwe pilots starten.

Netwerkbedrijf Stedin

Om tijdens de transitie te zorgen dat klanten optimaal gebruik kunnen blijven maken van de netten en om opwekking en teruglevering door klanten zelf mogelijk te maken, innoveren we bij de bedrijfsentiteiten van het netwerkbedrijf. Zo kunnen we veiligheid, kwaliteit en betrouwbaarheid van het energietransport blijven bieden. Om dit te bereiken, voeren we projecten en pilots uit met specifieke doelstellingen.

Infrastructurele Footprint

Keuzes van klanten zorgen in de ene buurt voor een overbelast elektriciteitsnet, maar in een andere niet. En CO₂-uitstoot terugdringen kost op de ene plek geld en levert elders juist geld op. Om lokaal en integraal te kunnen kijken en vervolgens een passende oplossing te kiezen, heeft Stedin Netbeheer de Infrastructurele Footprint ontwikkeld. Gemeenten kunnen sinds 2016 gebruik maken van dit hulpmiddel voor integrale gebiedsplanning.

Inspecties met drones

Hoogspanningslijnen, trafostations en windmolens worden door monteurs van Joulz geïnspecteerd met drones. Dat is veiliger voor de monteurs en werkt sneller. Drones kunnen worden uitgerust met bijvoorbeeld een warmtecamera, een HD-videocamera of een laserscanner en leveren kwalitatief hoogwaardige data zonder dat de spanning de leiding hoeft te worden gehaald.

Fietspadverlichting

Een fietspad in het Amsterdamse havengebied wordt door CityTec verlicht met lantarens op zonne- en windenergie die ter plekke wordt opgewekt. De 42 ledlantarens werken op gelijkstroom, waardoor er geen energieverlies optreedt vanwege omzetting naar wisselstroom en terug. De pilot met dit autonome systeem is een wereldprimeur. De ambitie is om het hele havengebied op deze manier te verlichten.

Impact op de aarde

Wereldwijd verbruiken we jaarlijks anderhalf keer de hoeveelheid aan bronnen die de aarde biedt. De energievraag heeft daar een belangrijke rol in. Zo veroorzaakt de mondiale energievraag 35% van de totale broeikasgassen, zoals CO₂. Onze ambitie is om het energieverbruik van onze klanten en ons bedrijf volledig binnen de grenzen van de aarde te brengen.

Samenwerking met Wereld Natuur Fonds

Eneco Groep en het Wereld Natuur Fonds werken sinds 2010 samen aan One Planet Thinking. One Planet Thinking helpt bedrijven om een strategie te ontwikkelen en deze te implementeren om binnen de grenzen van onze planeet te blijven. Als founding partner heeft Eneco Groep een zetel in de stuurgroep van het programma. Daarnaast neemt Eneco Groep actief deel aan de community of practice. Zo kunnen we onze kennis en ervaring delen met andere bedrijven. Het is onze ambitie om One Planet Thinking uit te laten groeien tot een internationaal programma waarin bedrijven en wetenschap zich verbinden aan het gedachtegoed van One Planet Thinking. Eneco Groep heeft de filosofie van One Planet Thinking in haar One Planet Plan vertaald naar haar eigen duurzame ambities.

Aandachtsgebieden

Onze belangrijkste impacts op de aarde zijn klimaatverandering, luchtvervuiling, verlies van biodiversiteit en de uitputting van bronnen. Het gebruik van aardgas door onze klanten en in onze gas- en warmtekrachtcentrales is de belangrijkste oorzaak van onze voetafdruk. De verbranding van aardgas gaat ook gepaard met emissies, met als gevolg luchtvervuiling en aantasting van de biodiversiteit. Voor onze investeringen in duurzame energie gebruiken we grondstoffen waarvan de beschikbaarheid niet oneindig is en de winning milieuschade veroorzaakt. Denk aan de bouw van windparken. We streven zo veel mogelijk naar hergebruik van materialen en middelen en het sluiten van de grondstofketens. Circulariteit is om die redenen onderdeel van onze ambitie.

Klimaatverandering

De strategische One Planet KPI's (kritieke prestatie-indicatoren) die we de afgelopen jaren monitorden, schalen we op. We maken onze hele ketenvoetafdruk onderdeel van onze doelstelling. Daarmee ontstaat de nieuwe strategische

doelstelling om te opereren ruim binnen 2°C opwarming van de aarde. Die doelstelling is absoluut en we liggen op koers. Van belang daarbij zijn de alternatieven voor het gebruik van aardgas in bestaande woningen. Eneco WarmteWinner moet een belangrijke positie gaan innemen om het gasverbruik terug te dringen.

Luchtvervuiling en biodiversiteit

Eigen onderzoek in samenwerking met de universiteit van Utrecht heeft aangetoond dat emissies van onze gas- en warmtekrachtcentrales bijdragen aan een verslechterde luchtkwaliteit en kans op afname van biodiversiteit in onder meer Natura 2000-gebieden. Veel natuurgebieden verkeren in een slechte staat. Het neerslaan van stikstof wordt vooral veroorzaakt door het verkeer en de landbouw, maar stikstofemissies uit onze centrales dragen ook bij. We onderzoeken technische mogelijkheden om onze stikstofemissies te verminderen, alvorens compensatiemaatregelen zoals natuurherstel te overwegen.

Circulariteit

We onderzoeken de mogelijkheden en kansen van een circulaire bedrijfsvoering. We streven naar hergebruik van grondstoffen en middelen, zodat kringlopen gesloten worden en er geen nieuwe grondstoffen nodig zijn. Op basis van de uitkomsten van onze onderzoeken hiernaar bepalen we de prioriteiten. Het succes is afhankelijk van samenwerking die we kunnen bereiken.

Investeren in duurzame capaciteit en productie

Eneco investeert in de groei van duurzame productie via windparken, zonne- en biomassa-installaties en in innovatieve technieken voor de versnelling van deze groei. We ontwikkelen assets waarin onze klanten en maximale waarde uit de ontwikkelde assets centraal staan.

We kiezen ervoor om onze productiemiddelen in binnen- en buitenland te ontwikkelen in een directe verbinding met onze klanten en met de lokale omgeving. We betrekken hen maximaal bij deze ontwikkelingen: als afnemers, als mede-ontwikkelaars, als leveranciers, als aandeelhouders en als participanten. Een voorbeeld hiervan is het in 2016 opgeleverde windpark Moy in Schotland (60 MW), dat de twaalf fabrieken van Mars in Groot-Brittannië van hernieuwbare energie voorziet. En Utrecht, waar we met gemeente, ngo's, omwonenden en andere belanghebbenden de mogelijkheden onderzoeken om het warmtenet duurzamer te maken door het ontwikkelen van een biowarmte-installatie.

We geven belanghebbenden inzicht in onze voortgang bij het realiseren van onze missie 'duurzame energie voor iedereen'.

Groei in duurzame capaciteit

Onze windenergiecapaciteit is toegenomen met 79 MW door de investering in een windpark in Groot-Brittannië (Moy) en enkele kleinere windparken. Dit brengt de eigen duurzame productiecapaciteit (wind, zon, biomassa) op ruim 1.000 MW. Daarnaast hebben we Power Purchase Agreements met andere eigenaren van duurzame capaciteit.

In oktober 2016 hebben we de wind- en zonactiviteiten van DELTA overgenomen: operationele windparken met een productiecapaciteit van 29 MW, bouwrijpe windparken met een capaciteit van 12 MW en ontwikkelprojecten in zon en wind.

De Raad van Commissarissen heeft ingestemd met ons investeringsbesluit in Norther, het grootste Belgische windpark op zee dat met circa 370 MW voor bijna 400.000 huishoudens gaat produceren. Samen met partner Mitsubishi Corporation heeft Eneco via een 50/50 samenwerkingsverband een aandeel van 50 procent in het windpark. De andere 50 procent is van partner Elicio. Norther zal een totale gezamenlijke investering

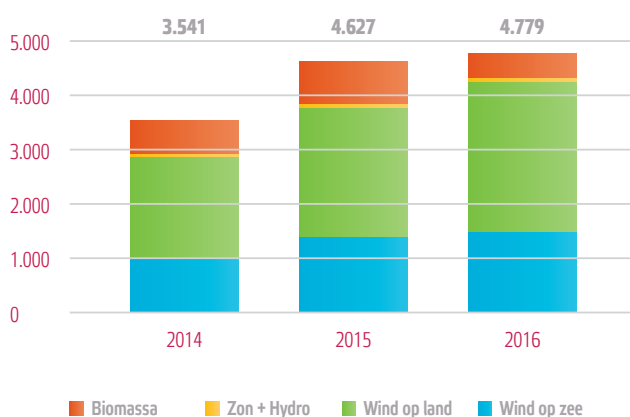
van ongeveer 1,2 miljard euro vergen en naar verwachting in 2019 de eerste hernieuwbare energie leveren.

In december 2016 heeft Eneco als onderdeel van een consortium met partners Shell, Van Oord en Mitsubishi Corporation de tender voor de kavels Borssele III en IV gewonnen. Het consortium kan op deze kavels een windpark op zee van 700 MW gaan ontwikkelen, bouwen en exploiteren. Het windpark zal vanaf 2021 hernieuwbare energie voor ongeveer 825.000 huishoudens gaan produceren.

Het aandeel duurzame energie uit eigen productie en afnamecontracten in de totale levering van energie steeg van 25% in 2015 naar 30% in 2016.

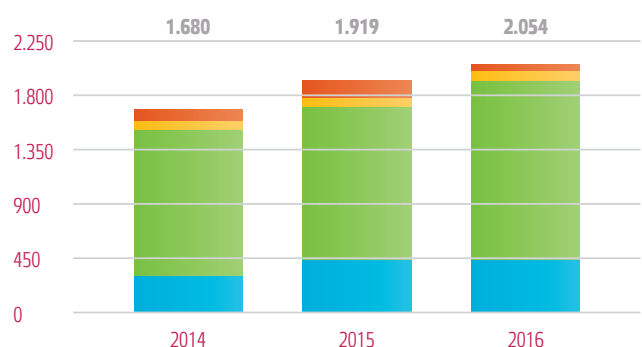
DUURZAME PRODUCTIE

GWh (inclusief ingekochte productie)

DUURZAME CAPACITEIT

MW (inclusief controlled capaciteit derden)

Technologie	Productie (GWh) ¹		Capaciteit (MW) ²		Capaciteit (MW) per land ²							
	Totaal		Totaal		NL		B		UK		F	
	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015
Biomassa	468	795	57	142	56	132	1	10	0	0	0	0
Zon	70	66	81	76	6	3	45	49	17	10	13	14
Hydro	2	2	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Wind op land	2.767	2.390	1.488	1.273	1.022	852	272	287	194	134	0	0
Wind op zee	1.472	1.374	427	427	249	249	178	178	0	0	0	0
Subtotaal duurzaam	4.779	4.627	2.054	1.919	1.333	1.236	496	524	211	144	14	15
Conventioneel	2.089	2.606	435	435	435	435	0	0	0	0	0	0
Warmtekrachtkoppeling 3)	2.157	1.600	507	622	507	622	0	0	0	0	0	0
Totaal	9.025	8.833	2.996	2.976	2.275	2.293	496	524	211	144	14	15

¹ Inclusief ingekochte productie.

² Inclusief controlled capaciteit derden. In 2016 is een aantal power purchase agreements afgelopen waardoor de beschikbare capaciteit in biomassa, wind op land in België en zon in België is gedaald.

³ In 2016 is een deel van de warmteproductiecapaciteit in Utrecht uit bedrijf genomen waardoor het opgesteld vermogen in warmtekrachtkoppeling daalt met 115 MW.

Dynamische werkgever

De missie ‘Duurzame energie voor iedereen’ wordt binnen ons bedrijf werkelijk tot leven gebracht en beleefd. De energiemarkt maakt een grote transitie door en is dynamisch en innovatief. Wij richten ons op steeds betere prestaties en het versnellen van de transformatie. We zoeken naar werkwijzen die optimaal passen bij de strategie en de situatie van bedrijfsonderdelen, met als doel dicht bij onze klant te zijn.

Alignment en motivatie

Hoe meer onze medewerkers werken in lijn met onze missie en strategie, ofwel ‘aligned’ zijn, hoe sneller we onze strategie kunnen realiseren en hoe meer ambassadeurs we hebben naar buiten toe. Op het gebied van alignment boeken we steeds betere resultaten. Zo'n twee derde van onze medewerkers kent onze missie redelijk tot volledig en levert er in het dagelijkse werk een concrete bijdrage aan. Het alignment is gestegen van 58,4% eind 2015 tot 62,3% eind 2016.

Onze medewerkers zijn ook gemotiveerd. Elk kwartaal bevragen we hierover een representatief kwart van onze medewerkers. We begonnen het jaar met een gemiddelde van 7,9 en eindigden met een 8,0, een vrij constante score. Maar wij zijn nog niet tevreden. In 2017 blijven we alignment en motivatie aandacht geven.

Prestatiemanagement

Voor prestatie management is in 2016 meer aandacht geweest. Hiermee willen we onze medewerkers optimaal laten bijdragen aan onze missie, visie en strategie en snel kunnen bijsturen. In plaats van een beoordelingscyclus geloven wij in het goede gesprek tussen medewerker en manager. Vijf vragen staan centraal: Doe ik de goede dingen? Doe ik ze goed? Hoe kan ik me blijven ontwikkelen? Wat is mijn kracht? En zit ik nog op de goede plek? Erkenning is hierin ook belangrijk. Prestatiemanagement is er voor leiders en medewerkers. Zo kan het hele team, samen, werken aan prestaties en ontwikkeling. Ook is het geïntegreerd in het Nieuwe Leiderschap, waarbij we de informatie en opleidingen hebben verbeterd.

Diversiteit

Eneco Groep heeft meer dan 6.000 vaste medewerkers, plus een flexibele schil en specialistische externe kennis. Gebalanceerde teams zijn belangrijk. Bij het streven naar diversiteit, zowel in de Raad van Commissarissen en de Raad van Bestuur als in de (management)lagen daaronder, hebben we in overleg met de centrale ondernemingsraad het doel gesteld om 23% vrouwen op leidinggevende posities te verhogen naar 30%. Binnen Eneco Groep was in 2016 het aandeel vrouwen in leidinggevende posities 26%; bij Eneco was dat 32% en bij Stedin 21%. Bij externe werving voor posities van hoofd en hoger streven we naar 50/50 instroom voor mannen en vrouwen.

Persoonlijke ontwikkeling en blik van buiten

Leidinggeven bestaat uit richting geven, resultaten waarderen en verbeteren, en jezelf ontwikkelen. Dit trainen we in ontwikkelprogramma's voor leidinggevendenden. In 2016 zijn we een transitieproces gestart. Op leidinggevende posities willen we mensen die wendbaar zijn, ofwel beschikken over learning agility. We werken ‘agile’, dus meestromend met veranderingen tijdens projecten, mede om snel op klantbehoeften te kunnen inspelen. Onder meer door de ontwikkeling van huidige leiders binnen de organisatie en het aantrekken van leiders uit andere branches met een andere blik. Ook van medewerkers vragen we wendbaarheid. We stimuleren hun ontwikkeling. 70% van de ontwikkeling komt door nieuwe dingen te doen, 20% door van anderen te leren en 10% door zelf te leren.

Voor meer informatie over de samenstelling van ons personeelsbestand en andere details hierover zie

[Personeelsgegevens](#).

Moderne medezeggenschap

Medezeggenschap vinden we belangrijk. Ook dit doen we 'samen' en modern. Moderne medezeggenschap betekent dat de ondernemingsraden een beperkt aantal leden hebben en dat een lid slechts enkele termijnen zitting heeft. We werken met rolprofielen waarin is vastgelegd wat we van een OR-lid verwachten en zetten sterk in op de ontwikkeling van de leden. Bij adviestrajecten maken we gebruik van themagroepen die bestaan uit enkele leden van de medezeggenschap, aangevuld met medewerkers met specifieke expertise.

Kern van het moderne medezeggenschap is dat bestuurders hun ondernemingsraden vroegtijdig bij elk traject betrekken. Zo ontstaat er een gezamenlijke beeldvorming van het probleem of de kans. Medezeggenschapstrajecten verlopen daardoor veel sneller. We nemen betere beslissingen en het draagvlak voor een beslissing is groter. In 2016 heeft de medezeggenschap zich met alle belangrijke thema's beziggehouden, zoals splitsing, grote investeringen, organisatiewijzigingen en arbeidsvoorwaarden.

De Centrale Ondernemingsraad werkt samen met de leiding van Eneco Groep aan continue veranderingen binnen het bedrijf. We zetten steeds meer in op geleidelijkheid in plaats van grootse reorganisaties. Zo kunnen we ons beter richten op onze klant en onze strategie. Maar soms gaan de ontwikkelingen in de markt snel en blijken reorganisaties toch onvermijdelijk. Zo hebben binnen Eneco Installatiebedrijven en Eneco Consumenten reorganisaties plaatsgevonden. Omdat we tijdig geanticipeerd hebben op deze reorganisaties en actief ingezet hebben op herplaatsing en omscholing van medewerkers, is het aantal gedwongen ontslagen beperkt.

Veiligheid

Onderdeel van onze waarden

In de veranderende energiewereld blijft veiligheid een onderdeel van onze strategie. Veilig werken is een randvoorwaarde om onze cultuurwaarden na te leven: klant eerst, samenwerken, vertrouwen geven en verantwoordelijkheid nemen.

In 2016 hebben we veel aandacht besteed aan het verder verhogen van het veiligheidsbewustzijn. Ons doel is om de veiligheid voor alle betrokkenen blijvend te verbeteren. We hebben een programma geïntroduceerd om het signaleren en bespreekbaar maken van veiligheidsrisico's en veilig gedrag verder te stimuleren. Uitgangspunt hierbij is: "We werken veilig of we werken niet."

Minder arbeidsongevallen

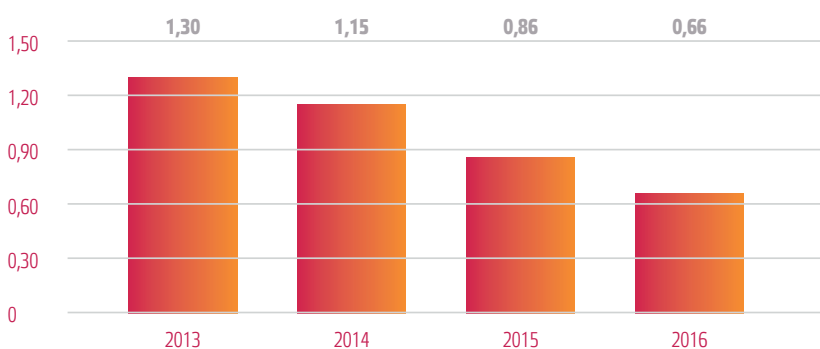
Het doel voor 2016 was het verder terugbrengen van het totaal aantal arbeidsongevallen naar minder dan 54; dit aantal is uitgekomen op 34. Onder arbeidsongevallen verstaan we alle ongevallen met of zonder verzuim waarbij doktersbehandeling noodzakelijk is of waarbij tijdelijk ander werk verricht moet worden. Het aantal arbeidsongevallen per 200.000 gewerkte uren, de Recordable Incident Frequency (RIF), is hiermee gedaald tot 0,66. De doelstelling was 0,97.

Bij de contractors is het aantal ongevallen nagenoeg gelijk aan vorig jaar. We blijven onverminderd werken aan het terugdringen van het aantal ongevallen.

Uitdagingen

De energiesector verandert door verduurzaming, verdergaande elektrificatie en innovaties. Het gebruik van conventionele energiebronnen neemt af, terwijl zon- en windenergie en de daarbij horende vormen van transport en opslag toenemen. Het beheersen van de veiligheidsaspecten op bestaande en nieuwe terreinen zal in de toekomst de nodige uitdagingen met zich meebrengen. Het signaleren en het tijdig nemen van adequate maatregelen is van blijvend belang om het aantal bedrijfsongevallen in de komende jaren significant te reduceren.

VEILIGHEIDSPRESTATIE
(RIF)

Financieel resultaat

Het duurzame energie- en netwerkbedrijf Eneco Groep behaalde over 2016 een nettowinst van € 199 miljoen, licht onder het resultaat van een jaar eerder (€ 208 miljoen). De gecombineerde omzet daalde naar € 3.900 miljoen (2015: € 4.282 miljoen). Bij het Netwerkbedrijf (Stedin) daalde het bedrijfsresultaat met 23% naar € 214 miljoen en steeg de omzet naar € 1.173 miljoen, terwijl bij het Energiebedrijf (Eneco) het bedrijfsresultaat toenam met 93% tot € 106 miljoen⁴ en de omzet daalde naar € 2.746 miljoen. Eneco Groep spreekt van een tevredenstellend resultaat, in weerwil van lastige marktomstandigheden.

Ontwikkeling van onze resultaten

De totale omzet van Eneco Groep kwam uit op € 3.900 miljoen, een daling van 9% ten opzichte van vorig jaar (2015: € 4.282 miljoen). Deze daling wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door lagere inkooprijzen die we hebben verwerkt in de tarieven die we berekenen aan onze klanten. Het afgezette volume energie daalde slechts licht (-3%). De omzet uit de netwerkactiviteiten was vergelijkbaar met 2015 terwijl de omzet uit engineeringopdrachten voor derden toenam.

De brutomarge steeg - ondanks de daling in omzet - met € 79 miljoen (+4%) tot € 1.944 miljoen. De marge op de transportactiviteiten veranderde vrijwel niet. De marge op windparken steeg door een toename van het aantal operationele windparken; door lagere windopbrengsten bleef deze stijging echter beperkt. De marge in de consumentenmarkt bleef stabiel terwijl de prijs van levering warmte licht steeg.

De totale bedrijfskosten van Eneco Groep namen met € 93 miljoen (+6%) toe tot € 1.624 miljoen. Deze stijging is hoofdzakelijk te verklaren door investeringen in kansrijke business activiteiten en innovatie en hogere kosten voor precario en aan splitsing gerelateerde activiteiten.

Investeringen hadden onder andere betrekking op het aanbieden en installeren van slimme meters bij onze netwerkkanten, uitbreiding van de engineeringsactiviteiten voor derden en uitbreiding van de duurzame productiemiddelen, met name windparken. Eneco Groep investeert in de nieuwe energiewereld door nu kosten te maken voor onderzoek en ontwikkeling in nieuwe producten en door het plegen van overnames.

De personeelskosten daalden met ruim 4% en de afschrijvingskosten lagen op hetzelfde niveau als vorig jaar.

Herstructurering van bedrijfsonderdelen die zich richten op bestaande markten heeft ook kosten met zich meegebracht. Daarnaast steeg het totaal aan precariobelastingen over onze ondergrondse leidingen die gemeentes heffen. In verband met de regulering van deze markt worden deze hogere kosten pas na circa twee jaar in de transporttarieven gecompenseerd. In de tussenliggende tijd heeft deze heffing een negatief effect op ons resultaat. Ook de aanstaande splitsing bracht de nodige kosten met zich mee, doordat we genoodzaakt waren juridische, financiële en ICT-adviseurs in te schakelen om de splitsing te helpen voorbereiden en uitvoeren.

⁴ Zowel het bedrijfsresultaat als de omzet van het Energiebedrijf worden verantwoord onder beëindigde bedrijfsactiviteiten. In toelichting 10 'Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten' van de geconsolideerde jaarrekening is de winst- en verliesrekening van het Energiebedrijf naar onderdelen weergegeven.

Al deze ontwikkelingen hebben ertoe geleid dat het bedrijfsresultaat (EBIT) uitkwam op € 320 miljoen, € 14 miljoen (-4%) lager dan in 2015.

In 2016 namen de rentedragende schulden toe, hoofdzakelijk vanwege een overeenkomst met een bankenconsortium voor de herfinanciering van Eneco Luchterduinen, het windpark op zee dat sinds 2015 operationeel is. Daarnaast zijn er gedurende 2015 en 2016 veel investeringsprojecten in productie genomen, waardoor de activering van rente voor projecten in aanbouw fors is afgenomen en verwerking van rentekosten in het resultaat is toegenomen.

Na aftrek van belastingen resulteert voor Eneco Groep een nettowinst van € 199 miljoen, waarvan € 187 miljoen is toe te rekenen aan de aandeelhouders van Eneco Holding N.V.

Contracten

Het totale aantal contracten steeg licht in 2016 (+0,7%) naar 4,3 miljoen. Het aantal consumentenklanten is licht gedaald, maar onze klanten nemen steeds vaker meerdere producten en diensten bij Eneco af, zoals een Toon of een onderhoudscontract voor bijvoorbeeld hun CV-ketel of voor hun zonnepanelen.

In de zakelijke markt zijn verscheidene successen geboekt die ook de komende jaren hun vruchten zullen afwerpen.

Alle Nederlandse kantoor- en productielocaties van het levensmiddelenconcern Unilever draaien vanaf 1 januari 2017 op windenergie. Unilever zal jaarlijks bijna 70.000 MWh aan groene stroom afnemen die wordt opgewekt door het windpark Eneco Luchterduinen in de Noordzee.

Maar liefst 240 zorgorganisaties hebben in samenwerking met inkooporganisatie Intrakoop een energiedeal gesloten met Eneco. Vanaf 2019 krijgen zij groene stroom uit windparken geleverd. Behalve dat hiermee de duurzaamheid in de zorgsector verbetert, besparen de deelnemers in totaal € 2,8 miljoen op de leverancierskosten. In totaal koopt dit collectief op jaarbasis 1 miljoen MWh duurzame elektriciteit en 200 miljoen m3 gas in.

Op de fabrieksdaken van Kingspan in Tiel en Winterswijk plaatste Eneco in 2016 in totaal 4.613 zonnepanelen. Daarmee zal de Nederlandse tak van Kingspan, een fabrikant van duurzame bouwproducten 1.140 MWh groene stroom per jaar gaan opwekken.

In het Limburgse Tegelen bouwden Wienerberger, marktleider in innovatie en productie van keramische bouw- en bestratingsmaterialen in samenwerking met Eneco het grootste zonnedak van Limburg. Op het dak van de Wienerberger vestiging zijn 4.550 zonnepanelen geplaatst. Gezamenlijk

wekken de zonnepanelen per jaar zo'n 1.100 MWh aan zonnestroom op.

De TU Delft zal vanaf januari 2017 alleen nog duurzaam opgewekte elektriciteit van Nederlandse bodem inkopen. De keuze voor groene stroom past in het beleid van de TU Delft om de campus sterk te verduurzamen en haar CO₂-emissies in 2020 te hebben gehalveerd ten opzichte van 2012. Door de inkoop van deze groene stroom, afkomstig van windpark Eneco Luchterduinen, brengt de TU Delft haar CO₂-uitstoot terug met 60%.

Investerings

Eneco Groep investeerde in 2016 in totaal € 532 miljoen. Dat is minder dan in 2015 (€ 715 miljoen) toen een aantal grote windparken in Nederland en in Groot-Brittannië opgeleverd is. Het grootste deel van de investeringen in 2016 had betrekking op de netwerkactiviteiten (€ 410 miljoen, +11% ten opzichte van 2015), in de vorm van de installatie van slimme meters en vernieuwing en uitbreiding van de elektriciteits- en gasnetwerken. Het Energiebedrijf investeerde dit jaar € 122 miljoen, onder andere in windparken (oplevering Moy in Groot-Brittannië en ontwikkeling van Northor in België € 51 miljoen), warmtenetten en -productie (€ 44 miljoen), zonneparken (€ 9 miljoen) en de verbouwing van Biocentrale Golden Raand (€ 10 miljoen) waardoor de centrale ook stoom kan gaan leveren aan naastgelegen bedrijven.

Naast deze autonome investeringen zijn onze duurzame bedrijfsmiddelen met € 44 miljoen toegenomen door diverse acquisities, waaronder zonneparken in België en Groot-Brittannië en windparken van DELTA.

We verkochten consultancybedrijf Ecofys in 2016 aan het Amerikaanse Navigant omdat we concludeerden dat de activiteiten van deze dochteronderneming beter zullen gedijen binnen een onderneming die consultancy in het dna heeft.

Ook vermeldenswaard is het belang van 50% dat Eneco na balansdatum heeft genomen in het Duitse duurzame energie- en IT-bedrijf LichtBlick.

Credit Rating

Nu de splitsing van de Groep aanstaande is, heeft in 2016 Standard & Poor's de plannen en vooruitzichten voor de twee nieuw te vormen zelfstandige bedrijven beoordeeld. Tot onze tevredenheid heeft S&P in november de A- rating van Eneco Holding N.V. gehandhaafd voor het toekomstige Netwerkbedrijf. Aan N.V. Eneco Beheer, het toekomstige Energiebedrijf, is de rating BBB+ toegekend. Voor zowel het Netwerkbedrijf als het Energiebedrijf noemt S&P de vooruitzichten stabiel.

Eneco heeft geen invloed op het vaststellen van de credit rating. Voor een inhoudelijke toelichting op de totstandkoming ervan heeft S&P een rapport gepubliceerd. Dit rapport is te vinden op onze corporate website.

Netwerkbedrijf

Het bedrijfsresultaat van het Netwerkbedrijf over 2016 bedraagt € 214 miljoen, dat is € 65 miljoen (-23%) lager dan het resultaat over 2015. Deze daling is te wijten aan een stijging in de kosten (+€ 89 miljoen). De omzet kwam uit op € 991 miljoen en bleef stabiel evenals de bijbehorende marge vanuit de (grotendeels geregleerde) transport- en meetactiviteiten. De overige opbrengsten bedroegen € 182 miljoen, een stijging van € 23 miljoen ten opzichte van 2015, hoofdzakelijk door de toename van de engineeringactiviteiten van Joulz Energy Solutions voor externe opdrachtgevers.

De personeelskosten van het Netwerkbedrijf en kosten voor inhuur van externen zijn gestegen. Deze toename is onder meer toe te schrijven aan de aanbidding en installatie van de slimme meters die in 2016 op grotere schaal lag dan vorig jaar, de groei van de engineeringactiviteiten, de uitbreiding van aanleg en vervanging van netwerken en de uitbreiding van ICT-activiteiten. Het aantal eigen personeelsleden steeg met 3% tot 3.689 fte. De belangrijkste andere oorzaken voor de stijging van de kosten waren de precario, directe kosten van Joulz Energy Solutions, de uitrol van slimme meters en de kosten voor de splitsing, die voor de helft werden gedragen door het Netwerkbedrijf.

De door gemeentes geheven precariobelasting over onze ondergrondse leidingen is gestegen, enerzijds door hogere tarieven en anderzijds door een toename van het aantal gemeentes dat deze belasting heft. Deze kostenpost is verdubbeld van € 35 miljoen in 2015 naar € 70 miljoen in 2016.

De grootschalige aanbidding en installatie van de slimme meters kwam gedurende 2015 goed op gang en werd versneld in 2016. In 2016 zijn bij 271.000 klanten nieuwe slimme meters opgehangen, tegen 181.000 in 2015 (+50%). Andere aan dit proces gerelateerde directe en indirecte kosten zijn de uitbreiding van het wagenpark om alle locaties te kunnen bezoeken, telecomkosten vanaf het moment dat de meters zijn aangesloten, afschrijvingskosten door de investeringen van afgelopen jaren en desinvesteringen van nog niet volledig afgeschreven gewone meters.

Energiebedrijf

Het bedrijfsresultaat van het Energiebedrijf⁵ steeg in 2016 met € 51 miljoen (+93%) tot € 106 miljoen. De totale omzet daalde weliswaar met € 390 miljoen (-12%) tot € 2.746 miljoen, maar het totaal van marge en overige opbrengsten nam met 8% toe tot € 931 miljoen (2015: € 859 miljoen).

Prijzdalingen zowel voor gas als voor elektriciteit die we hebben doorgegeven aan onze klanten, veroorzaakten de daling in omzet. De geregleerde prijs voor warmtelevering nam licht toe als gevolg van de stijging van energiebelasting op gas. Er is sprake van een lichte daling in het aantal klanten, en onze klanten zijn steeds beter in staat om te besparen, waardoor het afgezette volume energie iets lager werd. De herstructurering van ons portfolio in de zakelijke en installatiemarkt was ook een oorzaak van de omzetsdaling.

De hogere brutomarge komt ten dele voort uit groei van het aantal operationele windparken. De mogelijkheden voor het Energiebedrijf om zelf energie te genereren nemen hierdoor toe, maar doordat het dit jaar minder waaide dan gemiddeld en er vorig jaar juist meer wind was, bleef de groei in elektriciteitsproductie uit wind beperkt. De marge in de consumentenmarkt is stabiel gebleven, de prijs van levering warmte is iets gestegen. De handelsactiviteiten (Eneco Energy Trade) leverden goede resultaten op. Bovendien is een groot energie-inkoopcontract geherstructureerd waardoor de resultaten onder dit contract zich de komende jaren gunstiger zullen ontwikkelen.

De stijging van de totale bedrijfskosten van € 21 miljoen (+3%) tot € 825 miljoen was relatief beperkt. De personeelskosten namen af, mede door daling van het gemiddeld aantal medewerkers met 8% tot 2.870 fte. Door de verkoop van Ecofys in het vierde kwartaal is het aantal fte per jaareinde zelfs gedaald tot 2.581 fte (ultimo 2015: 3.021 fte). De afschrijvingskosten namen in 2016 toe door investeringen in en overnames van bedrijfsmiddelen en herstructurering van de decentrale opwekking. Doordat er in 2015 een incidentele last was vanwege het niet doorgaan van de ontwikkeling van Navitus Bay, een gepland windpark op zee voor de Engelse Kust, zijn de afschrijvingskosten in 2016 toch lager uitgekomen dan in het voorgaande jaar. De stijging van de overige kosten is het gevolg van de groei van het aantal windparken, de toename van onderzoekskosten, hogere kosten voor inleen van derden, meer marketing, en de kosten voor de splitsing die voor de helft werden gedragen door het Energiebedrijf.

⁵ In toelichting 10 'Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten' van de geconsolideerde jaarrekening is de winst- en verliesrekening van het Energiebedrijf naar onderdelen weergegeven.

Vooruitzichten

De voorbereiding op de splitsing was gericht op de totstandkoming van twee zelfstandige, gezonde bedrijven die voorbereid zijn op hun toekomst in de nieuwe energiewereld. Wij hebben vertrouwen in de verdere ontwikkeling van beide bedrijven. Tegen deze achtergrond is het niet opportuun voor het bestuur van het geïntegreerde bedrijf om een resultaatverwachting voor 2017 uit te spreken.

Risicomanagement

Risicomanagement draagt bij aan het op een verantwoorde wijze realiseren van onze strategische doelen. Met ons risicobeleid wegen we zorgvuldig af welke risico's Eneco loopt, welke beheersmaatregelen wij daar tegenover zetten en hoe we grip houden op de effectieve werking van deze maatregelen.

Risicogovernance

De Raad van Bestuur is verantwoordelijk voor het risicomanagement van de onderneming als geheel. Voor de inrichting van het risicomanagement hanteren wij het 'three lines of defense'-model. Met deze structuur volgen wij de huidige Good Practices betreffende risicomanagement. De Raad van Bestuur heeft de uitvoering van het risicomanagement primair gedelegeerd aan de directeuren van de bedrijfsonderdelen ('eerste lijn'). Business Control en functionele gebieden zoals compliance en veiligheid ondersteunen vanuit de 'tweede lijn' de bedrijfsonderdelen. De afdeling Group Risk Management is ook onderdeel van de 'tweede lijn' en zorgt voor beleidskaders en de coördinatie van het risicomanagementproces. De Internal Audit-functie ('derde lijn') voert audits uit en rapporteert de resultaten aan de Raad van Bestuur en de Auditcommissie van de Raad van Commissarissen.

De bedrijfsonderdelen rapporteren elk kwartaal in de Business Unit Review de belangrijkste risico's aan de verantwoordelijke portefeuillehouder van de Raad van Bestuur. De risicorapportages van de bedrijfsonderdelen worden geconsolideerd voor rapportage aan de Raad van Bestuur en de Auditcommissie van de Raad van Commissarissen.

De directieteam van de verschillende bedrijfssegmenten bespreken periodiek de risico-inschattingen en de status van maatregelen die zijn gericht op het beperken en beheersen van risico's. In het Audit & Risk Committee van de Raad van Bestuur worden de belangrijkste risico's en de maatregelen besproken.

De Auditcommissie van de Raad van Commissarissen ziet toe op het adequaat functioneren van het geheel van risicobeheersactiviteiten. De risicogrenzen op ondernemingsniveau hebben we vastgelegd in diverse concrete beleidsverklaringen, codes en richtlijnen op gebieden als veiligheid, handelsmandaten, autorisatiebevoegdheden en gedrag. Enkele onderwerpen kregen in 2016 in dit kader specifiek de aandacht in de Auditcommissie. Dit waren de onbevoegde toegang tot systemen en data en daaraan gerelateerde risico van cyberaanvallen, mede in relatie tot mogelijkheden van 'bring your own device' en mobile devices in het veld, de implementatie van de nieuwe privacywetgeving in de Wet Bescherming Persoonsgegevens en de verhoogde eisen

aan borging van key controls in het Eneco Control & Risk Systeem (ECRS) als gevolg van de hogere ambitie op dit vlak.

Raamwerk risico- en performancemanagement

Het COSO-ERM raamwerk, de wereldwijde standaard voor Enterprise Risk Management, hebben wij op maat gemaakt voor het interne risicobeheersings- en controlesysteem van Eneco, het ECRS. Elk jaar wordt het ECRS aangepast aan ontwikkelingen in risico's, bedrijfsontwikkeling en externe invloeden. Het ECRS omvat een methode voor risico-inventarisatie, een set aan beheersmaatregelen en een self-assessmentmethodiek waarmee het management zelf kan vaststellen of de ontworpen beheersmaatregelen effectief zijn en gewerkt hebben (zie de In control-verklaring (pagina 33)).

Risicomanagement is een iteratief en continu proces en is onderdeel van de reguliere Business Planning Cyclus. Minimaal één keer per jaar wordt door de bedrijfsonderdelen een diepgaande analyse van de bedreigingen en kansen uitgevoerd. Voor ieder significant risico bepalen we wat de mogelijke impact kan zijn op de risicocategorieën Financieel, Reputatie, Integriteit en Veiligheid. Wij sturen op de financiële en niet-financiële strategische kpi's. Op het vlak van financiën sturen wij via het financieel sturingskader op de voornaamste financiële randvoorwaarden van de strategie. Dit gebeurt door financieel-strategische prognoses ondersteund met gevoeligheidsanalyses, waaronder single-event-stresstesten en scenarioanalyses. Op alle niveaus van de organisatie zijn risicobeheersingssysteem ingericht, waarin weer specifieke risicobeperkende maatregelen besloten liggen.

Risicobereidheid

Onze risicobereidheid is onderverdeeld naar risicocategorieën, zoals we die binnen Eneco onderscheiden:

Veiligheid

Het bouwen en exploiteren van (duurzame) productiefaciliteiten en infrastructuur/netten speelt een centrale rol in onze strategie. Deze activiteiten brengen veiligheidsrisico's met zich mee. Onze risicobereidheid is in dit geval nul. Een ongeval met verzuim merken wij aan als significant. Ernstiger voorvallen (ziekenhuisopname, dodelijk ongeval) beschouwen we als kritisch, respectievelijk onaanvaardbaar.

Financieel

De strategie van Eneco is gericht op groei en transformatie. Dit brengt substantiële investeringen in nieuwe en bestaande activiteiten met zich mee. We hebben deze strategie vertaald in financieel-strategische prognoses voor de lange termijn, die we iedere zes maanden volgens de laatste inzichten bijwerken. Onze risicobereidheid op dit gebied is afgeleid van het financieel sturingskader, waarin een aantal tolerantiegrenzen zijn gesteld, zoals de FFO/net debt ratio. Voor risico's die kunnen leiden tot overschrijding of het niet behalen van de tolerantiegrenzen zoals gesteld in het financieel sturingskader worden passende maatregelen genomen. Het beheersen van (financiële) informatievoorzienings- en verslaggevingsrisico's is belangrijk

omdat het informatie betreft op basis waarvan onze onderneming wordt gestuurd.

Integriteit

Onethisch en frauduleus gedrag van management en medewerkers vormt een belangrijk risico. Eneco kan haar rol alleen goed vervullen als we de hoogste gedragsnormen hanteren, vandaar dat wij een lage risicobereidheid hebben op het vlak van integriteit. Ons streven is een omgeving waar geen noemenswaardige fraudemogelijkheden bestaan. De Eneco Gedragscode en onderliggende richtlijnen vertalen de lage risicobereidheid naar de dagelijkse praktijk en geven aan wat Eneco verstaat onder gewenst gedrag en integer handelen. In werkoverleggen en workshops besteden we veel aandacht aan

RAAMWERK RISICO- EN PERFORMANCEMANAGEMENT

het integriteitsbewustzijn van managers en medewerkers. Eneco heeft ook een meldpunt integriteit en vertrouwenspersonen. Samen zorgen zij voor een adequate en vertrouwelijke afhandeling van integriteitsincidenten.

Reputatie

Een goede reputatie en betrouwbaarheid zijn wezenlijke onderdelen van ons bestaansrecht. Daarom is onze risicobereidheid laag, waarbij 'beperkt negatieve beeldvorming bij stakeholders' op de rand zit van het acceptabele. Het risico dat onze strategische doelen om een duurzame en betrouwbare energievoorziening te realiseren niet worden behaald rubriceren wij ook onder het reputatierisico. Dit geldt ook voor het niet realiseren van afspraken ten aanzien van duurzaamheid die we hebben gemaakt met het Wereld Natuur Fonds in het kader van het Climate Savers initiatief en onze eigen ambities ten aanzien van One Planet Thinking.

Ontwikkelingen 2016

In 2016 hebben we meer aandacht gegeven aan het op een hoger niveau brengen van de kwaliteit van de self-assessments. Voor wat betreft de zogenoemde 'key' controls hebben we de self-assessment methodiek uitgebreid met het 'prove me' niveau. Dit niveau vereist dat de bedrijfsonderdelen vooraf de instructies voor de self-assessments beschrijven, waaronder de steekproefgrootte, frequentie en het aan te leveren bewijs. Daarnaast voeren de bedrijfsonderdelen nu twee keer per jaar de self-assessment uit in plaats van eenmaal per jaar zoals in voorgaande jaren. De toevoeging van het hiervoor genoemde 'prove me' niveau voor de self-assessment heeft geleid tot een verhoogd bewustzijn en kwaliteit van de onderbouwingen voor de opzet en werking van de controls, in het bijzonder geldt dit voor de controls rondom de (interne en externe) informatievoorziening.

Voor autorisatiemanagement en IT-change management zijn diverse beheersingsmaatregelen getroffen. Een meer gestructureerde aanpak voor de beheersing van assetprojecten- en complexe IT projecten is geïmplementeerd. Aandacht voor Business Continuity & Cyber Security is vergroot middels de implementatie van een aantal risico beperkende maatregelen en het trainen en bewust maken van medewerkers.

Incidenten

In 2016 heeft zich een aantal incidenten voorgedaan. Wij lichten er drie toe.

In oktober is er twee keer een storing geweest in de aanvullende diensten voor de thermostaat Toon waar een groot deel van onze Toon-klanten last van had. De thermostaatfunctie werkte naar behoren, maar door de storing kon deze niet op afstand bediend worden met de Toon-app. Eneco en Toon-ontwikkelaar Quby hebben verschillende oplossingen getest en binnen een week is de storing opgelost. Een aandachtspunt

voor Eneco is de communicatie met de Toon-gebruikers. Quby is bezig om het servicecenter naar de cloud te brengen, waardoor deze problemen niet meer moeten voorkomen.

De Autoriteit Consument en Markt heeft een overtreding vastgesteld van de Informatiecode Elektriciteit en Gas ten aanzien van kleinverbruik-klanten van Oxxio. Het betreft het onterecht opgeven van een einddatum in het Contract Einde Register voor contracten voor onbepaalde tijd. Oxxio heeft op 2 december 2016 een verweerschrift ingediend; de uitspraak wordt niet eerder verwacht dan februari 2017.

Binnen Joulz is een datadrager vermist geraakt met daarop verschillende bestanden met informatie van productiemiddelen uit de infrastructuur en persoonsgegevens van (oud)medewerkers. Het crisisteam is een onderzoek gestart om de datadrager te vinden en de impact van het verlies van de data te bepalen. Hierbij is een gespecialiseerd opsporingsbedrijf ingeschakeld. Er is melding gedaan van het incident bij ketenpartners, het Nationaal Cyber Security Centrum, de Autoriteit Persoonsgegevens en de personen van wie de gegevens waren opgeslagen op de datadrager. Het onderzoek heeft uitgewezen dat het risico van misbruik van de gegevens op de datadrager beperkt is. Naar aanleiding van het incident is een inventarisatie gestart naar soortgelijke gegevensdragers en deze zijn per direct buiten gebruik gesteld. Er is extra intern gecommuniceerd om de bewustwording en de alertheid van medewerkers en management te verhogen. Ook is de certificering voor ISO27001/ISO27019 (onder meer fysieke en logische toegang en assetregistratie voor informatiebeveiliging) behaald.

Splitsing

Ten aanzien van splitsing waren de belangrijkste risico's een niet-tijdige splitsing, op straffe van een dwangsom van de ACM, en verstoring van de bedrijfsvoering als gevolg van de op splitsing voorbereidende werkzaamheden. Een programmatische multidisciplinaire aanpak gecombineerd met de inzet van externe deskundigheid op gebied van governance, financiering en accounting hebben erin geresulteerd dat splitsing volgens onze verwachting uiterlijk 31 januari 2017 plaats kan vinden.

Een specifieke uitdaging lag in de goede afstemming met de verschillende stakeholders in het proces van splitsing. Een maatwerkaanpak per groep (aandeelhouders, financiers, handelspartners, medewerkers) heeft ertoe geleid dat partijen zich in de gevolgen van splitsing kunnen vinden.

Het bestuur heeft vanaf het begin als uitgangspunt genomen dat uit splitsing twee zelfstandige, robuuste bedrijven zullen ontstaan die hun strategie kunnen blijven uitvoeren. Belangrijk element daarin is de kapitaaltoedeling geweest, die voor het te vormen netwerkbedrijf aan specifieke eisen uit de WON dient te

voldoen. Met instemming van de stakeholders is een toedeling gekozen waarmee voldaan zal worden aan de wet en die tevens voor beide bedrijven leidt tot een stabiele uitgangssituatie.

Toprisico's

Voor consolidatie- en rapportagedoeleinden zijn alle toprisco's van Eneco in vijf clusters ingedeeld. De toprisco's die samenhangen met onze strategische doelstellingen en de maatregelen die we treffen om deze risico's te beheersen zijn in de figuur genummerd en worden hieronder toegelicht.

1) Spark spread

De gascentrales van Eneco zijn blootgesteld aan het zogenoemde spark spread risico. De spark spread is de brutomarge die wordt gerealiseerd op de verkoop van elektriciteit die is geproduceerd via een gascentrale. Het spark spread risico ontstaat als de kostprijs van de productie de verkoopprijs van elektriciteit nadert. Deels wordt dit risico gemitigeerd door portfoliomanagement en door het afdekken van de posities in de markt, het zogenoemde hedgen. Verder kan een gascentrale worden uitgezet indien de spark spread

negatief wordt. Het risico is in 2016 verder verkleind door het herstructureren van enkele contracten en schatten wij op dit moment in op in maximaal € 5 - 10 miljoen.

2) Weerrisico

De resultaten van Eneco zijn van nature gevoelig voor weereffecten (bijvoorbeeld een milde winter en/of periodes met minder wind dan verwacht). Het weerrisico wordt zoveel mogelijk binnen de portfolio zelf gehedged. Daarnaast worden er weegerelateerde contracten en hedges uitgevoerd om de gevoeligheid ten opzichte van het weer verder te verminderen. Het totale weerrisico schatten wij in op in maximaal € 20 - 40 miljoen.

3) Creditrating

Kredietbeoordelaar Standard & Poor's (S&P) heeft Eneco Holding N.V. een credit rating toegekend. Het risico op een neerwaartse bijstelling van deze credit rating door een verandering in de beoordeling van S&P ten aanzien van de financiële vooruitzichten (onder andere als mogelijk gevolg van splitsing) of de door de kredietbeoordelaar gehanteerde rating criteria, methodologie en/of uitgangspunten kan voor de beide

RISICOCLOUDS ENECO

Duurzame energie voor iedereen					
Niveau 1	Markt en financieel	Strategisch	Operationeel	Wet- en regelgeving	Veiligheid & gezondheid
Niveau 2	Reporting Prijs & volume Krediet Marktluiditeit Concurrentie Rente & valuta Investerings Liquiditeit	Macro-economische / globale veranderingen Disruptive technologies Geopolitiek Duurzaamheid	Storingen Business continuity Transformatie Personeel Projecten Ketens Falen systemen en/of processen Beveiliging	Toekomstige en bestaande wet- en regelgeving Governance Juridisch Integriteit	Veiligheid medewerkers Veiligheid derden Gezondheid & welzijn medewerkers
Toprisico's Eneco Groep	Financiële risico's: waaronder krediet-, prijs-, counterparty- en debiteurenrisico Spark spread (1) Weerrisico (2) Creditrating (3) Claims aansluit- en transporttarieven (4) Winsten meet-domein (5)	Nieuwe, goedkopere technologieën tijdens ontwikkelen duurzame assets (6) Dalende energieprijzen bij het ontwikkelen van duurzame productieassets (7) Impact energietransitie op de E/G infrastructuur (8) (nieuw in 2016)	Business continuity & ICT/cyber security (9) Ontbreken van competenties om de transformatie te realiseren (10) Grote storingen in de infrastructuur (11) Grootschalige invoering van slimme meters (12)	Non-compliance met wet- en regelgeving, waaronder WON, REMIT, EMIR, MiFID, IFRS, privacy Onzeker overheidsbeleid voor de energietransitie (13) Regulering tarieven gereguleerd domein (14)	Veiligheidsbeleid en -bewustzijn, veilig gedrag Projectrisico's Veiligheid bij medewerkers en onderaannemers

bedrijven na splitsing (evenals Eneco Holding N.V.) gevolgen hebben voor de toegang tot kapitaal- en geldmarkten, de hoogte van financieringskosten en de handelsvoorwaarden met zakelijke partijen. De impact voor het energiebedrijf na splitsing, van een rating downgrade van BBB+ naar BBB, is circa € 2,5 miljoen op jaarbasis. Zie ook paragraaf Splitsing (pagina 8).

Door regelmatige scenarioplanning en stresstesten, door evaluatie en advisering door deskundigen en door periodieke informatie-uitwisseling met S&P doen we het maximale om onverwachte aanpassingen in de credit rating te voorkomen.

4) Claims aansluit- en transporttarieven

Netbeheerder Stedin heeft zes claims van klanten met private netten ontvangen waarbij terugbetaling van aansluit- en transporttarieven wordt gevorderd. Deze claims hebben betrekking op het oordeel van het College van Beroep voor het bedrijfsleven (Cbb) dat 'net-op-net'-aansluitingen van gelijkspanningsniveau niet als aansluiting kwalificeerden vanwege de wettelijke definitie van 'aansluiting' tot 1 januari 2014. Dit oordeel heeft geleid tot civielrechtelijke vragen, die nog niet beantwoord zijn. Deze kwestie staat bekend als de Dobbestroom-problematiek. Op basis van de recente uitspraak van het Cbb in de USG casus vervallen de meest potentiële Dobbestroom claims. Stedin onderzoekt momenteel een drietal aansluitsituaties van klanten die mogelijk wel kwalificeren onder de Dobbestroom definities. Mede op basis van extern juridisch advies is het naar het oordeel van Stedin niet waarschijnlijk dat deze claims leiden tot een negatieve uitkomst en derhalve is geen voorziening getroffen.

5) Winsten meetdomein

De tarieven die netbeheerder Stedin in rekening brengt voor de huur van kleinverbruiksmeters zijn gereguleerd en gebaseerd op de ministeriële regeling meettarieven (MR). Hierin is vastgelegd hoe de ACM deze tarieven vaststelt. De maximale tarieven die netbeheerders mogen hanteren zijn op dit moment gebaseerd op de tarieven van 2005, plus een jaarlijkse inflatiecorrectie op basis van de consumentenprijsindex. Sinds 2011 monitort de ACM de kosten die gemoeid zijn met het uitvoeren van de meettaak. De verschillen die de ACM jaarlijks constateert tussen enerzijds de gerealiseerde tariefopbrengsten en anderzijds de operationele kosten, de afschrijvingen en een redelijk rendement over de activawaarde, gelden als zogenaamde 'overwinsten'. Het is de verwachting van de minister en de netbeheerders dat de behaalde overwinsten voldoende zijn om de aan de slimme meter toe te rekenen kosten in de periode tot en met 2020 mee te dekken. De MR borgt dat de consument uiteindelijk niet meer dan de kostendekkende tarieven betaalt. Om dit te bereiken kan de ACM overwinsten in toekomstige tarievenbesluiten betrekken. Volgens huidige inschattingen heeft Stedin op dit moment voldoende overwinsten gerealiseerd om de invoering van de slimme meter zonder

tariefstijgingen te financieren. Stedin heeft daarom de meettarieven sinds 2015 gelijk gehouden en geen inflatiecorrectie toegepast. ACM kan het tarief corrigeren naar aanleiding van een in een voorgaand jaar opgetreden verschil tussen de inkomsten en de kosten. Dit zal naar huidig inzicht leiden tot een tarief verlaging vanwege zogenaamde overwinsten die als dan resteren. De ruwe schatting van de overwinsten tot en met 2015 bedraagt ongeveer € 160 miljoen.

6) Nieuwe, goedkopere technologieën tijdens het ontwikkelen van duurzame assets

Ontwikkeltrajecten van productiefaciliteiten zoals windparken op zee kunnen enkele jaren duren. Bij de ontwikkeling van grote en kapitaalintensieve projecten gaat Eneco daarom zorgvuldig te werk. Het risico bestaat dat veel tijd en geld wordt geïnvesteerd in een ontwikkeling die er uiteindelijk niet komt of dat tijdens de ontwikkeling goedkopere technologieën beschikbaar komen. Eneco mitigeert de ontwikkelrisico's door gebruik te maken van de zogenaamde methodiek Decision Gate. Dit houdt in dat gedurende het ontwikkeltraject bij iedere fase wordt geanalyseerd of de verwachte kosten en baten en de risico's nog in lijn zijn met de verwachtingen. Op basis van deze analyse wordt bij iedere faseovergang een formele keuze gemaakt voor doorgaan of stoppen.

7) Dalende energieprijzen bij het ontwikkelen van duurzame productieassets

Eneco is actief in het ontwikkelen van duurzame productieassets en heeft contracten afgesloten voor de inkoop van door derden geproduceerde duurzame energie. Door deze activiteiten loopt Eneco het risico op dalende energieprijzen. Dit risico wordt deels gemitigeerd door de structuur van de subsidieregeling Stimulering Duurzame Energie (SDE+). De werking van deze regeling is dusdanig dat de subsidie toeneemt wanneer de energieprijzen lager zijn. Een behoorlijk deel van de inkomsten ligt daarmee vast.

Eneco mitigeert dit risico verder door overzicht te houden over de posities voor inkoop en verkoop op de lange(re) termijn middels stringent positiemanagement. Hierop wordt toegezien door een onafhankelijke afdeling Eneco Financial Risk Management, onderdeel van de afdeling Group Risk Management. Daarnaast worden risicoanalyses uitgevoerd bij het aangaan van duurzame energiecontracten en nieuwe investeringen in duurzame assets en worden de financiële ratio's van Eneco Groep als geheel periodiek geanalyseerd.

8) Impact energietransitie op de E/G infrastructuur

We volgen en analyseren voortdurend de belangrijkste trends die samenhangen met de energietransitie. Die kennis stelt Stedin als beheerder van elektriciteits- en gasnetten in staat om tijdig in te spelen op ontwikkelingen, zonder investeringen te doen die achteraf niet nodig blijken te zijn.

Elektriciteitsnetten worden door toenemende elektrificatie en meer decentrale opwekking zwaarder belast en kunnen op termijn overbelast raken. Stedin zoekt naar mogelijkheden om de elektriciteitsnetten optimaal te benutten en waar nodig zo efficiënt mogelijk uit te breiden. Flexibiliteit, bijvoorbeeld door toepassing van opslag en vraagsturing, speelt hierbij een grote rol.

Gasnetten worden verdrongen door elektrificatie van de warmtevoorziening en collectieve warmtenetten. Het risico op vervroegde afschrijvingen (maximaal ingeschat tussen € 5 en 10 miljoen) van gasnetten en het risico van stijgende tarieven voor klanten die gas blijven gebruiken zijn belangrijke aandachtspunten.

Om ervoor te zorgen dat Stedin de energietransitie goed doorloopt, heeft Stedin meerdere maatregelen genomen. De Strategie-afdeling van Stedin voert regelmatig trend- en impactanalyses uit. Wij spelen in op trends op het vlak van Asset Owner/Management en gewijzigde (concept)EU-wetgeving. We voeren pilots uit om technische en niet-technische mogelijkheden te verkennen.

9) Business continuity & ICT/cyber security

De continuïteit van onze dienstverlening kan bedreigd worden door bijvoorbeeld grootschalige uitval van ICT-systemen, mensen of gebouwen. Dit kan bij onze klanten leiden tot leveringsonderbreking van energie, te laat verstuurde facturen of een lager serviceniveau. Ook kunnen we financiële schade lijden wanneer systemen die wij gebruiken voor de handel in energie het laten afweten of wanneer Eneco Groep doelwit wordt van cybercriminaliteit.

Om deze risico's te beperken draaien de aan energiehandel gerelateerde activiteiten en de bedrijfsvoeringscentra van onze infrastructuur en assets op een apart, dubbel uitgevoerd ICT-platform. Voor onze kritische systemen voeren we periodiek hersteltesten uit. We besteden continu aandacht aan de bewustwording van Eneco-medewerkers ten aanzien van de informatiebeveiliging en het verhogen van de beveiliging van de basisinfrastructuur en onze informatiesystemen. Daarvoor werken we actief samen met onze leveranciers en externe organisaties als het NCSC en EDSN. Daarnaast worden gespecialiseerde bedrijven ingezet voor onderzoeken en operationele bewaking van de IT. Extra zekerheid over de effectiviteit van de maatregelen verkrijgen we door assurance-activiteiten zoals audits en certificering.

10) Ontbreken van competenties om de transformatie te realiseren

Het succes van de transformatie van de organisatie, die nodig is om onze strategie te realiseren, hangt voor een groot deel af van de competenties en de inzetbaarheid van management en medewerkers. Onvoldoende geschikte medewerkers vormen

een risico voor het aanpassingsvermogen en daarmee de transformatiesnelheid van onze organisatie. Om dit risico te beheersen trekken we nieuwe toptalenten uit andere sectoren aan, investeren we in ontwikkelprogramma's voor management en medewerkers en nemen we waar nodig afscheid.

11) Grote storingen in de infrastructuur

Onze hoogste prioriteit bij de elektriciteitsnetwerken is het voorkomen van leveringsonderbrekingen. Dit bereiken we onder meer door verbetering van de stationsautomatisering voor netbesturing, het vervangen van storingsgevoelige componenten en het voorkomen van graafschade. Daarnaast zorgen we voor vervanging van onderdelen die in de nabije toekomst niet meer leverbaar zijn en voor veiligheid in de netwerken voor openbare verlichting.

Voor de gasnetwerken heeft de instandhouding van de gasnetten de hoogste prioriteit, om gaslekkages te voorkomen en de gaslevering te waarborgen. De nadruk ligt voor de gasnetten op de vervanging van aansluitingen waarvan de conditie niet aan de eisen voldoet en de vervanging van brosse distributieleidingen. Het vervangen van leidingen voorkomt gaslekkages en dure reparaties. Waar mogelijk worden werkzaamheden tegelijk uitgevoerd met andere werkzaamheden aan de infrastructuur (wegen, spoor, riool). Dit voorkomt overlast en reduceert de totale kosten aanzienlijk.

12) Grootschalige invoering van slimme meters

Zoals elke netbeheerder moet Stedin voor 2020 aan alle klanten een slimme meter hebben aangeboden en er bij minimaal 80% van de klanten een hebben geïnstalleerd. De slimme meter is een digitale, op afstand uitleesbare energiemeter die klanten meer inzicht geeft in hun energieverbruik en het hen daardoor gemakkelijk maakt om energie te besparen. Naar aanleiding van het grootschalig invoeren van slimme meters wordt een maatschappelijke discussie gevoerd over onder meer privacy en de daadwerkelijke besparingen. Dit levert voor Stedin een reputatierisico op. Door middel van het programma Grootschalige Aanbieding wordt de aanbidding en plaatsing van meters aan onze klanten beheerst en conform de verplichtingen uitgevoerd. Onderdeel van dit programma is onder andere de klant te informeren over de voordelen van de slimme meter. Verder monitoren we de publieke opinie via onderzoek bij klanten en via social media.

13) Onzeker toekomstig overheidsbeleid voor de energietransitie

De energiemarkt wordt sterk beïnvloed door interventies vanuit de overheid. Tariefregulering door de overheid heeft met name betrekking op de nettarieven. Subsidiebeleid heeft invloed op de winstgevendheid van assets. De gascentrales ondervinden bijvoorbeeld concurrentienadeel van het besluit tot het verstrekken van de subsidie voor bij- en meestook van biomassa in kolencentrales. De winstgevendheid van middelen

voor de productie van duurzame windenergie op land en op zee waarvoor de overheid reeds subsidiebeschikkingen heeft afgegeven, zijn minder gevoelig voor schommelingen in overheidsbeleid.

Voor nieuwe producten en diensten van Eneco bestaat het risico van wisselend overheidsbeleid. Deze nieuwe producten en diensten hebben te maken met regelgeving rondom de netbeheerder, consumenten en privacybeleid, maar deze interventies zijn van een andere orde van grootte dan de overheidsinterventies in investeringen in duurzame grootschalige productiefaciliteiten.

Eneco vraagt op verschillende manieren aandacht bij overheidsorganen voor het belang van een stabiel investerings- en financieringsklimaat. Daarnaast spreidt Eneco haar duurzame investeringen over meerdere landen en subsidieregimes en over diverse duurzame technieken (zoals windenergie, zonne-energie en energieopslag). Bovendien is onze strategie erop gericht om alleen nog duurzame productiefaciliteiten te bouwen met en op verzoek van klanten (Client Sources).

14) Regulering tarieven gereguleerd domein

Het tarief dat de netbeheerder in rekening mag brengen (tarifiering van het gereguleerde domein), is van belang om alle kosten en investeringen voor een betrouwbaar netwerk te financieren. De netbeheeractiviteiten hebben een langetermijnkarakter en hebben een stabiele reguleringsmethodiek nodig. Onverwachte afwijkingen leiden tot een onzeker investeringsklimaat. Het management is proactief binnen overlegorganen en richt zich tot overheidsinstanties om tot een regulering te komen die passend is voor de noodzakelijke lasten en investeringen.

De ACM heeft eind 2016 de methodebesluiten voor de nieuwe reguleringsperiode gepubliceerd die gelden voor de langst mogelijke termijn van 5 jaar. Door te kiezen voor deze lange termijn tracht de ACM netbeheerders te stimuleren om efficiënt te werk te gaan en tegelijkertijd afnemers zoveel mogelijk bestendigheid te bieden in de tarieven.

In control-verklaring

De Raad van Bestuur is zich bewust van de verantwoordelijkheid voor de adequate en effectieve werking van de interne beheersing binnen Eneco Groep. De Raad van Bestuur heeft onder meer het Eneco Control & Risk Systeem (ECRS) ingezet als instrument om te waarborgen dat de realisatie van strategische, operationele en financiële doelstellingen wordt bewaakt, de verslaggeving over financiële en niet-financiële informatie en KPI's betrouwbaar is en dat wet- en regelgeving wordt nageleefd.

Ieder kwartaal worden risicorapportages op bedrijfsonderdeel- en groepsniveau opgesteld. Deze worden op Raad van Bestuur niveau besproken en waar nodig wordt bijgestuurd. Twee keer per jaar voeren de bedrijfsonderdelen self-assessments uit, die steekproefsgewijs worden beoordeeld door Internal Audit. Deze afdeling voert ook zelfstandig internal audits uit. De resultaten daarvan worden besproken in de bedrijfsonderdelen. Indien daarvoor aanleiding bestaat worden de resultaten besproken in de Raad van Bestuur en/of de RvC/Auditcommissie. De self-assessments van de bedrijfsonderdelen, de internal audits, alsmede recente interne en externe ontwikkelingen hebben ertoe geleid dat de Raad van Bestuur extra aandacht geeft aan Business Continuity management, Cyber security, Autorisatie – en change management en de splitsing. Verder is een aandachtspunt het op het niveau van 'prove me' aantonen van de continue werking van de belangrijkste controls rondom de informatievoorziening. Hierbij hoort ook het op orde houden van de kwaliteit van de procesbeschrijvingen.

Op basis van alle maatregelen tezamen is de Raad van Bestuur van mening dat gedurende 2016 de belangrijkste risico's in voldoende mate zijn beheerst. Wel moet rekening worden gehouden met de inherente beperkingen die aan ieder intern risicobeheersings- en controlesysteem zijn verbonden. Wij kunnen dan ook nimmer absolute zekerheid geven dat wij onze ondernemingsdoelstellingen realiseren of dat zich geen materiële fouten, verliezen, fraudes of overtredingen van wet en regelgeving zullen voordoen.

Forward looking statement

De Raad van Bestuur is van mening dat het Eneco Control & Risk Systeem voor beide bedrijven, na splitsing, een goede basis biedt om de In Control activiteiten en het gedachtegoed van Enterprise Risk Management verder te ontwikkelen.

Na splitsing zal aandacht besteed moeten worden aan de risicobereidheid en het financieel sturingskader van beide

organisaties. Tevens zullen na splitsing validaties moeten worden uitgevoerd om vast te stellen dat er als gevolg van splitsing geen lacunes in de interne beheersing zijn ontstaan. Verder is het noodzakelijk hoge prioriteit te blijven geven aan de overige genoemde aandachtsgebieden en tekortkomingen. Er is geen aanleiding te veronderstellen dat de interne beheersing in 2017, ook na splitsing, niet naar behoren zal functioneren.

Governance

Taken en verantwoordelijkheden

Omdat Eneco niet beursgenoteerd is met aandelen of certificaten van aandelen, is de Nederlandse Corporate Governance Code (hierna de Code) niet van toepassing op Eneco. Niettemin houdt Eneco zich in 2016 aan de tot en met 31 december geldende Code. Voor bepalingen waarvan Eneco afwijkt zie eneco.nl/corporate.

In het licht van de herziening van de Code, zullen na splitsing beide bedrijven nog bezien in hoeverre zij de nieuwe Code, zodra die wordt aangewezen als gedragscode in de zin van artikel 2:391 lid 5 BW, op zich van toepassing zullen verklaren.

Governancerollen

Raad van Bestuur

De Raad van Bestuur (RvB) is eindverantwoordelijk voor de prestaties van Eneco Groep en de bedrijven daarin. De RvB wordt benoemd door de Raad van Commissarissen (RvC) en legt verantwoording af aan de RvC en de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA).

De RvB van Eneco heeft vier leden. Hun personalia zijn te vinden op de corporate website van Eneco.

Raad van Commissarissen

De RvC van Eneco Groep adviseert de RvB, opereert onafhankelijk en houdt toezicht op het beleid van de RvB en op de algemene gang van zaken in de Eneco Groep en de bedrijven daarbinnen. De personalia van de leden van de RvC zijn te vinden op de corporate website van Eneco.

De RvC van Eneco heeft zeven leden en heeft drie commissies ingesteld:

- Een Remuneratiecommissie die onder meer adviseert over de beloning van de leden van de RvB. Mirjam Sijmons zit deze commissie voor. De overige leden zijn Edo van den Assem, Marike van Lier Lels en Atzo Nicolai.
- Een Selectie- en Benoemingscommissie die adviseert over de selectie en benoeming van leden van de RvC en RvB. Mirjam Sijmons is de voorzitter van deze commissie. De andere leden zijn Edo van den Assem en Rob Zandbergen.
- Een Auditcommissie die toezicht houdt op de integriteit van de financiële en niet-financiële verslaggeving, de interne controle en het risicomanagement. Ook overziet de Audit Commissie het interne en externe auditproces. Henk Dijkgraaf (voorzitter), Marco Keim en Rob Zandbergen zijn de leden van deze commissie.

Aandeelhouders

De aandelen van Eneco Groep zijn in handen van 53 gemeenten. Binnen zes maanden na het einde van een boekjaar, of vaker als de RvC of RvB dat nodig vindt, organiseert Eneco een Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA). Tijdens de jaarlijkse AvA wordt het jaarverslag besproken en de jaarrekening vastgesteld. Naast de vaststelling van de jaarrekening is de AvA onder meer verantwoordelijk voor de benoeming en het ontslag van RvC-leden, het beloningsbeleid voor bestuurders en wijzigingen van statuten (zie ook Aandeelhouders (pagina 35)).

Gedragscode

Voor iedereen binnen Eneco gelden de gedrags- en integriteitsnormen die op de corporate website van Eneco zijn gepubliceerd. Binnen Eneco Groep zijn drie vertrouwenspersonen benoemd aan wie medewerkers integriteitsklachten kunnen melden (zie Integriteit en compliance (pagina 36)).

Aandeelhouders

Lokaal verbonden

Als geen ander energiebedrijf zijn we verbonden met en gericht op de samenleving. Samen met onze klanten, aandeelhouders en partners werken we aan een duurzamere samenleving. Met de steun van onze aandeelhouders, 53 Nederlandse gemeenten, kunnen Eneco en Stedin zich richten op hun duurzame koers.

Gemeenten met meer dan 2% van de aandelen

Rotterdam 31,69%,
Den Haag 16,55%
Dordrecht 9,05%
Leidschendam-Voorburg 3,44%
Lansingerland 3,38%
Delft 2,44%
Zoetermeer 2,34%
Nissewaard 2,14%
Pijnacker-Nootdorp 2,10%

Gemeenten met minder dan 2% van de aandelen

Aalsmeer	Giessenlanden	Oud-Beijerland
Achtkarspelen	Goeree-Overflakkee	Papendrecht
Alblasserdam	Gorinchem	Ridderkerk
Albrandswaard	Haarlemmerliede & Spaarnwoude	Rijswijk
Ameland	Hardinxveld-Giessendam	Schiedam
Amstelveen	Heemstede	Schiermonnikoog
Barendrecht	Hellevoetsluis	Slidrecht
Binnenmaas	Hendrik Ido Ambacht	Strijen
Bloemendaal	Kollummerland c.a.	Uithoorn
Brielle	Korendijk	Vianen
Capelle aan den IJssel	Krimpen aan den IJssel	Westvoorne
Castricum	Krimpenerwaard	Zandvoort
Cromstrijen	Leerdam	Zederik
Dongeradeel	Lingewaal	Zwijndrecht
Ferwerderadiel	Molenwaard	

Integriteit en compliance

Eneco kan haar leidende duurzame rol alleen goed vervullen door de hoogste gedragsnormen te hanteren en te allen tijde te voldoen aan de geldende wet- en regelgeving. We voeren daarom een (pro)actief integriteits- en compliancebeleid.

Integriteit

De Eneco Gedragscode, waarin de belangrijkste regels, normen en waarden binnen Eneco zijn vastgelegd, vormt het kader voor ons handelen. We zien de component integriteit daarbij niet alleen als trigger voor interventies bij ongewenst gedrag; integriteit betekent voor ons ook het bouwen aan een positieve cultuur waarin medewerkers zich veilig en gestimuleerd voelen om onze normen en waarden maximaal uit te dragen. Onze cultuurwaarden zijn: klant eerst, samenwerken, vertrouwen geven en verantwoordelijkheid nemen. Het sturen op de juiste toepassing van deze waarden heeft ook vanuit het perspectief van integriteit in 2016 veel aandacht gekregen. Onder meer met workshops voor onze medewerkers, waarin we hen stimuleerden om het belang van integriteit en het naleven van onze waarden in het dagelijkse werk vaak te bespreken en in de praktijk te brengen.

Verder besteden we doorlopend aandacht aan het afhandelen van gerezen integriteits-issues. We hebben een meldpunt integriteit en er zijn in 2016 vijf vertrouwenspersonen actief geweest. In 2016 zijn er 269 meldingen gedaan bij het meldpunt en de vertrouwenspersonen. Dit aantal ligt op nagenoeg hetzelfde niveau als in 2015 en lijkt – na een jarenlange groei van het aantal meldingen – gestabiliseerd.

Compliance met wet- en regelgeving

Het niet voldoen aan wet- en regelgeving brengt risico's met zich mee voor onze 'license to operate' en klantreputatie, afgezien van de financiële effecten van boetes en ongeldige overeenkomsten. Eneco heeft een compliancebeleid, voert een jaarlijks complianceprogramma uit en heeft een Compliance Officer ter ondersteuning hiervan. Als onderdeel van het complianceprogramma brengen we jaarlijks de belangrijkste compliance- en integriteitsrisico's in kaart en zetten we waar nodig mitigerende maatregelen in. De Compliance Officer werkt nauw samen met de afdelingen Legal en Regulatory Affairs. Ook zijn er in ieder bedrijfsonderdeel compliance-aanspreekpunten.

Intern wordt assurance verkregen door middel van de In Control-verklaring en audits. Extern vindt er toezicht plaats op de handhaving van de wet door diverse toezichthouders waaronder de Autoriteit Consument & Markt (ACM). ACM heeft

in dat verband bij een van onze dochterondernemingen een onderzoek gestart naar de handhaving van de informatiecode. In 2017 zullen zij dit onderzoek afronden.

In 2016 had op het gebied van privacy het inbedden van de nieuwe Europese Privacyverordening onze aandacht en is een intern Meldpunt Datalekken geïntroduceerd. Van een datalek spreken we als persoonsgegevens onbedoeld in handen van derden komen. In 2016 zijn er 196 meldingen gedaan. In 118 gevallen betrof het een datalek. 21 datalekken hebben wij gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens.

De toekomst tegemoet

Nu de splitsing een feit is willen we onze aandeelhouders, klanten en medewerkers bedanken voor hun vertrouwen. Als twee ambitieuze bedrijven die duurzaamheid in het hart van hun missie, strategie en kernactiviteiten hebben gezet gaan we goed gepositioneerd de toekomst tegemoet. Onze gemeenschappelijke toekomstvisie 'Decentraal Duurzaam Samen' blijft de pijler onder de strategie van zowel Eneco als Stedin. Beide bedrijven zullen zich inspannen het beste te bereiken voor de klant, voor de lokale omgeving en voor de maatschappij, zoals we dat ook de afgelopen jaren hebben gedaan. Duurzame energie voor en van iedereen, dat is de stip op de horizon.

Rotterdam, 30 januari 2017

Raad van Bestuur Eneco Holding N.V.

J.F. (Jeroen) de Haas, voorzitter

C.J. (Kees-Jan) Rameau

G.A.J. (Guido) Dubbeld

M.W.M. (Marc) van der Linden

Bericht Raad van Commissarissen

Op naar de nieuwe wereld

Hierbij biedt de Raad van Commissarissen het Jaarverslag en de Jaarrekening 2016 van Eneco Holding N.V. aan, zoals opgesteld door de Raad van Bestuur.

In 2016 laat Eneco volgens de Raad van Commissarissen (RvC) zien hoe solide en koersvast het bedrijf is, ook in bijzonder dynamische (markt)omstandigheden. Terwijl de voorbereiding van de splitsing zorgde voor overvolle agenda's, wist Eneco niet alleen succesvol 'de winkel open te houden', maar werden er ook grote stappen in de realisatie van de aangescherpte duurzame strategie gemaakt en is gewerkt aan een stevige uitgangspositie voor twee bedrijven met een gezonde toekomst. De RvC complimenteert het bestuur en de medewerkers daarmee.

Aangescherpte strategie in de praktijk

Het afgelopen jaar heeft Eneco haar aangescherpte duurzame strategie verder verankerd in de organisatie. De RvC heeft de voortgang van de realisatie van deze strategie, die draait om innovatie, snelheid en samenwerking, nauwlettend gevolgd. De vertaling ervan naar concrete businessplannen voor de jaren 2016-2020 was een belangrijk onderwerp voor de RvC. In de RvC-vergaderingen is verder uitvoerig gesproken over (potentiële) acquisities, investeringsvoorstellen en organisatorische aanpassingen die de strategie ondersteunen. Terugkerend aandachtspunt was de balans tussen enerzijds voldoende vaart maken en anderzijds voldoende tijd nemen voor de noodzakelijke interne organisatie- en cultuurverandering.

Splitsing

Na besluit van de ACM in december 2015 heeft Eneco de voorbereidingen voor de splitsing per 31 januari 2017 van het energie- en netwerkbedrijf actief in gang gezet. De RvC heeft respect voor de zorgvuldigheid en de voortvarendheid waarmee alle betrokkenen bij Eneco de splitsing hebben voorbereid. Vanuit haar rol is de RvC nauw betrokken geweest bij de voorbereidingen op de splitsing inclusief het splitsingsplan, en twee belangrijke aspecten in het bijzonder; de governance en het bestuur en toezicht na splitsing. Edo van den Assem gaf sturing aan het team van commissarissen dat zich heeft ingezet voor de totstandkoming van de statuten en het aandeelhoudersconvenant waarmee de governance van het netwerkbedrijf en het energiebedrijf na de splitsing wordt

ingevuld. Onder leiding van Mirjam Sijmons hebben de commissarissen gewerkt aan de invulling van bestuur en toezicht dat zorgt voor de toekomstvastheid en continuïteit voor beide bedrijven na splitsing.

Naast de voornoemde concretisering van de strategie en de voorbereiding van de splitsing besteedde de RvC aandacht aan het verbeteren van de performance, de financiële resultaten en (het beperken van) risico's die verbonden zijn aan de onderneming, veiligheid, HRM-thema's, compliance en integriteit.

Samenstelling en werkwijze RvC

Overleg en aanwezigheid

De RvC heeft in 2016 tien reguliere vergaderingen gehouden waaraan regelmatig leden van het management deelnamen. Het jaarverslag en de jaarrekening 2015 zijn besproken in het bijzijn van Deloitte Accountants. Bij toerbeurt nam een commissaris deel aan de overlegvergaderingen van de Centrale Ondernemingsraad (COR). De voorzitter van de RvC en de voorzitter van de RvB overlegden maandelijks en er was geregeld sprake van (telefonisch) overleg tussen RvC- en RvB-leden. De voorzitter van de RvC en andere commissarissen waren naast de reguliere vergaderingen intensief betrokken bij de belangrijke thema's in 2016.

Commissies

Het werken vanuit commissies die zich toelagen op specifieke onderwerpen is extra waardevol gebleken in het afgelopen intensieve jaar. Met een heldere taakverdeling, groot onderling vertrouwen en goede communicatie heeft de RvC het bestuur van Eneco ten volste kunnen ondersteunen.

Selectie- en benoemingscommissie

De RvC nam in maart 2016 afscheid van Klaas de Vries en spreekt ook hier haar erkenning uit voor zijn grote bijdrage aan Eneco gedurende de afgelopen negen jaren. Edo van den Assem is in maart 2016 door de AvA herbenoemd tot voorzitter van de RvC voor vier jaren. De Selectie- en Benoemingscommissie heeft in 2016 met behulp van een extern adviesbureau en in goed overleg met de aandeelhouders vorm gegeven aan de toekomstige inrichting van de RvB's en RvC's voor het netwerkbedrijf en het energiebedrijf. Hiertoe kwam de commissie vijf maal bijeen en vond ook buiten de

vergaderingen om zeer frequent overleg tussen de commissieleden plaats.

Auditcommissie

De Auditcommissie heeft in 2016 het bestuur van Eneco actief begeleid ten aanzien van de financiële consequenties van de splitsing. De Auditcommissie vergaderde negen maal, waarvan één keer telefonisch, met participatie van Deloitte Accountants en in aanwezigheid van de interne auditor. Ook besprak en beoordeelde de Auditcommissie in aanwezigheid van Deloitte Accountants de jaarlijks terugkerende onderwerpen, zoals het jaarverslag en de jaarrekening 2015, het accountantsverslag 2015, het halfjaarverslag 2016, het auditplan 2016, de managementletter 2016 en het treasury statuut 2016. De rapportages van Internal Audit zijn besproken, waarbij aandacht

is geschonken aan de opvolging van de bevindingen. Tevens is aandacht besteed aan de review van risico's, risicomanagement, IT beleid en security.

Remuneratiecommissie

De Remuneratiecommissie kwam in 2016 vier maal bijeen mede in relatie tot splitsing. Het pensioenbeleid voor de RvB is naar aanleiding van de veranderde wetgeving aangepast en vastgesteld. De agendering van het in overleg met de aandeelhouders geactualiseerde beloningsbeleid, is vanwege de splitsing op verzoek van de aandeelhouders verschoven naar september 2017. Het remuneratierapport is beschikbaar op de corporate website van Eneco. In het hoofdstuk Remuneratie 2016 (pagina 41) wordt de beloning van bestuurders en commissarissen nader beschreven.

Aanwezigheidsoverzicht RvC

vergaderdatum	Edo van den Assem	Mirjam Sijmons	Klaas de Vries	Henk Dijkgraaf	Marike van Lier	Marco Keim	Rob Zandbergen	Atzo Nicolai
22 januari 2016	x	x	x	x	x	x	x	x
19 februari 2016	-	x	x	x (vz.)	x	x	-	x
23 maart 2016	x	x	x	x	x	-	x	x
15 april 2016	x	x	-*	x	x	-	x	-
27 mei 2016	x	x	-*	x	-	x	x	x
30 juni 2016	x	x	-*	-	x	x	x	x
23 september 2016	x	x	-*	x	x	x	x	x
10 oktober 2016	x	x	-*	x	x	x	x	x
25 november 2016	x	x	-*	-	x	x	x	x
12 december 2016	x	x	-*	x	x	-	x	x
_* (afgetreden per 23 maart 2016)								

Verbinding binnen en buiten het bedrijf

Om optimaal te kunnen optreden als sparringpartner heeft de RvC van Eneco regelmatig direct contact met de business, zowel in de RvC-vergaderingen als daarbuiten. Ook nam de RvC tijd voor een verdieping over 'De nieuwe wereld'. Overleg met aandeelhouders was er volop in 2016 – over de transformatie van Eneco, verscheidene ontwikkelingen en over de vormgeving van de splitsing. De steun voor de duurzame strategie van Eneco en de constructieve houding van de aandeelhouders ten aanzien van de splitsing wordt alom gewaardeerd.

Zelfevaluatie

De Raad van Commissarissen kijkt ook kritisch naar zijn eigen functioneren als RvC in het geheel, de RvC leden individueel en per commissie. De inzichten uit 2015 hebben geleid tot een effectieve taakverdeling in 2016; dit heeft ertoe bijgedragen dat het management van de onderneming naast het voorbereiden van de splitsing voldoende aandacht kon

besteden aan de dagelijkse business en de realisatie van de strategie. In 2017 zal de RvC deze open, kritische benadering, die zorgt voor een gezonde, transparante en constructieve samenwerking, continueren. Dan zal er tevens weer tijd en gelegenheid zijn voor een uitgebreide zelfevaluatie.

Advies

De RvC bedankt alle medewerkers, het management, de aandeelhouders en andere partners van Eneco. Door ieders inzet, betrokkenheid, samenwerking en prestaties sluit Eneco 2016 af met een tevredenstellend resultaat en een solide basis voor een gezond zelfstandig energiebedrijf en netwerkbedrijf. De Raad van Commissarissen ziet de toekomst van beide ondernemingen met vertrouwen tegemoet en ondersteunt Eneco en Stedin van harte in de realisatie van hun duurzame koers.

Wij adviseren de aandeelhouders de Jaarrekening 2016 vast te stellen.

Namens de Raad van Commissarissen Eneco Holding N.V.

Ir. E.H.M. van den Assem

Rotterdam, 30 januari 2017

Remuneratie 2016

Beloningsbeleid Raad van Bestuur

Bij het vaststellen van de beloning voor de leden van de Raad van Bestuur houdt Eneco rekening met haar bijzondere maatschappelijke positie door het hanteren van het marktprincipe en het matigingsprincipe.

Uitgangspunt

De primaire arbeidsvoorwaarden van de Raad van Bestuur (RvB) worden bepaald op basis van het 'Bezoldigingsbeleid Raad van Bestuur' dat op 20 mei 2005 door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA) van Eneco Groep is vastgesteld.

Het beloningsbeleid van de RvB moet Eneco in staat stellen om gekwalificeerd management voor Eneco aan te trekken en vast te houden. De gewenste marktpositie voor de arbeidsvoorwaarden van de RvB-leden heeft als referentie het mediaanniveau in de Algemene Markt voor Bestuurders. Hierbij zijn twee beleidsprincipes leidend: het marktprincipe en het matigingsprincipe.

Markt- en matigingsprincipe

Het marktprincipe betekent dat Eneco gezien moet worden als een normaal, commercieel en marktgeoriënteerd bedrijf. Het matigingsprincipe houdt in dat de RvC een terughoudend bezoldigingsbeleid hanteert met het oog op de historie van Eneco en omdat de aandelen van Eneco voor 100 procent in handen zijn van publieke aandeelhouders (gemeenten). Daarom vertaalt de RvC de benchmark met bedrijven van vergelijkbare omvang en complexiteit in de private sector niet volledig naar de actuele beloning van de bestuurders van Eneco.

Bij de vaststelling van het beloningsbeleid hanteert de RvC het referentiekader van de algemene arbeidsvoorwaarden voor bestuurders, dat wordt opgesteld op basis van de beloningsgegevens van meer dan 200 bestuurders. Om recht te doen aan het marktprincipe positioneert Eneco Groep zich rond de mediaan van het referentiekader. Hiermee richten we ons op de middelgrote bedrijven uit de referentiegroep en vermijden we dat wordt gemeten ten opzichte van de grootste bedrijven.

Het matigingsprincipe houdt in dat we de mediaanuitkomst niet overnemen, maar dat er een reductie plaatsvindt. In overeenstemming met het door de AvA goedgekeurde bezoldigingsbeleid hanteert Eneco in het beloningsbeleid een bandbreedte van plus of min 20 procent rond de op de mediaan geplaatste referentie. Uit de laatste salarisreferentie blijkt dat de actuele matiging meer dan 30 procent bedraagt onder de mediaan.

Maatschappelijke resultaten bepalen de hoogte van de beloning

Ook in 2016 was de beloning van de leden van de RvB afhankelijk van prestatiecriteria, waaronder maatschappelijk relevante resultaten. De vier hoofdcriteria voor variabele

beloning liggen grotendeels in lijn met de strategische thema's en zijn:

1. financieel resultaat (EBIT);
2. omzet van nieuwe producten (o.a. Toon, WarmteWinner, Jedlix);
3. splitsing van Eneco Groep;
4. projecten.

Op de website www.eneco.nl/corporate publiceert Eneco jaarlijks het remuneratierapport waarin nadere details over de beloning van de Raad van Bestuur zijn opgenomen.

Jaarrekening

Geconsolideerde jaarrekening 2016	44	33 Gebeurtenissen na balansdatum	94
Geconsolideerde winst- en verliesrekening	44	Toelichting op het geconsolideerd kasstroomoverzicht	96
Geconsolideerd overzicht gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	45	Toelichting per segment	97
Geconsolideerde balans	46	Overzicht van belangrijkste dochterondernemingen, joint operations, joint ventures en geassocieerde deelnemingen	100
Geconsolideerd kasstroomoverzicht	47	Vennootschappelijke jaarrekening	103
Geconsolideerd mutatieoverzicht groepsvermogen	48	Vennootschappelijke winst- en verliesrekening	103
Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening	49	Vennootschappelijke balans	104
1 Grondslagen voor de financiële verslaggeving	49	Toelichting op de vennootschappelijke jaarrekening	105
2 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	53	1 Waarderingsgrondslagen	105
Toelichting op de geconsolideerde winst- en verliesrekening	63	2 Financiële vaste activa	105
3 Netto-omzet	63	3 Eigen vermogen	105
4 Overige opbrengsten	63	4 Rentedragende schulden	106
5 Personeelskosten	63	5 Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen	106
6 Bezoldiging bestuurders en commissarissen	64	6 Accountantskosten	106
7 Bezoldiging functionarissen Stedin Netbeheer B.V.	65	7 Gebeurtenissen na balansdatum	107
8 Financiële lasten	66	8 Winstbestemming	107
9 Belastingen over het resultaat uit voortgezette bedrijfsactiviteiten	67	Overige gegevens	108
10 Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten	68	1 Statutaire winstbestemming	108
Toelichting op de geconsolideerde balans	69	2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	109
11 Materiële vaste activa	69		
12 Immateriële vaste activa	71		
13 Bedrijfscombinaties	72		
14 Geassocieerde deelnemingen en joint ventures	73		
15 Uitgestelde belastingen	74		
16 Afgeleide financiële instrumenten	75		
17 Overige financiële vaste activa	78		
18 Activa / verplichtingen aangehouden voor verkoop	78		
19 Activa / verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders	79		
20 Handelsdebiteuren	80		
21 Overige vorderingen	81		
22 Liquide middelen	81		
23 Groepsvermogen	81		
24 Personeelsvoorzieningen	83		
25 Overige voorzieningen	84		
26 Rentedragende schulden	85		
27 Handelscrediteuren en overige schulden	86		
28 Operationele leases	86		
29 Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen	87		
30 Transacties met verbonden partijen	88		
31 Beheersing van financiële risico's	89		
32 Kapitaalmanagement	94		

Geconsolideerde jaarrekening 2016

Geconsolideerde winst- en verliesrekening

x € 1 mln.

Toelichting

2016

2015

Voortgezette bedrijfsactiviteiten			
Netto-omzet	3	991	989
Inkoopkosten		143	142
Brutomarge		848	847
Overige opbrengsten	4	182	159
Brutomarge en overige opbrengsten		1.030	1.006
Personeelskosten	5	155	166
Uitbesteed werk en andere externe kosten		400	312
Afschrijvingen en bijzondere waardemutaties materiële vaste activa	11	243	234
Afschrijvingen en bijzondere waardemutaties immateriële vaste activa	12	2	2
Overige bedrijfskosten		16	13
Bedrijfskosten		816	727
Bedrijfsresultaat		214	279
Financiële baten		2	1
Financiële lasten	8	-77	-78
Resultaat voor belastingen		139	202
Belastingen	9	-34	-51
Resultaat na belastingen uit voortgezette bedrijfsactiviteiten		105	151
Beëindigde bedrijfsactiviteiten			
Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten	10	94	57
Resultaat na belastingen		199	208
Resultaatverdeling:			
Resultaat toe te rekenen aan houders achtergestelde eeuwigdurende obligatielening Eneco Holding N.V. (na belastingen)		12	12
Resultaat toe te rekenen aan minderheidsaandeelhouders		-	-
Resultaat toe te rekenen aan aandeelhouders Eneco Holding N.V.		187	196
Resultaat na belastingen		199	208

Geconsolideerd overzicht gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten

x € 1 mln.

2016

2015

Resultaat na belastingen	199	208
Niet-gerealiseerde resultaten die niet via de winst- en verliesrekening worden afgewikkeld		
Aanpassing geherwaardeerde waarde netwerken gereguleerd	-40	-
Niet-gerealiseerde resultaten die wel via de winst- en verliesrekening worden afgewikkeld		
Translatieverschillen	-35	22
Ongerealiseerd resultaat kasstroomafdekkingen	-65	72
Uitgestelde belastingverplichtingen kasstroomafdekkingen en afdekking netto-investering in buitenlandse entiteiten	12	-18
Totaal niet-gerealiseerde resultaten	-128	76
Totaal gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	71	284
Resultaatverdeling:		
Houders achtergestelde eeuwigdurende obligatielening Eneco Holding N.V. (na belastingen)	12	12
Minderheidsaandeelhouders	-	-
Aandeelhouders Eneco Holding N.V.	59	272
Totaal gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	71	284

Geconsolideerde balans

x € 1 mln.

Toelichting

Per 31 december 2016

Per 31 december 2015

Vaste activa			
Materiële vaste activa	11	5.205	7.487
Immateriële vaste activa	12	10	315
Geassocieerde deelnemingen en joint ventures	14	–	61
Uitgestelde belastingvorderingen	15	–	5
Financiële vaste activa			
- Afgeleide financiële instrumenten	16	42	184
- Overige financiële vaste activa	17	6	42
Totaal vaste activa		5.263	8.094
Vlottende activa			
Activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders	19	4.234	–
Activa aangehouden voor verkoop	18	64	325
Immateriële activa		–	23
Vorraden		29	71
Handelsdebiteuren	20	105	604
Actuele belastingvorderingen		6	–
Overige vorderingen	21	34	196
Afgeleide financiële instrumenten	16	–	221
Liquide middelen	22	77	367
Totaal vlottende activa		4.549	1.807
TOTAAL ACTIVA		9.812	9.901
Groepsvermogen			
Eigen vermogen toe te rekenen aan aandeelhouders Eneco Holding N.V.	23	4.806	4.845
Achtergestelde eeuwigdurende obligatielening	23	501	501
Minderheidsbelangen	23	3	4
Totaal groepsvermogen		5.310	5.350
Langlopende verplichtingen			
Personeelsvoorzieningen	24	18	34
Overige voorzieningen	25	13	82
Uitgestelde belastingverplichtingen	15	207	431
Afgeleide financiële instrumenten	16	47	141
Rentedragende schulden	26	1.394	1.789
Overige schulden	27	395	438
Totaal langlopende verplichtingen		2.074	2.915
Kortlopende verplichtingen			
Verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders	19	1.896	–
Verplichtingen aangehouden voor verkoop	18	5	18
Personeelsvoorzieningen	24	2	8
Overige voorzieningen	25	–	5
Afgeleide financiële instrumenten	16	–	164
Rentedragende schulden	26	250	54
Actuele belastingverplichtingen		–	87
Handelscrediteuren en overige schulden	27	275	1.300
Totaal kortlopende verplichtingen		2.428	1.636
TOTAAL PASSIVA		9.812	9.901

Geconsolideerd kasstroomoverzicht

x € 1 mln.

2016

2015

Resultaat na belastingen	199	208
Aanpassingen voor:		
· Financiële baten en lasten in het resultaat	81	74
· Belastingen ten laste van het resultaat	47	61
· Resultaat geassocieerde deelnemingen en joint ventures	-7	-9
· Afschrijvingen en bijzondere waardemutaties materiële vaste en immateriële activa	495	495
· Resultaat bij verkoop materiële en immateriële vaste activa	12	5
· Mutatie werkkapitaal	-121	-88
· Mutatie voorzieningen, afgeleide financiële instrumenten en overige	24	34
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	730	780
Ontvangen dividend van geassocieerde deelnemingen en joint ventures	8	2
Betaalde rente	-83	-75
Ontvangen rente	3	7
Betaalde vennootschapsbelasting	-154	-25
Kasstroom uit operationele activiteiten	504	689
Nieuw verstrekte leningen	-4	-18
Aflossing verstrekte leningen	18	27
Acquisitie dochterondernemingen	-27	-50
Desinvestering dochterondernemingen	3	-
Acquisitie joint operations, joint ventures en geassocieerde deelnemingen	-2	-1
Desinvestering joint operations, joint ventures en geassocieerde deelnemingen	-	3
Investerings materiële vaste activa	-525	-706
Desinvesteringen materiële vaste activa	7	21
Investerings immateriële vaste activa	-7	-9
Desinvesteringen activa aangehouden voor verkoop	-	34
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-537	-699
Dividendbetalingen	-98	-104
Vergoeding achtergestelde eeuwigdurende obligatielening	-16	-16
Aflossing langlopende rentedragende schulden	-63	-37
Aflossing kortlopende rentedragende schulden	-75	-70
Nieuw verkregen langlopende rentedragende schulden	216	6
Nieuw verkregen kortlopende rentedragende schulden	124	-
Aankoop belang minderheidsaandeelhouders	-	-8
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	88	-229
Mutatie liquide middelen:	55	-239
Saldo liquide middelen per 1 januari	367	606
Translatieresultaat liquide middelen dochterondernemingen	-1	-
Saldo liquide middelen geacquireerde dochterondernemingen	1	-
Saldo liquide middelen gedesinvesteerde dochterondernemingen en inkrimping consolidatiekring	-2	-
Saldo liquide middelen per 31 december	420	367

Het geconsolideerd kasstroomoverzicht bevat zowel de kasstromen voor de 'voortgezette bedrijfsactiviteiten' als die voor de 'beëindigde bedrijfsactiviteiten'. Voor uitleg hierover zie paragraaf 1.2 'Vorbereiding splitsing Eneco Groep per 31 januari 2017' van deze jaarrekening' en toelichting 19 'Activa / verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'. Het saldo liquide middelen dat betrekking heeft op de 'voortgezette bedrijfsactiviteiten' bedraagt per 31 december 2016 € 77 mln en dat voor de 'beëindigde bedrijfsactiviteiten' bedraagt € 343 mln.

Geconsolideerd mutatieoverzicht groepsvermogen

Eigen vermogen toe te rekenen aan aandeelhouders Eneco Holding N.V.

x € 1 mln.	Gestort en opgevraagd kapitaal	Agio-reserve	Herwaarderings-reserve	Reserve translatie-verschillen	Reserve kasstroom afdekkingen	Inge- houden resultaten	Onverdeeld resultaat	Totaal eigen vermogen	Achtergestelde eeuwigdurende obligatielening	Minderheids-belangen	Totaal groeps-vermogen
Per 1 januari 2015	497	381	821	23	-35	2.791	205	4.683	501	4	5.188
Herclassificatie afschrijving netwerken gereguleerd (na belastingen)	-	-	- 42	-	-	42	-	-	-	-	-
Translatieverschillen	-	-	-	22	-	-	-	22	-	-	22
Ongerealiseerd resultaat kasstroomafdekkingen	-	-	-	-	72	-	-	72	-	-	72
Uitgestelde belastingverplichtingen kasstroomafdekkingen	-	-	-	-	- 18	-	-	- 18	-	-	- 18
Totaal niet-gerealiseerde resultaten, rechtstreeks verwerkt in het groepsvermogen	-	-	- 42	22	54	42	-	76	-	-	76
Resultaat na belastingen 2015	-	-	-	-	-	-	196	196	12	-	208
Totaal gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	-	-	- 42	22	54	42	196	272	12	-	284
Winstbestemming 2014	-	-	-	-	-	102	- 102	-	-	-	-
Dividend met betrekking tot 2014	-	-	-	-	-	-	- 103	- 103	-	-	- 103
Kapitaalstorting	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Vergoeding achtergestelde eeuwigdurende obligatielening	-	-	-	-	-	-	-	-	- 16	-	- 16
Belastingen vergoeding achtergestelde eeuwigdurende obligatielening	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	4
Aankoop in belang minderheidsaandeelhouders	-	-	-	-	-	- 8	-	- 8	-	-	- 8
Reclassificatie	-	-	-	-	-	1	-	1	-	- 1	-
Per 31 december 2015	497	381	779	45	19	2.928	196	4.845	501	4	5.350
Herwaardering netwerken gereguleerd naar geherwaardeerde waarde	-	-	-40	-	-	-	-	-40	-	-	-40
Herclassificatie afschrijving netwerken gereguleerd (na belastingen)	-	-	-37	-	-	37	-	-	-	-	-
Translatieverschillen	-	-	-	-35	-	-	-	-35	-	-	-35
Ongerealiseerd resultaat kasstroomafdekkingen	-	-	-	-	-65	-	-	-65	-	-	-65
Uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen	-	-	-	-4	16	-	-	12	-	-	12
Totaal niet-gerealiseerde resultaten, rechtstreeks verwerkt in het groepsvermogen	-	-	-77	-39	-49	37	-	-128	-	-	-128
Resultaat na belastingen 2016	-	-	-	-	-	-	187	187	12	-	199
Totaal gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	-	-	-77	-39	-49	37	187	59	12	-	71
Winstbestemming 2015	-	-	-	-	-	98	- 98	-	-	-	-
Dividend met betrekking tot 2015	-	-	-	-	-	-	- 98	- 98	-	-	- 98
Vergoeding achtergestelde eeuwigdurende obligatielening	-	-	-	-	-	-	-	-	- 16	-	- 16
Belastingen vergoeding achtergestelde eeuwigdurende obligatielening	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	4
Wijziging in belang minderheidsaandeelhouders	-	-	-	-	-	-	-	-	-	- 1	- 1
Per 31 december 2016	497	381	702	6	- 30	3.063	187	4.806	501	3	5.310

Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening

1. Grondslagen voor de financiële verslaggeving

1.1 Algemene informatie

Eneco Holding N.V. (de vennootschap) is een structuurvennootschap naar Nederlands recht, statutair gevestigd te Rotterdam en houdstermaatschappij van dochterondernemingen, deelnemingen in joint operations en joint ventures alsmede geassocieerde deelnemingen (als groep aangeduid als 'Eneco', 'Eneco Groep' of 'Groep').

Vanuit haar missie 'duurzame energie voor iedereen' investeert Eneco Groep in de verdere verduurzaming van de energieketen met als doel energie ook op langere termijn schoon, leverbaar en betaalbaar te houden voor onze klanten. In het duurzame energiebedrijf vinden productie, handel en levering van elektriciteit en gas plaats en is de volledige warmteketen opgenomen. Enerzijds richt Eneco Groep zich op innovatieve energiediensten en producten. Hiermee kunnen klanten energie besparen, zelf of samen duurzame energie opwekken en energie terugleveren aan het energienet. Daartoe worden nieuwe diensten ontwikkeld die vorm en inhoud geven aan de energietransitie, onder meer via het platform Toon®, innovatieve flexdiensten en diensten gericht op energiebesparing. Anderzijds verzorgt Eneco Groep het transport van energie (elektriciteit, gas en warmte). Daarmee wordt invulling gegeven aan het regionale netbeheer voor elektriciteit en gas, en vinden overige activiteiten plaats die verband houden met infrastructuur, zoals openbare verlichting en installatiediensten voor midden- en hoogspanningsnetten. Eneco is behalve in Nederland ook actief in België, Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk.

De belangrijkste strategische samenwerkingsverbanden betreffen deelnemingen, participaties en lidmaatschappen in windparken, zowel onshore als offshore, in startups en in coöperaties. Een voorbeeld hiervan is de gezamenlijke investering met Mitsubishi Corporation in het offshore windpark Luchterduinen dat in 2016 in gebruik is genomen. Eneco neemt ook deel in de energiecentrale Enecogen VOF en in Groene Energie Administratie B.V. (Greenchoice). Daarnaast is Eneco ook samenwerkingsverbanden aangegaan met NCSC en EDSN, om de beveiliging van de basisinfrastructuur en de informatiesystemen te verhogen.

Voor meer informatie over de samenstelling van de Eneco Groep en de classificatie volgens IFRS wordt verwezen naar het onderdeel 'Toelichting per segment', toelichting 10 'Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten' en de paragraaf 'Overzicht van belangrijkste dochterondernemingen, joint operations, joint ventures en geassocieerde deelnemingen'.

De geconsolideerde jaarrekening is opgesteld door de Raad van Bestuur van de vennootschap. De jaarrekening 2016 is ondertekend door de Raad van Commissarissen en de Raad van Bestuur in de vergadering van 30 januari 2017 en zal op 17 maart 2017 ter vaststelling worden voorgelegd aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.

Tenzij anders vermeld, zijn alle bedragen opgenomen in de jaarrekening in miljoenen euro.

De geconsolideerde jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de per 31 december 2016 geldende International Financial Reporting Standards (IFRS), zoals goedgekeurd door de Europese Commissie, en Titel 9 Boek 2 BW. Waar noodzakelijk zijn waarderingsgrondslagen van joint operations, joint ventures en geassocieerde deelnemingen in overeenstemming gebracht met die van Eneco Holding N.V. De geconsolideerde jaarrekening is met toepassing van het continuïteits- en het toerekeningsbeginsel opgesteld.

De vennootschappelijke winst- en verliesrekening wordt op grond van artikel 402, Titel 9 Boek 2 BW in beknopte vorm weergegeven.

1.2 Voorbereiding splitsing Eneco Groep per 31 januari 2017

Arrest Hoge Raad over splitsing / definitief splitsingsplan / gevolgen voor de jaarrekening 2016

Het Hof Amsterdam bekrachtigde op 1 november 2016 het vonnis van de Rechtbank Den Haag van 11 maart 2009 en verwierp de grieven van Eneco Holding N.V. tegen het wettelijk verplichte groepsverbod, die waren gebaseerd op artikel 1 van het Protocol bij het Europese Verdrag tot Bescherming van de rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden. Eerder oordeelde de Hoge Raad in zijn arrest van 26 juni 2015 over de gedwongen splitsing van geïntegreerde Nederlandse energiebedrijven waarin werd bepaald dat het verplichte groepsverbod uit de Gaswet en Elektriciteitswet voor geïntegreerde Nederlandse energiebedrijven niet in strijd is met het vrije verkeer van kapitaal en de vrijheid van vestiging, zoals opgenomen in het (Europese) Unierecht.

Ingevolge het handhavingsbesluit van de Autoriteit Consument & Markt (ACM) van 3 december 2015 respectievelijk het door de ACM genomen besluit op bezwaar van 20 juni 2016 dient de Eneco Groep (met als topvennootschap Eneco Holding N.V.) uiterlijk 31 januari 2017 te zijn gesplitst in enerzijds een 'Netwerkgroep' (met de netbeheerder) en anderzijds een 'Energiebedrijf' (actief op het gebied van onder meer energielevering, energiehandel en energieproductie). Eneco Holding N.V. geeft gevolg aan dit besluit door het 'Energiebedrijf' los te maken van de huidige topvennootschap Eneco Holding N.V. Het bedrijf Stedin Netbeheer B.V. en enkele zusterbedrijven blijven onder deze holding gepositioneerd. Op 31 januari 2017 zullen daartoe alle aandelen die door Eneco Holding N.V. worden gehouden in het (a.s.) 'Energiebedrijf' als dividend in natura worden uitgekeerd aan de aandeelhouders van Eneco Holding N.V. Beide bedrijven zullen 53 gemeentelijke aandeelhouders hebben, die vóór de splitsing aandeelhouder van de tot dan toe geïntegreerde groep Eneco Holding N.V. waren.

Ter voorbereiding op de verplichte splitsing van de Eneco Groep uiterlijk per 31 januari 2017, zijn de gevolgen daarvan - op basis van onder andere de daarvoor geldende IFRS-bepalingen - als volgt verwerkt in deze geconsolideerde jaarrekening 2016 van Eneco Holding N.V.:

1. De splitsing van de Groep in een 'Netwerkgroep' en een duurzaam 'Energiebedrijf' zal feitelijk plaatsvinden door het uitkeren van de aandelen die Eneco Holding N.V. houdt in Eneco Groep N.V. aan de aandeelhouders op 31 januari 2017. Voorafgaand aan de splitsing wordt N.V. Eneco Beheer ingebracht in Eneco Groep N.V.
2. De 'Netwerkgroep' zal bestaan uit: Eneco Holding N.V., Stedin Netbeheer B.V. (met al zijn dochterbedrijven en overige deelnemingen), Stedin Diensten B.V. (met al zijn dochterbedrijven en overige deelnemingen), CityTec B.V., Joulz Energy Solutions B.V. en Utility Connect B.V.; hierna te noemen de "Netwerkgroep".
3. Het duurzame 'Energiebedrijf' zal bestaan uit: Eneco Groep N.V. (de nieuwe top holding van het Energiebedrijf), N.V. Eneco Beheer, Eneco B.V. (met al zijn dochterbedrijven en overige deelnemingen) en Eneco Innovation & Ventures B.V. (met al zijn dochterbedrijven en overige deelnemingen); hierna te noemen het "Energiebedrijf".
4. In de geconsolideerde balans zijn per 31 december 2016 een actiefpost 'Activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders' en een passiefpost 'Verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders' opgenomen. Dit als gevolg van de toepassing van IFRS 5 'Non-current Assets Held for Sale and Discontinued Operations'. Hieronder zijn alle activa respectievelijk passiva (exclusief het eigen vermogen en intercompany financiering) van het Energiebedrijf opgenomen.
5. De cijfers in de geconsolideerde winst- en verliesrekening 2016 zijn gesplitst in 'Voortgezette bedrijfsactiviteiten' en 'Beëindigde bedrijfsactiviteiten'. Onder 'Voortgezette bedrijfsactiviteiten' zijn de resultaatcijfers opgenomen van de Netwerkgroep voor heel 2016 waarbij de vergelijkende cijfers 2015 zijn aangepast. Onder 'Beëindigde bedrijfsactiviteiten' zijn de resultaatcijfers opgenomen van het Energiebedrijf voor heel 2016 waarbij eveneens de vergelijkende cijfers 2015 zijn aangepast. De aanpassing van de vergelijkende cijfers over 2015 is conform de 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' zoals is vermeld in paragraaf 2.1 onder 'Beëindigde bedrijfsactiviteiten'.
6. Het geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten bevat de cijfers van de Eneco Groep voor heel 2016. In toelichting 19 is vermeld welk bedrag betrekking heeft op het Energiebedrijf.
7. Het geconsolideerd kasstroomoverzicht bevat de cijfers van de Eneco Groep voor heel 2016. In toelichting 10 is vermeld welke bedragen inzake de operationele, investerings- en financieringskasstromen betrekking hebben op het Energiebedrijf.
8. Het geconsolideerd mutatie-overzicht van het groepsvermogen bevat de cijfers van de Eneco Groep voor heel 2016 en de stand per 31 december 2016.

1.3 Nieuwe of gewijzigde IFRS-standaarden

De volgende wijzigingen in bestaande IFRS-standaarden die door de Europese Commissie zijn goedgekeurd per 1 januari 2016, zijn relevant voor Eneco en zijn in voorkomende situaties toegepast bij het opstellen van deze jaarrekening:

- IFRS 11 'Joint Arrangements': dit betreft een wijziging die aangeeft dat als een joint operation een 'business' betreft, de investering in die joint operation als een business combination volgens de principes van IFRS 3 'Business Combinations' verwerkt moet worden. Dat betekent dat alle activa en verplichtingen tegen reële waarde worden opgenomen en, indien van toepassing, ook goodwill wordt verantwoord. Deze wijziging heeft geen invloed op het resultaat en vermogen van de Groep. In 2016 heeft zo'n transactie niet plaatsgevonden;
- IAS 1 'Presentation of financial statements': dit is de eerste wijziging van deze standaard in het kader van het IASB-project 'Disclosure Initiative' dat gaat over de herziening van de toelichting in de jaarrekening. Deze wijzigingen, waarmee in algemene zin rekening is gehouden bij het opstellen van deze jaarrekening, betreffen onder meer:
 - materialiteit en aggregatie: het is een entiteit niet toegestaan om belangrijke informatie achterwege te laten in de jaarrekening door bijvoorbeeld het aggregeren van materiële en niet-materiële informatie of door bepaalde materiële posten te aggregeren die verschillend van aard/functie zijn; een specifieke toelichting hoeft niet te worden opgenomen als de informatie daarin niet materieel is, ook al schrijft een andere IFRS-standaard voor om dat punt toe te lichten;
 - overzicht gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten: duidelijker opnemen wat in het overzicht met de gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten het aandeel is van deelnemingen die volgens de 'equity method' zijn verwerkt (joint ventures en geassocieerde deelnemingen);
 - opnemen van toelichtingen: entiteiten hebben flexibiliteit bij het opzetten van de structuur van de toelichtingen in de jaarrekening en deze wijzigingen geven aan hoe een systematische volgorde van de toelichtingen bepaald moet worden.

Deze wijzigingen in IAS 1 hebben betrekking op de toelichting van de jaarrekening en hebben daarom geen invloed op het resultaat en vermogen van de Groep.

De volgende nieuwe IFRS-standaarden die door de Europese Commissie zijn goedgekeurd maar nog niet verplicht van toepassing in 2016, zijn relevant voor Eneco en zullen worden toegepast vanaf 1 januari 2018:

- IFRS 9 'Financial Instruments': deze standaard stelt een alomvattend kader voor de classificatie, presentatie, opname en waardering voor alle financiële activa en financiële verplichtingen. Daarmee vervangt deze standaard de bestaande regelgeving in IAS 39 'Financial Instruments: Recognition and Measurement'. IFRS 9 is effectief voor boekjaren die starten op of na 1 januari 2018, met de mogelijkheid tot eerdere invoering van de standaard, waar de Groep geen gebruik van zal maken. Deze standaard bevat onder andere gewijzigde bepalingen voor de classificatie van financiële activa en verplichtingen die meer aansluit bij het ondernemingsmodel en voor bijzondere waardeverminderingen van financiële activa op basis van een 'expected loss'-model in plaats van een 'incurred loss'-model. Daarnaast zijn de bepalingen voor hedge accounting aangepast om beter aan te sluiten bij het risicobeleid van ondernemingen en deze zijn minder rigide. De Groep is niet voornemens de waarderingsgrondslag voor die financiële instrumenten aan te passen bij de invoering van deze standaard. Eneco zal de analyse van de potentiële invloed op de geconsolideerde jaarrekening als gevolg van de toepassing van deze standaard naar verwachting in de eerste helft van 2017 afronden.
- IFRS 15 'Revenue from Contracts with Customers': deze standaard geeft een raamwerk voor verantwoording van opbrengsten. Deze nieuwe standaard vervangt de bestaande regelgeving ten aanzien van opbrengstverantwoording, met inbegrip van IAS 18 'Revenue', IAS 11 'Construction Contracts' en IFRIC 18 'Transfers of Assets from Customers'. IFRS 15 is effectief voor boekjaren die starten op of na 1 januari 2018, met de mogelijkheid tot eerdere invoering van de standaard, waar de Groep geen gebruik van zal maken. Eneco zal de analyse van de potentiële invloed op de geconsolideerde jaarrekening als gevolg van de toepassing van deze standaard naar verwachting in de eerste helft van 2017 afronden.

Overige nieuwe IFRS-standaarden, wijzigingen in bestaande standaarden en nieuwe interpretaties die op latere boekjaren van toepassing zullen zijn en/of nog niet zijn goedgekeurd door de Europese Commissie en/of niet relevant zijn voor Eneco, zijn niet nader toegelicht in deze jaarrekening.

1.4 Grondslagen voor de consolidatie

De geconsolideerde jaarrekening omvat Eneco Holding N.V., haar dochterondernemingen en het proportionele deel van haar joint operations, alsmede niet-geconsolideerde joint ventures, geassocieerde deelnemingen en overige kapitaalbelangen.

Dochterondernemingen

Een dochteronderneming is een onderneming waarover de vennootschap beslissende zeggenschap heeft. Dit houdt in dat de vennootschap direct dan wel indirect de financiële en operationele bedrijfsvoering van die onderneming beheerst met als doel economische voordelen te verkrijgen uit de activiteiten van die onderneming. Zeggenschap is gebaseerd op het feit of de investeerder (1) overheersende zeggenschap heeft over de entiteit, (2) onderhevig is aan, en rechten heeft op, variabele rendementen uit de investering in de entiteit en (3) de mogelijkheid heeft om zijn overheersende zeggenschap te gebruiken om het bedrag van deze rendementen te beïnvloeden. Over het algemeen heeft de vennootschap meer dan de helft van de aandelen van haar dochterondernemingen.

De jaarrekening van een dochteronderneming wordt volgens de integrale consolidatiemethode in de geconsolideerde jaarrekening opgenomen vanaf de datum dat beslissende zeggenschap is verworven tot het moment dat die beslissende zeggenschap niet meer bestaat. Bij de bepaling of sprake is van beslissende zeggenschap worden ook potentiële stemrechten meegenomen die onmiddellijk kunnen worden uitgeoefend. Volgens de integrale consolidatiemethode worden in de geconsolideerde jaarrekening de activa, passiva, baten en lasten van dochterondernemingen voor 100% opgenomen. Intercompany-balansposities, -transacties en resultaten op dergelijke transacties tussen dochterondernemingen worden geëlimineerd.

Minderheidsbelangen (aandeel derden) bestaan uit het kapitaalbelang toebehorend aan de minderheidsaandeelhouders van de reële waarde van de activa en passiva die identificeerbaar waren bij de overname van een dochteronderneming en het minderheidsbelang in de veranderingen van het eigen vermogen die daarna hebben plaatsgevonden. Minderheidsbelangen van derden in het eigen vermogen en het resultaat van dochterondernemingen worden afzonderlijk gepresenteerd.

Joint operations / Joint ventures

Joint operations en joint ventures zijn ondernemingen voor samenwerkingsverbanden, waarvoor contractueel met één of meerdere partijen is overeengekomen, dat zij gezamenlijke beslissende zeggenschap hebben over die onderneming. Hierbij wordt onder een joint operation ('gezamenlijke bedrijfsactiviteit') verstaan een gezamenlijke overeenkomst waarbij de partijen die gezamenlijke zeggenschap over de overeenkomst hebben, recht hebben op de activa en aansprakelijk zijn voor de verplichtingen die verband houden met de overeenkomst. Een joint venture is een gezamenlijke overeenkomst waarbij de partijen die gezamenlijke zeggenschap over de overeenkomst hebben, rechten op de netto-activa van de overeenkomst hebben.

Alleen het aandeel van de Groep in activa, verplichtingen, baten en lasten in joint operations worden geconsolideerd op basis van de waarderingsgrondslagen van de Groep. Joint ventures worden op basis van de 'equity method' opgenomen volgens de waarderingsgrondslagen van de Groep. Belangen in joint operations en joint ventures worden opgenomen vanaf de datum dat gezamenlijke zeggenschap is verkregen tot het moment dat die gezamenlijke zeggenschap niet meer bestaat.

Geassocieerde deelnemingen

Een geassocieerde deelneming is een onderneming waarop invloed van betekenis wordt uitgeoefend op het financiële en operationele beleid, maar waarbij geen beslissende zeggenschap aanwezig is. Over het algemeen betreft dit een aandeel van 20% tot 50% van de stemrechten in de geassocieerde deelneming.

Het aandeel in geassocieerde deelnemingen wordt in de geconsolideerde jaarrekening opgenomen volgens de vermogensmutatiemethode. Hierbij vindt eerste opname plaats tegen historische kostprijs waarbij de boekwaarde wordt aangepast met het aandeel in het resultaat. Ontvangen dividenden worden op de boekwaarde in mindering gebracht. Geassocieerde deelnemingen worden opgenomen vanaf het moment dat invloed van betekenis is verworven tot het moment dat die invloed niet meer bestaat. Resultaten van transacties met geassocieerde deelnemingen worden geëlimineerd naar rato van het kapitaalbelang in de geassocieerde deelneming. Eventuele bijzondere waardeverminderingen van geassocieerde deelnemingen worden niet geëlimineerd.

Verliezen op geassocieerde deelnemingen worden verwerkt tot het bedrag van de netto-investering in de deelneming, waarin naast de boekwaarde ook eventueel verstrekte leningen aan de deelneming zijn begrepen. Voor het aandeel in verdere verliezen wordt alleen een voorziening opgenomen indien Eneco zich daarvoor aansprakelijk heeft gesteld.

Overige kapitaalbelangen

Overige kapitaalbelangen zijn investeringen in ondernemingen waarin de Groep een belang heeft en geen beslissende zeggenschap of invloed van betekenis kan uitoefenen. Deze belangen worden gewaardeerd tegen reële waarde en mutaties in deze waarde worden in de winst of het verlies opgenomen. Indien de reële waarde niet betrouwbaar te bepalen is, wordt het kapitaalbelang gewaardeerd tegen historische kostprijs. Dividenden worden verantwoord in het resultaat op het moment dat deze opeisbaar zijn.

2. Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

2.1 Algemeen

Hierna worden de belangrijkste grondslagen voor waardering en resultaatbepaling samengevat die zijn gehanteerd bij het opstellen van de jaarrekening 2016.

De waarderingsgrondslagen in deze jaarrekening zijn consistent met de waarderingsgrondslagen toegepast in de jaarrekening 2015, met uitzondering van invloeden van nieuw toegepaste en gewijzigde standaarden, zoals vermeld in paragraaf 1.3 'Nieuwe of gewijzigde IFRS-standaarden'.

De in dit hoofdstuk vermelde waarderingsgrondslagen zijn toegepast op zowel de 'voortgezette- alsmede de beëindigde bedrijfsactiviteiten'.

Oordelen, schattingen en veronderstellingen

Het opmaken van deze jaarrekening brengt mee dat het management oordelen vormt, schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de verantwoorde bedragen en op de niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen. Dit betreft in het bijzonder de opbrengst van verkopen aan kleinverbruikers, de gebruiksduren van materiële vaste activa, de bepaling van de reële waarde van de relevante activa en verplichtingen, bijzondere waardeverminderingen van activa en de omvang van voorzieningen. De gevormde oordelen, aannames en veronderstellingen zijn gebaseerd op marktgegevens, kennis, ervaring uit het verleden en andere factoren die onder de gegeven omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De werkelijke resultaten kunnen echter afwijken van de gemaakte schattingen. Gevormde oordelen, schattingen en veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Schattingswijzigingen worden verwerkt in de periode waarin de schattingen worden herzien indien de wijzigingen alleen op deze periode betrekking hebben. Indien de schattingswijziging tevens betrekking heeft op toekomstige perioden vindt wijziging prospectief plaats in de hiervoor relevante perioden. Eventuele bijzonderheden ten aanzien van gevormde oordelen, aannames en veronderstellingen zijn hierna opgenomen bij de toelichtingen van de resultaat- en balansposten.

Bijzondere waardevermindering van activa

Van een bijzondere waardevermindering is sprake indien de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde. De realiseerbare waarde van een actief is gelijk aan de hoogste van de verkoopprijs minus verkoopkosten of de bedrijfswaarde. De bedrijfswaarde van een actief wordt bepaald op basis van de contante waarde van de geschatte toekomstige kasstromen. Deze contante waarde wordt berekend met een disconteringsvoet vóór belastingen waarin de tijdswaarde van geld en de specifieke risico's van het actief tot uitdrukking komen. Voor activa die niet zelfstandig kasstromen genereren en afhankelijk zijn van de kasstromen van andere activa of groepen van activa, wordt de realiseerbare waarde bepaald voor de kasstroomgenererende eenheid waarvan de betreffende activa deel uitmaken.

Een kasstroomgenererende eenheid is de kleinste identificeerbare groep activa die zelfstandig kasstromen genereert die grotendeels onafhankelijk zijn van de kasstromen uit andere activa of groepen van activa. Kasstroomgenererende eenheden worden onderscheiden op basis van de economische samenhang tussen activa en het genereren van externe kasstromen en niet op basis van afzonderlijke juridische entiteiten.

Goodwill wordt bij eerste vaststelling toegewezen aan een of meerdere kasstroomgenererende eenheden, in overeenstemming met de wijze waarop intern de goodwill door het management wordt beoordeeld.

Halfjaarlijks wordt beoordeeld of er aanwijzingen zijn voor bijzondere waardeverminderingen. Als een dergelijke aanwijzing bestaat, wordt de realiseerbare waarde bepaald voor het betreffende actief of de kasstroomgenererende eenheid. Voor goodwill wordt jaarlijks de realiseerbare waarde bepaald.

Als de boekwaarde van aan kasstroomgenererende eenheden toegewezen activa hoger is dan de realiseerbare waarde wordt de boekwaarde tot de realiseerbare waarde teruggebracht. Deze bijzondere waardevermindering wordt ten laste van het resultaat gebracht. Een bijzondere waardevermindering van een kasstroomgenererende eenheid wordt eerst in mindering gebracht op de goodwill die aan de desbetreffende eenheid (of groepen van eenheden) is toegewezen en vervolgens naar rato in mindering gebracht op de boekwaarde van de overige activa van de betreffende eenheid (of groepen van eenheden).

Een eerder verantwoorde bijzondere waardevermindering kan worden teruggenomen ten gunste van het resultaat als de oorzaak van vermindering die daarvoor bestond niet langer bestaat of is veranderd. Een bijzondere waardevermindering wordt slechts teruggenomen tot het bedrag van de oorspronkelijke boekwaarde, verminderd met reguliere afschrijvingen. Bijzondere waardeverminderingen op goodwill worden niet teruggenomen.

Vreemde valuta

De euro (€) is de functionele valuta van Eneco en is eveneens de valuta waarin de jaarrekening wordt gepresenteerd. Transacties in vreemde valuta worden omgerekend in euro tegen de wisselkoers op de datum waarop deze transacties plaatsvinden. In vreemde valuta luidende monetaire activa en verplichtingen op balansdatum worden omgerekend in euro tegen de wisselkoers op balansdatum. Valutakoersverschillen die optreden bij de omrekening worden verwerkt in het resultaat.

Indien de functionele valuta van buitenlandse dochterondernemingen, joint operations, joint ventures of geassocieerde deelnemingen afwijkt van de euro, worden de koersverschillen als gevolg van omrekening verantwoord onder translatieverschillen in het eigen vermogen. Het cumulatieve translatieverschil wordt ten gunste, respectievelijk ten laste van het resultaat gebracht bij eventuele verkoop van een buitenlandse dochteronderneming, joint operation, joint venture of geassocieerde deelneming. Translatieverschillen van monetaire items die onderdeel uitmaken of uitmaakten van de netto-investering in voornoemde buitenlandse activiteiten worden tevens gecumuleerd in de translatiereserve en bij verkoop van de buitenlandse activiteiten naar het resultaat gebracht.

Saldering

Vorderingen en verplichtingen worden per tegenpartij gesaldeerd indien sprake is van een contractueel recht tot salderen en tevens sprake is van intentie tot het gesaldeerd afwikkelen. Indien de intentie of daadwerkelijke gesaldeerde afwikkeling ontbreekt, wordt per contract bepaald of sprake is van een actief of een verplichting.

Segmentatie

Bedrijfssegmenten worden onderscheiden in overeenstemming met de bestuurlijke en interne rapportagestructuur van Eneco. De resultaten van de bedrijfssegmenten worden regelmatig beoordeeld door de Raad van Bestuur (chief operating decision maker) teneinde beslissingen te nemen over de aan het segment toe te kennen middelen en om financiële prestaties van het segment te evalueren.

De verrekenprijzen die aan interne opbrengsten en kosten ten grondslag liggen zijn gebaseerd op marktconforme prijzen en voorwaarden. De waarderingsgrondslagen van de groep worden ook voor de segmentrapportage gehanteerd. In het resultaat per segment zijn niet opgenomen de financiële baten en lasten, het aandeel in het resultaat van geassocieerde deelnemingen en joint ventures en de belastinglast.

Beëindigde bedrijfsactiviteiten

Een beëindigde bedrijfsactiviteit betreft een onderdeel van de bedrijfsactiviteiten van de Groep dat verkocht/afgestoten is of is geclassificeerd als 'aangehouden voor verkoop' en waarvan de activiteiten en kasstromen duidelijk onderscheiden kunnen worden van de rest van de Groep en dat voldoet aan één van de volgende voorwaarden:

- representeert een afzonderlijke substantiële bedrijfsactiviteit of geografisch gebied voor activiteiten;
- is onderdeel van een afzonderlijke substantiële bedrijfsactiviteit of geografisch gebied voor activiteiten; of
- is een vennootschap uitsluitend aangekocht met het doel om deze te verkopen.

Classificatie als beëindigde bedrijfsactiviteit gebeurt op de eerste datum van verkoop / afstoten van het bedrijfsonderdeel of wanneer de activiteiten voldoen aan de criteria voor 'activa en verplichtingen aangehouden voor verkoop' / 'activa en verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'.

In de winst- en verliesrekening wordt het netto resultaat uit een beëindigde bedrijfsactiviteit verantwoord als één bedrag onder 'Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten' en is derhalve geen onderdeel van het bedrijfsresultaat. De vergelijkende cijfers in de winst- en verliesrekening worden hiervoor aangepast alsof deze activiteiten al waren beëindigd met ingang van het vorige boekjaar.

Voor de totstandkoming van de cijfers voor het 'resultaat uit beëindigde bedrijfsactiviteiten' versus het 'resultaat uit voortgezette bedrijfsactiviteiten' worden voor zover noodzakelijk eliminaties ten behoeve van de consolidatie uitgevoerd.

2.2 Opbrengsten

Opbrengsten worden verantwoord wanneer het waarschijnlijk is dat de economische voordelen aan Eneco toekomen en de opbrengst op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld. Opbrengsten worden verantwoord onder aftrek van kortingen, belastingen en heffingen, zoals energie- en omzetbelasting. Bedragen die worden gefactureerd en geïncasseerd voor derden worden niet als opbrengst verantwoord.

Energielevering

Opbrengsten uit de verkoop van energie en transportdiensten aan eindverbruikers worden opgenomen op het moment van levering. Bij levering worden de voordelen van het eigendom en het risico van een eventuele waardevermindering overgedragen aan de afnemer.

Netto-omzet

Gereguleerde opbrengsten voor elektriciteit, gas en meetdiensten worden maandelijks afgerekend aan grootverbruikers op basis van meterstanden. Vanaf 1 augustus 2013 is het verplicht leveranciersmodel voor kleinverbruik in werking getreden. De transportomzet wordt door de energieleveranciers met een vertraging van een maand afgedragen aan het netwerkbedrijf.

Nacalculaties uit hoofde van de geldende reguleringsmethodiek die via gereguleerde tariefbesluiten worden verrekend, worden als omzet verantwoord in het jaar dat het tarief daadwerkelijk wordt gerealiseerd op basis van de verrichte dienstverlening in dat jaar.

Energiegerelateerde activiteiten

De opbrengsten uit de aanleg, onderhoud en verhuur van energie-installaties en verbruikstoestellen alsmede uit bijvoorbeeld de verkoop van zonnepanelen en abonnementen op slimme thermostaten zijn opgenomen als opbrengsten uit energie gerelateerde activiteiten.

Diensten en projecten in opdracht van derden

Zodra opbrengsten voldoende zeker zijn, worden deze in het resultaat verwerkt volgens de methode van winstneming naar rato van de verrichte prestaties (percentage of completion). De mate waarin prestaties zijn verricht wordt bepaald op basis van de verhouding tussen de geboekte kosten en de totaal verwachte kosten dan wel aan de hand van beoordeling van verrichte werkzaamheden.

Handel in energierechten en CO₂-emissierechten

In- en verkoopcontracten van energierechten en emissierechten, die niet voor eigen gebruik maar voor handelsdoeleinden zijn aangegaan, worden vrijwel gelijktijdig tegengesloten met verkoop- respectievelijk inkoopcontracten. Winsten of verliezen van dergelijke handelstransacties worden gesaldeerd verwerkt onder de post overige opbrengsten vanaf het moment dat de desbetreffende transacties worden afgesloten. Winsten of verliezen uit herwaardering naar reële waarde van handelscontracten worden direct in het resultaat verwerkt onder de post overige opbrengsten.

Overheidssubsidies

Overheidssubsidies worden opgenomen wanneer het redelijk zeker is dat aan de voorwaarden voor verkrijging is of wordt voldaan en dat de subsidies zijn of worden ontvangen. Exploitatiesubsidies ter compensatie voor kosten worden als opbrengsten verantwoord in de periode waarin die kosten worden gemaakt.

2.3 Inkoopkosten

De inkoopkosten van energiecontracten en -commodities die bestemd zijn voor eigen gebruik worden in dezelfde periode verantwoord als de periode waarin de opbrengst van de verkoop wordt gerealiseerd. Dit geldt ook voor de transportinkoopkosten en de kosten voor compensatie van technische en administratieve netverliezen.

2.4 Financiële baten en lasten

De financiële baten en lasten omvatten de rentebaten van belegde en uitstaande middelen, dividendopbrengsten van overige kapitaalbelangen, rentelasten van opgenomen gelden, valutakoersresultaten en winsten en verliezen op financiële afdekkingsinstrumenten die in het resultaat worden verwerkt. Rentebaten en -lasten worden opgenomen volgens de effectieve rentemethode. Dividendopbrengsten van overige kapitaalbelangen worden verantwoord zodra deze opeisbaar zijn.

2.5 Belastingen op het resultaat

Belastingen op het resultaat omvatten de actuele belastingen en de mutaties in de uitgestelde belastingen. Deze bedragen worden ten laste van het resultaat gebracht, tenzij het posten betreffen die rechtstreeks in het eigen vermogen worden opgenomen.

De actuele belastingen betreffen de bedragen die waarschijnlijk verschuldigd en verrekenbaar zijn over het fiscale resultaat van het verslagjaar. Deze zijn berekend op basis van de geldende belastingwetgeving en -tarieven.

Belastingen op het resultaat omvatten alle belastingen die zijn gebaseerd op fiscale winsten en verliezen, inclusief belastingen die door dochterondernemingen, geassocieerde deelnemingen of joint ventures zijn verschuldigd op uitkeringen aan Eneco Holding N.V.

Additionele belastingen op het resultaat voor dividenduitkeringen worden gelijktijdig verwerkt met de verplichting om het betreffende dividend uit te keren.

2.6 Materiële vaste activa

Netwerken en netwerkgerelateerde activa in het gereguleerde domein

De netwerken en netwerkgerelateerde activa van Stedin in het gereguleerde domein worden gewaardeerd tegen geherwaardeerde waarde. De geherwaardeerde waarde is de reële waarde op herwaarderingsdatum verminderd met cumulatieve afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen.

De reële waarde van deze netwerkactiva wordt periodiek vastgesteld per aanvang van een nieuwe reguleringsperiode. Indien de reële waarde tussentijds significant afwijkt van de boekwaarde, zal een aanpassing van de herwaardering plaatsvinden. Een toename van de boekwaarde als gevolg van een herwaardering van netwerken en netwerkgerelateerde activa in het gereguleerde domein, wordt rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkt via de herwaarderingsreserve. Een afname van de boekwaarde wordt eveneens rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkt via de herwaarderingsreserve, voor zover deze afname een voorafgaande toename van hetzelfde actief niet overschrijdt. Indien wel sprake is van een overschrijding, wordt deze verantwoord ten laste van het resultaat.

Periodiek wordt het verschil tussen afschrijving op basis van de geherwaardeerde boekwaarde en de afschrijving op basis van de oorspronkelijke kostprijs, onder aftrek van uitgestelde belastingen, overgeboekt van de herwaarderingsreserve naar de reserve ingehouden resultaten.

Overige materiële vaste activa

De overige materiële vaste activa worden opgenomen tegen kostprijs verminderd met cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. De kostprijs omvat de initiële aankoopprijs vermeerderd met alle rechtstreeks toerekenbare kosten. De kostprijs van activa die in eigen beheer worden vervaardigd bestaat uit kosten van materiaal en diensten, kosten van directe manuren en overige direct toerekenbare kosten. Kostenbijdragen van derden en overheidssubsidies worden op de kostprijs in mindering gebracht, voorzover dit geen bijdragen van afnemers betreffen. Mits daarvoor een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting bestaat wordt in de kostprijs een contant gemaakte schatting opgenomen van het bedrag dat naar verwachting bij het einde van het gebruik van het actief nodig is voor ontmanteling, sloop, verwijdering en herstel tot de oorspronkelijke staat van de locatie waar het actief is gesitueerd. Financieringskosten (bouwrente) die direct toerekenbaar zijn aan de verwerving, bouw of productie van een in aanmerking komend actief worden in de kostprijs opgenomen. Als een actief uit meerdere significante componenten met onderscheiden gebruiksduren bestaat, worden deze componenten afzonderlijk opgenomen.

Overheidssubsidies

Overheidssubsidies worden opgenomen wanneer het redelijk zeker is dat aan de voorwaarden voor verkrijging is of wordt voldaan en dat de subsidies zijn of worden ontvangen. Investeringsubsidies ter compensatie van de kosten van een actief worden op de kostprijs van dat actief in mindering gebracht en vervolgens gedurende de gebruiksduur van dat actief meegenomen in de berekening van de afschrijvingen.

Uitgaven na eerste opname

Latere uitgaven worden alleen aan de boekwaarde van een actief toegevoegd indien en voor zover daardoor de toestand van het actief is verbeterd ten opzichte van zijn oorspronkelijk geraamde prestatienorm. Reparatie en onderhoud worden als last genomen in de periode dat de betreffende kosten ontstaan.

Afschrijvingen

Afschrijvingen worden ten laste van het resultaat gebracht volgens de lineaire methode op basis van de geschatte gebruiksduur, rekening houdend met de geschatte restwaarde. De gebruiksduur en restwaarde worden jaarlijks beoordeeld, eventuele aanpassingen worden prospectief verwerkt. Op grond, terreinen en activa in aanbouw wordt niet afgeschreven.

De volgende gebruiksduren worden toegepast:

Categorie	Gebruiksduur in jaren
Bedrijfsgebouwen	25 - 50
Machines en installaties	10 - 50
Netwerken gereguleerd	10 - 50
Overige bedrijfsmiddelen	3 - 25

2.7 Leases (Eneco als lessee)

Lease-overeenkomsten waarbij Eneco als lessee feitelijk alle voordelen en risico's van eigendom heeft, worden aangemerkt als financiële lease. Indien dit niet het geval is, worden deze overeenkomsten opgenomen en verwerkt als operationele lease.

Materiële vaste activa, die middels financiële lease zijn verworven worden bij aanvang van de lease opgenomen tegen de reële waarde van het geleasede actief, of indien lager, de contante waarde van de leasebetalingen. De desbetreffende activa worden daarna verantwoord volgens de grondslagen voor materiële vaste activa. De leasebetalingen worden gesplitst in een rentecomponent en een aflossingscomponent. De rentecomponent is gebaseerd op de constante periodieke rente over de boekwaarde van de investering. De rentecomponent wordt in de desbetreffende periode ten laste gebracht van het resultaat en de aflossing wordt in mindering gebracht op de leaseverplichting.

Betalingen uit hoofde van operationele leases worden lineair over de leaseperiode als last in het resultaat verwerkt.

2.8 Goodwill

De overnameprijs van een dochteronderneming, joint venture of geassocieerde deelneming is gelijk aan het bedrag dat voor de verwerving van het kapitaalbelang is betaald. Wanneer deze overnameprijs hoger is dan het aandeel in de reële waarde op verwervingsdatum van de identificeerbare activa, passiva en voorwaardelijke verplichtingen, wordt het meerdere verantwoord als goodwill. Een eventueel negatief verschil wordt verwerkt als bate ten gunste van het resultaat (badwill).

Goodwill wordt gewaardeerd tegen kostprijs verminderd met bijzondere waardeverminderingen (impairments). Goodwill wordt toegerekend aan één of meerdere kasstroomgenererende eenheden. Jaarlijks wordt getoetst of goodwill een bijzondere waardevermindering heeft ondergaan.

Betaalde goodwill bij de overname van dochterondernemingen en joint operations wordt in de balans opgenomen onder de immateriële vaste activa. Goodwill die is betaald voor het verkrijgen van een joint venture of geassocieerde deelneming is opgenomen in de verkrijgingsprijs.

2.9 Overige immateriële vaste activa

Overige immateriële vaste activa betreffen klantenbestanden verworven bij overnames, software en licenties, concessies, vergunningen, rechten en ontwikkelingskosten. De kosten hiervan worden geactiveerd indien waarschijnlijk is dat deze activa economisch voordeel zullen brengen en de kosten betrouwbaar kunnen worden bepaald. Overige immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen kostprijs verminderd met cumulatieve afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen.

Klantenbestanden

Een klantenbestand dat is verkregen van een overgenomen partij wordt bij eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde. Deze waarde wordt op de overnamedatum bepaald op basis van de meest recente soortgelijke transacties mits de economische omstandigheden vergelijkbaar zijn, anders wordt de reële waarde bepaald door discontering van geschatte toekomstige nettokasstroom van dit actief.

Software

Software wordt geactiveerd tegen kostprijs. Zowel voor standaardsoftware als maatwerksoftware bestaat de kostprijs uit de eenmalige kosten van licenties, verhoogd met de kosten om de software gebruiksklaar te maken. Alle toerekenbare kosten van softwareproducten, die kwalificeren als immaterieel vast actief, worden tegen kostprijs opgenomen. Kosten van onderhoud van software worden als last verwerkt in de periode waarin deze ontstaan.

Ontwikkelingskosten

Ontwikkelingskosten zijn gericht op de toepassing van kennis verkregen door eigen onderzoek of door derden, voor een plan of ontwerp voor de productie of toepassing van verbeterde materialen, producten, processen, systemen of diensten, voorafgaand aan het begin van commerciële productie of gebruik. Ontwikkelingskosten worden alleen geactiveerd indien deze kunnen worden aangemerkt als immaterieel vast actief, anders worden deze kosten als last genomen in de periode waarin deze zijn ontstaan. Onderzoekskosten zijn gericht op het verwerven van nieuwe wetenschappelijke of technische kennis en inzichten. Deze kosten worden in het resultaat genomen in de periode waarin deze ontstaan.

Afschrijvingen

Afschrijvingen worden ten laste van het resultaat gebracht op basis van de geschatte gebruiksduur en vanaf het moment dat het betreffende actief beschikbaar is voor gebruik. Overige immateriële vaste activa worden afgeschreven volgens de lineaire methode. De restwaarde van deze activa is nihil.

De volgende gebruiksduren worden toegepast:

Categorie	Gebruiksduur in jaren
Klantenbestanden	6 - 20
Licenties	3 - 30
Software	3 - 5
Concessies, vergunningen en rechten	3 - 30
Ontwikkelingskosten	5 - 15

2.10 Emissierechten

Emissierechten worden bij eerste opname onderscheiden naar rechten bestemd voor eigen gebruik ('own use') en rechten bestemd voor handelsdoeleinden.

Emissierechten die worden aangehouden om periodiek aan de overheid te kunnen leveren voor de werkelijke CO₂-uitstoot (eigen gebruik) worden opgenomen als immaterieel actief en gewaardeerd tegen kostprijs. Rechten met een vlottend karakter worden gepresenteerd als immateriële activa. Voor deze leveringsverplichting wordt een voorziening aangehouden die eveneens wordt gewaardeerd tegen kostprijs. Ingeval van een verwacht leveringstekort wordt deze voorziening ten laste van het resultaat verhoogd met de laagste van de marktwaarde van dat tekort en de boete die voor dat tekort naar verwachting verschuldigd zal zijn.

Emissierechten die worden aangehouden voor handelsdoeleinden worden verwerkt als afgeleid financieel instrument. De winst of het verlies van de herwaardering naar reële waarde van deze rechten wordt direct in het resultaat verwerkt als overige opbrengsten.

2.11 Uitgestelde belastingen

Uitgestelde belastingen worden berekend volgens de balansmethode toegepast op de relevante verschillen die bestaan tussen de boekwaarde en de fiscale waarde van activa en verplichtingen. Uitgestelde belastingen worden gewaardeerd op basis van de belastingtarieven die naar verwachting van kracht zullen zijn wanneer de vordering wordt gerealiseerd of de verplichting wordt afgewikkeld uitgaande van de geldende belastingwetgeving en -tarieven. Uitgestelde belastingen worden opgenomen tegen nominale waarde.

Uitgestelde belastingvorderingen worden opgenomen voor verrekenbare tijdelijke verschillen, de voorwaartse compensatie van fiscale verliezen en de verrekening van ongebruikte fiscaal verrekenbare tegoeden indien en voor zover het waarschijnlijk is dat toekomstige fiscale winst beschikbaar zal zijn waarmee de niet-gecompenseerde fiscale verliezen en ongebruikte fiscaal verrekenbare tegoeden kunnen worden verrekend.

Uitgestelde belastingvorderingen voor alle verrekenbare tijdelijke verschillen die verband houden met investeringen in dochterondernemingen, joint operations en belangen in geassocieerde deelnemingen en joint ventures worden alleen opgenomen als het waarschijnlijk is dat het tijdelijke verschil in de nabije toekomst zal worden afgewikkeld en dat toekomstige fiscale winst beschikbaar zal zijn waarmee het tijdelijke verschil kan worden verrekend.

Uitgestelde belastingverplichtingen worden opgenomen voor alle belastbare tijdelijke verschillen die verband houden met investeringen in dochterondernemingen, joint operations en belangen in geassocieerde deelnemingen en joint ventures, behalve als Eneco het moment kan bepalen waarop het tijdelijke verschil wordt afgewikkeld en het waarschijnlijk is dat het tijdelijke verschil niet in de nabije toekomst zal worden afgewikkeld.

Uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen worden met elkaar gesaldeerd als een juridisch afdwingbaar recht op verrekening van de belastingvorderingen en -verplichtingen bestaat en de uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen verband houden met belastingen die door dezelfde belastingautoriteit op dezelfde fiscale eenheid worden geheven.

2.12 Afgeleide financiële instrumenten

Bij de operationele en financieringsactiviteiten worden risico's gelopen door ontwikkelingen in marktprijzen van energierecommodities (elektriciteit, gas, olie e.d.), vreemde valuta, rentestanden en emissierechten. Om deze risico's te beheersen wordt gebruik gemaakt van afgeleide financiële instrumenten zoals financiële optie-, termijn- en swapcontracten. Voor commoditycontracten wordt bij het aangaan van de transactie vastgesteld of het instrument bestemd is voor eigen gebruik ('own use'), handelsdoeleinden of risicoafdekking (hedging). Afgeleide financiële instrumenten, niet zijnde commoditycontracten, worden in principe alleen aangegaan voor risicoafdekking.

Waardering en verwerking

Afgeleide financiële instrumenten worden gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde van afgeleide financiële instrumenten is gebaseerd op genoteerde biedprijzen voor gehouden activa of uit te geven verplichtingen en actuele laatprijzen voor te verwerven activa of gehouden verplichtingen (mark-to-market). Voor energierecommoditycontracten geldt dat de waardering van afgeleide financiële instrumenten is gebaseerd op middenkoersen.

Afgeleide financiële instrumenten met een positieve waarde worden opgenomen als kort- (afwikkeling binnen een jaar) of langlopende activa (afwikkeling na een jaar). Instrumenten met een negatieve waarde worden opgenomen onder de kort- of langlopende verplichtingen. Activa en verplichtingen worden per tegenpartij gesaldeerd indien sprake is van een contractueel recht tot salderen en tevens de intentie bestaat om de contracten netto af te wikkelen.

Mutaties in de reële waarde van afgeleide financiële instrumenten worden direct in het resultaat verwerkt, tenzij de afgeleide financiële instrumenten bestemd zijn voor eigen gebruik of worden gebruikt als risicoafdekking.

Eigen gebruik

Contracten worden aangemerkt voor eigen gebruik als deze worden afgewikkeld door middel van fysieke levering of ontvangst van energierecommodities of emissierechten in overeenstemming met de behoefte van de vennootschap. De transacties op basis van deze contracten worden in het resultaat verantwoord in de periode waarin de levering of ontvangst plaatsvindt (accrual accounting).

Risicoafdekking (hedge accounting)

Contracten worden aangemerkt als afdekkingsinstrument als daarmee het risico op schommelingen in (toekomstige) kasstromen die het resultaat kunnen beïnvloeden wordt afgedekt. Indien de afdekking is toe te wijzen aan een specifiek risico of aan de volledige mutatie van de transactie (energiecontracten) verbonden met een actief, een verplichting of een zeer waarschijnlijke toekomstige transactie, kunnen de daaraan toegewezen afgeleide financiële instrumenten worden verwerkt als afdekkingsinstrument.

Als wordt voldaan aan de voorwaarden van hedge accounting wordt het effectieve gedeelte van mutaties in de reële waarde van de desbetreffende afgeleide financiële instrumenten rechtstreeks via de reserve kasstroomafdekkingen in het eigen vermogen verwerkt. Het niet-effectieve gedeelte wordt direct verwerkt in het resultaat.

In het eigen vermogen verwerkte bedragen worden ten gunste of ten laste van het resultaat gebracht op het moment dat het afgedekte actief of verplichting wordt afgewikkeld. Wanneer een afdekkingsinstrument afloopt, wordt verkocht, beëindigd, uitgeoefend, wanneer niet langer wordt voldaan aan de voorwaarden voor deze wijze van administratieve verwerking (hedge accounting), terwijl de onderliggende toekomstige transactie nog steeds moet plaatsvinden, blijft het cumulatief resultaat in het eigen vermogen (in de reserve kasstroomafdekkingen) totdat de verwachte toekomstige transactie uiteindelijk plaatsvindt. Als de verwachte toekomstige transactie niet langer waarschijnlijk is, wordt het cumulatieve resultaat direct overgebracht van het eigen vermogen naar het resultaat.

Om translatieverschillen op buitenlandse, niet-euro activiteiten te mitigeren wordt 'net investment hedge accounting' toegepast. Door toepassing van deze wijze van hedge accounting worden zowel de koersverschillen als gevolg van omrekening van de buitenlandse entiteiten als de koersverschillen van de daaraan toegewezen financiële instrumenten (bijvoorbeeld leningen) ten gunste of ten laste van de reserve translatieverschillen gebracht (rekening houdend met uitgestelde belastingen) tot het einde van de hedgerelatie of eventuele eerdere beëindiging.

2.13 Overige financiële vaste activa

De overige financiële vaste activa bestaan voornamelijk uit langlopende vorderingen met een looptijd langer dan een jaar zoals leningen, vorderingen en vooruitbetalingen aan geassocieerde deelnemingen, joint ventures of externe partijen. De langlopende vorderingen, leningen en vooruitbetalingen worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode.

2.14 Activa / verplichtingen aangehouden voor verkoop

Activa / verplichtingen aangehouden voor verkoop en af te stoten bedrijfsactiviteiten worden geclassificeerd als aangehouden voor verkoop zodra de boekwaarde niet wordt gerealiseerd door voortgezet gebruik maar door verkoop. Deze classificatie vindt alleen plaats als de verkoop van de activa / verplichtingen of bedrijfsactiviteiten zeer waarschijnlijk is, deze in hun huidige toestand onmiddellijk beschikbaar zijn voor verkoop en de verkoop naar verwachting binnen een jaar zal zijn afgerond.

Activa / verplichtingen aangehouden voor verkoop zijn gewaardeerd op boekwaarde voorafgaand aan classificatie als aangehouden voor verkoop of lagere reële waarde verminderd met verkoopkosten.

2.15 Activa / verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders

Het apart presenteren van activa (en verplichtingen) aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders is van toepassing als Eneco zich heeft gecommiteerd tot de uitgifte van aandelen in de entiteit(en) die zullen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders. De activa (en verplichtingen) van die entiteit(en), worden apart gepresenteerd. Dit is van toepassing als:

- de activa (en verplichtingen) beschikbaar/gereed zijn voor onmiddellijke uitkering in hun huidige toestand; en
- deze uitkering zeer waarschijnlijk is.

Activa / verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders zijn gewaardeerd op boekwaarde voorafgaand aan classificatie als aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders of lagere reële waarde verminderd met kosten van uitkering.

2.16 Voorraden

De voorraden worden gewaardeerd tegen kostprijs, volgens de methode van het gewogen gemiddelde of lagere opbrengstwaarde. De kostprijs is de verkrijgingsprijs inclusief direct toerekenbare kosten om de voorraden op hun huidige locatie en in hun huidige staat te brengen. De opbrengstwaarde is de geschatte verkoopprijs in het kader van normale bedrijfsvoering, verminderd met verwachte verkoopkosten. Waardeverminderingen op voorraden worden ten laste van het resultaat geboekt als de opbrengstwaarde lager is dan de boekwaarde.

2.17 Handelsdebiteuren en overige vorderingen

Handelsdebiteuren en overige vorderingen zijn vorderingen met een looptijd korter dan een jaar. Deze vorderingen omvatten ook de bedragen die op de balansdatum per saldo nog moeten worden gefactureerd voor geleverde energie- of transportdiensten. Vorderingen worden opgenomen tegen reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs onder aftrek van een bijzondere waardevermindering. Vorderingen met een looptijd korter dan een jaar worden niet verdisconteerd bij eerste opname. Vanwege het kortlopende karakter van de posten handelsdebiteuren en overige vorderingen is de boekwaarde per balansdatum gelijk aan de reële waarde.

2.18 Liquide middelen

De liquide middelen omvatten de kas- en banksaldi en opvraagbare deposito's met een looptijd van maximaal drie maanden.

2.19 Achtergestelde eeuwigdurende obligatielening

De achtergestelde eeuwigdurende obligatielening is gewaardeerd tegen nominale waarde. Zowel het disagio en de emissiekosten in verband met de uitgifte van de obligatielening, alsmede de jaarlijkse couponrente en de hiermee verband houdende belastingeffecten, worden direct verwerkt in het eigen vermogen.

2.20 Personeelsvoorzieningen

Pensioenen

De pensioenverplichtingen van bijna alle bedrijfsonderdelen zijn ondergebracht bij de bedrijfstakpensioenfondsen: Stichting Pensioenfonds ABP (ABP) en de Stichting Pensioenfonds Metaal en Techniek (PMT). Voor een beperkt aantal medewerkers zijn individuele verzekerde regelingen van toepassing bij verschillende verzekeringsmaatschappijen.

De hoogte van het pensioen is afhankelijk van leeftijd, salaris en dienstjaren. Medewerkers hebben de keuze om onder aanpassing van de hoogte van het pensioen eerder of later dan de AOW-gerechtigde leeftijd met pensioen te gaan. Dat laatste kan alleen met instemming van Eneco. Bij het ABP kunnen medewerkers met pensioen tussen 60 jaar en AOW-gerechtigde leeftijd +5 jaar. Bij PMT ligt dit tussen 5 jaar voor en 5 jaar na de AOW-gerechtigde leeftijd.

In geval van toekomstige tekorten kunnen pensioenpremies alleen prospectief en binnen een beperkte bandbreedte door de pensioenfondsen worden bijgesteld. Op basis van IFRS classificeren de betreffende regelingen als toegezegde-bijdrageregelingen van meerdere werkgevers. Een toegezegde-bijdrageregeling is een regeling waarbij een vaste premie wordt betaald ten gunste van een werknemer zonder enige resterende aanspraak van of verplichting jegens die werknemer. Verplichtingen ten aanzien van bijdragen aan pensioen- en daaraan gerelateerde regelingen op basis van beschikbare premies, worden als last verwerkt in de periode waarop deze betrekking hebben.

(Overige) personeelsvoorzieningen

Er wordt een voorziening opgenomen voor de verplichting om bedragen uit te keren bij dienstjubilea en pensionering van medewerkers. Verder wordt een voorziening opgenomen voor de verplichting bij te dragen in de ziektekostenpremie van gepensioneerde medewerkers, voor loondoorbetaling bij ziekte en het werkgeversrisico inzake de Werkloosheidswet. Deze verplichtingen worden per rapportagedatum, voor zover van toepassing, actuariael berekend volgens de vergoeding/dienstjaren-methode ('projected unit credit'-methode) met een disconteringsvoet voor belasting waarin de actuele marktbeoordeling van de tijdswaarde van geld tot uitdrukking komt.

2.21 Overige voorzieningen

Een voorziening wordt opgenomen als een bestaande in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting van een onzekere omvang of met een onzeker tijdstip bestaat door een gebeurtenis in het verleden en waarvan het waarschijnlijk is, dat de afwikkeling zal leiden tot een uitstroom van middelen.

Voorzieningen die binnen een jaar na balansdatum worden afgewikkeld of van beperkt materieel belang zijn worden opgenomen tegen nominale waarde. Overige voorzieningen worden opgenomen tegen de contante waarde van de verwachte uitgaven. Bij de bepaling van deze uitgaven wordt rekening gehouden met de specifieke risico's ten aanzien van de betreffende verplichting. De contante waarde wordt berekend met een disconteringsvoet voor belasting waarin de actuele marktbeoordeling van de tijdswaarde van geld tot uitdrukking komt. Voor de bepaling van de verwachte uitgaven wordt uitgegaan van gedetailleerde plannen om daarmee onzekerheden over de omvang te beperken.

Amoveringsvoorziening

Voor materiële vaste activa waarvoor een verplichting bestaat om bij het einde van het gebruik de activa te ontmantelen, te slopen en te verwijderen wordt een voorziening opgenomen ter hoogte van de contante waarde van de kosten die daaraan naar verwachting zijn verbonden. De eerste opname van een amoveringsvoorziening voor een actief wordt verwerkt in de kostprijs van het betreffende actief. De amoveringsvoorziening wordt periodiek opgeren.

Verlieslatende contracten

Voor verlieslatende contracten wordt een voorziening gevormd indien het waarschijnlijk is dat de onvermijdelijke kosten van het nakomen van de verplichtingen hoger zijn dan de economische voordelen van die contracten.

Reorganisatie

Een reorganisatievoorziening wordt opgenomen als een gedetailleerd formeel plan is opgesteld en goedgekeurd waarbij tevens de belangrijkste kenmerken van dat plan aan de direct betrokkenen zijn meegedeeld en de geldige verwachting is gewekt dat de reorganisatie zal worden doorgevoerd. In een reorganisatievoorziening zijn slechts die kosten opgenomen die direct met de reorganisatie te maken hebben, dus die als gevolg van de reorganisatie noodzakelijk zijn en die niet in verband staan met de doorlopende activiteiten.

2.22 Rentedragende schulden

Rentedragende schulden worden bij eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde. Transactiekosten die direct aan deze schulden toewijsbaar zijn, worden hieraan toegevoegd. Na eerste opname worden rentedragende schulden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode.

2.23 Leases (Eneco als lessor)

Lease-overeenkomsten waarbij Eneco als lessor feitelijk alle voordelen en risico's van eigendom heeft, worden aangemerkt als operationele lease. Indien dit niet het geval is worden deze overeenkomsten gezien als financiële lease.

Materiële vaste activa die op basis van een operationele lease-overeenkomst aan derden ter beschikking worden gesteld, worden opgenomen en verwerkt volgens de grondslagen voor materiële vaste activa. Leasebatens worden zo toegewezen aan de verschillende perioden zodat jaarlijks een constant rendement over de netto-investering wordt behaald.

Materiële vaste activa die op basis van een financiële lease-overeenkomst aan derden ter beschikking worden gesteld, worden als vorderingen opgenomen ter hoogte van de netto-investering in die activa. De leasebetalingen worden op basis van de constante periodieke rente gesplitst in een rentecomponent en een aflossingscomponent. De rentecomponent wordt in de betreffende periode ten gunste van het resultaat gebracht en de aflossing wordt in mindering gebracht op de leasevordering.

2.24 Handelscrediteuren en overige schulden

Handelscrediteuren en overige schulden worden tegen reële waarde in de balans opgenomen. Daarna vindt waardering plaats tegen geamortiseerde kostprijs. Verplichtingen met een looptijd korter dan een jaar worden niet verdisconteerd bij eerste opname. Gezien de korte termijn van de posten handelscrediteuren en overige schulden is de boekwaarde per balansdatum gelijk aan de reële waarde.

Toelichting op de geconsolideerde winst- en verliesrekening

Alle bedragen zijn in miljoenen euro tenzij anders vermeld.

3. Netto-omzet

	2016	2015
Transport- en aansluitdienst Elektriciteit	655	637
Transport- en aansluitdienst Gas	238	255
Meterdienst Elektriciteit en Gas	98	97
Totaal	991	989

4. Overige opbrengsten

	2016	2015
Exploitatie openbare verlichting	51	50
Infrastructuurele werken	80	69
Overige	51	40
Totaal	182	159

5. Personeelskosten

	2016	2015
Lonen en salarissen	115	124
Sociale lasten	15	15
Pensioenpremies	14	15
Overige personeelskosten	11	12
Totaal	155	166

De totale personeelsbeloningen bedragen € 270 mln. (2015: € 262 mln.), hiervan zijn voor een bedrag van € 115 mln. (2015: € 96 mln.) personeelskosten geactiveerd.

De totale personeelsbeloningen, inclusief geactiveerde personeelskosten, bestaande uit lonen- en salarissen, sociale lasten, pensioenpremies en overige personeelskosten van de 'voortgezette en beëindigde bedrijfsactiviteiten' gezamenlijk bedragen respectievelijk € 387 mln. (2015: € 380 mln.), € 47 mln. (2015: € 50 mln.), € 41 mln. (2015: € 43 mln.) en € 41 ml. (2015: € 44 mln.).

Personeelsaantallen

De specificatie van het gemiddelde aantal personeelsleden van de voortgezette en beëindigde bedrijfsactiviteiten herleid naar fulltime equivalenten (FTE) over 2016 en 2015 is hierna weergegeven.

FTE	Gemiddeld aantal medewerkers in 2016	Gemiddeld aantal medewerkers in 2015
Netwerkgroep (voortgezette bedrijfsactiviteiten)	3.679	3.570
Energiebedrijf (beëindigde bedrijfsactiviteiten)	2.882	3.141
Totaal	6.561	6.711
waarvan werkzaam buiten Nederland	266	314

6. Bezoldiging bestuurders en commissarissen

Het bezoldigingsbeleid voor de Raad van Bestuur (verwezen wordt naar het jaarverslag paragraaf 'Remuneratie 2016') is op voorstel van de Raad van Commissarissen goedgekeurd door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders op 20 mei 2005. De beloning van de Raad van Bestuur wordt vastgesteld door de Raad van Commissarissen op advies van de remuneratiecommissie. Het Remuneratierapport over 2016 wordt beschikbaar gesteld op de website van Eneco Holding N.V.

De bezoldiging van de bestuurders bestaat uit een vaste beloning en een variabele beloning. De variabele beloning bedraagt 20% van de totale vergoeding. Ook in 2016 was de beloning van leden van de Raad van Bestuur afhankelijk van prestatiecriteria, waaronder maatschappelijk relevante resultaten. De vier hoofdcriteria voor variabele beloning liggen grotendeels in lijn met de strategische thema's en zijn:

- Financieel Resultaat (EBIT);
- Omzet van nieuwe producten (o.a. Toon, WarmteWinner, Jedlix);
- Splitsing van Eneco Groep;
- Projecten.

De pensioentoezeggingen voor de leden van de Raad van Bestuur zijn ondergebracht bij de reguliere pensioenregeling van Eneco. Sinds 1 januari 2015 is de fiscaal gefaciliteerde opbouw van pensioenaanspraken gemaximeerd op een jaarsalaris van € 100.000,- bruto (exclusief indexatie 2016). Als gevolg hiervan is de korte termijn pensioenbijdrage voor het salaris boven € 100.000,- bruto (exclusief indexatie 2016) anders vormgegeven en ondergebracht in de kolom "Overig".

De huidige arbeidsovereenkomsten met de leden van de Raad van Bestuur zijn aangegaan voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van vier maanden voor de vennootschap. Zij zijn elk in de Raad van Bestuur benoemd voor een periode van vier jaar, met uitzondering van de heer Van der Linden. De heer Van der Linden is met ingang van 1 december 2016 voor een periode van twee maanden benoemd tot 1 februari 2017. Bij het gedwongen verlaten van de vennootschap hebben de heren Rameau, Dubbeld en Van der Linden recht op een uitkering¹ van 12 maanden, voor de heer De Haas betreft dit 24 maanden². Laatstgenoemde regeling is voor de heer Van der Linden toegepast.

Specificatie van het totaal van de vergoedingen:

Bezoldiging bestuurders

x € 1.000	Brutosalaris	Variabele beloning ³	Pensioenpremie	Overig	Totaal 2016
mr. J.F. de Haas	520	97	24	53	694
ir. C.J. Rameau	388	86	21	36	531
drs. G.A.J. Dubbeld	388	86	21	36	531
drs. M.W.M. van der Linden	379	77	20	32	508 ⁴
Totaal	1.675	346	86	157	2.264

³ Dit betreft de gedurende het boekjaar uitbetaalde variabele beloning, gebaseerd op de prestatiecriteria van het voorafgaande boekjaar.

⁴ Dit bedrag is exclusief de regeling (€ 423 duizend).

x € 1.000	Brutosalaris	Variabele beloning ⁵	Pensioenpremie	Overig	Totaal 2015
mr. J.F. de Haas ⁶	424	96	28	51	599
ir. C.J. Rameau	377	71	23	35	506
drs. G.A.J. Dubbeld	377	71	23	35	506
drs. M.W.M. van der Linden	337	58	21	26	442
Totaal	1.515	296	95	147	2.053

⁵ Dit betreft de gedurende het boekjaar uitbetaalde variabele beloning, gebaseerd op de prestatiecriteria van het voorafgaande boekjaar.

⁶ Beloning aangepast i.v.m. bijzonder verlof gedurende 2015.

De verdeling van de in 2017 uit te betalen variabele beloning afhankelijk van de prestatie criteria in 2016 zal naar verwachting € 82 duizend bedragen voor De Haas; € 64 duizend voor Rameau; € 53 duizend voor Dubbeld en € 56 duizend voor Van der Linden.

¹ Uitkering betreft bruto salaris inclusief vakantiegeld, werkgeversbijdrage pensioen en compensatie aftopping pensioenbijdrage.

² Is een onderdeel van de oorspronkelijke arbeidsovereenkomst.

Bezoldiging commissarissen

De bezoldiging van de voorzitter van de Raad van Commissarissen bedraagt € 36.500,- per jaar. De overige commissarissen ontvangen elk een honorarium van € 28.700,- per jaar. Commissieleden ontvangen elk extra vergoedingen voor de onderstaande commissies:

Commissie	2016	2015
Auditcommissie	5.200	5.200
Remuneratiecommissie	3.150	3.150
Selectie- en benoemingscommissie	3.150	3.150

De vaste onkostenvergoeding bedraagt € 1.150,- per jaar.

7. Bezoldiging functionarissen Stedin Netbeheer B.V.

Bij besluit d.d. 16 augustus 2016 (hierna: het Besluit) van de ministers van Economische Zaken en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is aan de directie van Stedin Netbeheer B.V. (Stedin) meegedeeld dat de Wet Normering Topinkomens (WNT) van toepassing is op Stedin vanaf 1 januari 2013. Op grond van eerdere correspondentie was de Groep de mening toegedaan dat de WNT voor Stedin in werking zou treden op het moment dat de Eneco Groep gesplitst zou zijn, als gevolg waarvan hieronder alleen de verplicht te publiceren gegevens voor 2016 worden weergegeven (artikelen 4.1 en 4.2 WNT).

Het overgangsrecht ingevolge de WNT is voor Stedin met ingang van 1 januari 2013 aangevallen. Op grond van het overgangsrecht, zoals neergelegd in artikel 7.3 WNT, worden bezoldigingsafspraken boven het bij wet vastgestelde bezoldigingsmaximum gedurende een termijn van vier jaar na inwerkingtreding van de wet gerespecteerd. Daarna moet de bezoldiging in drie jaar worden teruggebracht tot het voor de topfunctionaris geldende maximum. Voor topfunctionarissen met een bezoldiging boven de WNT-norm geldt dat de bezoldiging tot 1 januari 2017 wordt gerespecteerd, waarna de bezoldiging in drie jaar moet worden afgebouwd naar de WNT-norm die gold op 31 december 2014 (onder de WNT-1). Vervolgens moet de bezoldiging in twee jaar worden afgebouwd naar de dan geldende norm (onder de WNT-2).

Tot de huidige topfunctionarissen van Stedin worden gerekend de drie directieleden en de zes leden van de Raad van Commissarissen.

Van de topfunctionarissen is de heer P. Trienekens topfunctionaris zonder dienstbetrekking sinds 27 oktober 2014. Op grond van de WNT geldt voor hem in 2016 eveneens het wettelijke bezoldigingsmaximum zoals van toepassing op topfunctionarissen met dienstbetrekking, zijnde € 179.000. Zijn bezoldiging overschreed het bezoldigingsmaximum. De contractuele afspraken over zijn bezoldiging dateren van voor het Besluit d.d. 16 augustus 2016 en worden gedoogd door het overgangsrecht.

De tweede topfunctionaris, de heer F. van de Noort, wordt vanuit Stedin Operations B.V. gedetacheerd bij Stedin als operationeel directeur. Zijn bezoldiging overschreed het bezoldigingsmaximum ad € 179.000. De contractuele afspraken over zijn bezoldiging dateren van voor het Besluit d.d. 16 augustus 2016 en worden gedoogd door het overgangsrecht.

De derde topfunctionaris, de heer G. Vesseur heeft een vaste dienstbetrekking en zijn bezoldiging overschrijdt het bezoldigingsmaximum ad € 179.000. De contractuele afspraken over zijn bezoldiging dateren van voor het Besluit d.d. 16 augustus 2016 en worden gedoogd door het overgangsrecht.

De vierde topfunctionaris, mevrouw I. Rutgers, is medio 2016 overleden en heeft in 2016 geen bestuurstaken uitgeoefend. Haar bezoldiging overschreed het op fulltime jaarbasis omgerekend bezoldigingsmaximum van € 179.000. De contractuele afspraken over haar bezoldiging dateren van voor het Besluit d.d. 16 augustus 2016 en worden gedoogd door het overgangsrecht.

Stedin heeft zes directeuren/managers van wie de bezoldiging in 2016 meer bedroeg dan het bezoldigingsmaximum in 2016 van € 179.000 op fulltime jaarbasis. De contractuele bezoldigingsafspraken zijn gemaakt voor het Besluit d.d. 16 augustus 2016.

Bezoldiging topfunctionarissen

x € 1.000	drs. P.E.G. Trienekens	ing. F.C.W. van de Noort	G. Vesseur RA	Drs. I. Rutgers
Functiegegevens	Algemeen directeur	Operationeel directeur	Financieel directeur	Financieel directeur
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1-1-2016 - 31-12-2016	1-1-2016 - 31-12-2016	1-1-2016 - 31-12-2016	1-1-2016 - 17-7-2016
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	1,0	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris	Nee	Nee	Nee	Nee
(Fictieve) dienstbetrekking	Nee	Nee	Ja	Ja
Individueel WNT maximum	179	179	179	179
Beloning	338	271	263	99
Variabele beloning 2015 uitbetaald in 2016	-	56	56	19
Beloning betaalbaar op termijn	-	17	17	9
Totaal bezoldiging	338	344	336	127

Bezoldiging Raad van Commissarissen

Naam	Functie	Periode	Bezoldiging 2016	Bezoldigingsmaximum
mr. R.S. Cazemier	Voorzitter	1-1-2016 - 31-12-2016	16.000	26.850
ing. D. van Well	Lid	1-1-2016 - 31-12-2016	12.500	17.900
prof. Dr. T. Bahlmann	Lid	1-1-2016 - 31-12-2016	12.500	17.900
drs. J.T.H.M. Kortenhorst MBA	Lid	1-1-2016 - 31-12-2016	10.000	17.900
drs. G.A.J. Dubbeld ¹	Lid	1-1-2016 - 31-12-2016	12.500	17.900
ir. C.J. Rameau ¹	Lid	1-1-2016 - 31-12-2016	10.000	17.900

¹ De bezoldiging komt ten goede aan N.V. Eneco Beheer.

Bezoldiging overige functionarissen met een bezoldiging boven het bezoldigingsmaximum

x € 1.000	Manager stafafdeling	Lijnmanager	Stafdirecteur	Lijndirecteur	Manager exploitatie	Manager stafafdeling
Aanvang en einde functievervulling in 2016	1-1-2016 - 31-12-2016	1-1-2016 - 31-12-2016	1-1-2016 - 31-12-2016	1-1-2016 - 31-12-2016	1-1-2016 - 29-2-2016	1-1-2016 - 31-1-2016
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
(Fictieve) dienstbetrekking	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Individueel WNT maximum	179	179	179	179	179	179
Beloning	148	148	149	140	22	14
Variabele beloning 2015 uitbetaald in 2016	23	22	19	24	13	9
Beloning betaalbaar op termijn	15	15	15	15	2	1
Totaal bezoldiging	186	185	183	179	37	24

8. Financiële lasten

De financiële lasten betreffen uitsluitend rentelasten uit hoofde van externe financieringen.

9. Belastingen over het resultaat uit voortgezette bedrijfsactiviteiten

De vennootschap vormt met vrijwel al haar Nederlandse dochterondernemingen een fiscale eenheid voor de vennootschapsbelasting. De specificatie van de belastingen over het resultaat uit voortgezette bedrijfsactiviteiten is als volgt:

	2016	2015
Actuele belastinglasten/-baten	35	48
Mutatie uitgestelde belastingen	-1	3
Belastingen over het resultaat uit voortgezette bedrijfsactiviteiten	34	51

De specificatie van de actuele belastinglasten over het resultaat uit voortgezette bedrijfsactiviteiten is als volgt:

	2016	2015
Resultaat voor belasting	139	202
Deelnemingsvrijstelling	-	-
Fiscaal niet-aftrekbare kosten	1	3
Fiscaal afwijkende afschrijving	4	-13
Fiscaal afwijkende dotatie voorzieningen	-	-
Niet verrekenbare verliezen	-	-
Correctie resultaat voorgaande jaren	-6	-2
Fiscaal resultaat	138	190
Verliescompensatie	-	-
Fiscaal belastbaar bedrag	138	190
Nominaal belastingtarief	25,0%	25,0%
Actuele belastinglasten	35	48

De specificatie van de effectieve belastingdruk uitgedrukt als percentage van het resultaat voor belastingen uit voortgezette bedrijfsactiviteiten is als volgt:

	2016	2015
Nominaal belastingtarief	25,0%	25,0%
Effect van:		
- Deelnemingsvrijstelling	0,0%	0,0%
- Fiscaal niet-aftrekbare kosten	0,2%	0,4%
- Fiscale stimuleringsmaatregelen (Energie-investeringsaftrek)	-0,1%	-0,1%
- Correctie voorgaande jaren	-1,4%	-0,2%
- Overige	0,8%	0,1%
Effectieve belastingdruk	24,5%	25,2%

10. Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten

In verband met de voorbereiding op de verplichte splitsing van de Eneco Groep uiterlijk per 31 januari 2017 waarbij de aandelen van het Energiebedrijf zullen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders, zijn de resultaten van het Energiebedrijf in deze jaarrekening 2016 gesaldeerd verantwoord als 'resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten'. Dit is in overeenstemming met de voorwaarden zoals zijn opgenomen in IFRS 5 'Non-current Assets held for Sale and Discontinued Operations'. De reguliere afschrijvingslasten inzake de (im)materiële vaste activa zijn voor het volledige boekjaar 2016 opgenomen in dit resultaat.

10.1 Resultaat uit beëindigde bedrijfsactiviteiten

In de tabel hieronder is de winst- en verliesrekening over 2016 en 2015 voor het Energiebedrijf opgenomen.

x € 1 mln.	2016	2015
Opbrengsten energielevering en energiegerelateerde activiteiten	2.642	3.070
Inkoopkosten energielevering en energiegerelateerde activiteiten	1.815	2.277
Brutomarge	827	793
Overige opbrengsten	124	94
Brutomarge en overige opbrengsten	951	887
Personeelsbeloningen	221	227
Uitbesteed werk en andere externe kosten	365	333
Afschrijvingen en bijzondere waardemutaties materiële vaste activa	218	227
Afschrijvingen en bijzondere waardemutaties immateriële vaste activa	32	32
Overige bedrijfskosten	9	13
Bedrijfskosten	845	832
Bedrijfsresultaat	106	55
Aandeel in resultaat geassocieerde deelnemingen en joint ventures	7	9
Financiële baten	3	5
Financiële lasten	-9	-2
Resultaat voor belastingen	107	67
Belastingen	-13	-10
Resultaat uit beëindigde bedrijfsactiviteiten	-	-
Resultaat uit beëindigde bedrijfsactiviteiten na belastingen	94	57

10.2 Kasstromen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten

Tevens zijn de operationele, investerings- en financiële kasstroom uit beëindigde bedrijfsactiviteiten voor 2016 en 2015 opgenomen.

x € 1 mln.	2016	2015
Kasstroom uit operationele activiteiten	159	584
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-148	-399
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	184	-39
Kasstroom uit beëindigde bedrijfsactiviteiten	195	146

Toelichting op de geconsolideerde balans

Alle bedragen zijn in miljoenen euro tenzij anders vermeld.

11. Materiële vaste activa

	Grond en bedrijfs- gebouwen	Machines en installaties	Netwerken gereguleerd	Overige bedrijfs- middelen	Activa in aanbouw	Totaal
Aanschafwaarde						
Per 1 januari 2015	90	2.953	7.852	182	420	11.497
Investeringen	1	37	350	4	314	706
Acquisities	20	27	-	-	-	47
Desinvesteringen	-	- 19	- 33	- 21	-	- 73
Herclassificatie van / naar activa aangehouden voor verkoop	-	-	- 516	- 1	- 4	- 521
Herclassificatie overig	3	611	- 87	- 1	- 528	- 2
Translatieverschillen	-	12	-	-	7	19
Per 31 december 2015	114	3.621	7.566	163	209	11.673
Investeringen	-	36	400	6	83	525
Acquisities	-	40	-	-	4	44
Desinvesteringen	-	- 27	- 47	- 21	- 1	- 96
Aanpassing geherwaardeerde waarde netwerken gereguleerd	-	-	- 50	-	-	- 50
Herclassificatie van / naar activa aangehouden voor verkoop	- 1	- 46	408	-	3	364
Herclassificatie naar activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders	- 84	- 3.704	-	- 42	- 98	- 3.928
Herclassificatie overig	2	239	-	16	- 185	72
Translatieverschillen	-	- 50	-	-	- 13	- 63
Per 31 december 2016	31	109	8.277	122	2	8.541
Cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen						
Per 1 januari 2015	25	969	2.867	109	1	3.971
Jaarafschrijvingen en bijzondere waardemutaties	3	194	223	14	27	461
Desinvesteringen	-	- 5	- 22	- 21	- 1	- 49
Herclassificatie van / naar activa aangehouden voor verkoop	-	-	- 196	- 1	-	- 197
Herclassificatie overig	1	38	- 37	- 2	-	-
Per 31 december 2015	29	1.196	2.835	99	27	4.186
Jaarafschrijvingen en bijzondere waardemutaties	4	216	229	12	-	461
Desinvesteringen	-	- 23	- 38	- 15	-	- 76
Aanpassing geherwaardeerde waarde netwerken gereguleerd	-	-	- 17	-	-	- 17
Herclassificatie van / naar activa aangehouden voor verkoop	- 1	- 36	170	-	-	133
Herclassificatie naar activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders	- 18	- 1.364	-	- 24	- 23	- 1.429
Herclassificatie overig	1	56	13	16	-	86
Translatieverschillen	-	- 4	-	-	- 4	- 8
Per 31 december 2016	15	41	3.192	88	-	3.336
Netto boekwaarde						
Per 31 december 2015	85	2.425	4.731	64	182	7.487
Per 31 december 2016	16	68	5.085	34	2	5.205

De afschrijvingslasten over 2016 voor de materiële vaste activa die betrekking hebben op de 'voortgezette bedrijfsactiviteiten' bedragen € 243 mln. en voor de 'beëindigde bedrijfsactiviteiten' is dat € 218 mln. Voor 2015 zijn deze bedragen € 234 mln. resp. € 227 mln.

Netwerken gereguleerd

De categorie 'Netwerken gereguleerd', heeft betrekking op diverse soorten activa van Stedin in het gereguleerde domein zoals het elektriciteits- en gasnetwerk, gasaansluitingen en meters die nodig zijn voor het uitvoeren van distributie- en transportactiviteiten voor gas en elektriciteit. De gereguleerde netwerkactiviteiten zijn onderhevig aan regulering door de Energiekamer, een onderdeel van de Autoriteit Consument & Markt (ACM).

Reële waarde netwerken gereguleerd

De gegevens voor de waarderingsberekeningen voor de gereguleerde netwerken vallen onder 'niveau 1' binnen de reële waarde hiërarchie zoals bepaald in IFRS 13 'Fair Value Measurement' (zie toelichting 16 'Afgeleide financiële instrumenten'). In deze waarderingsmodellen wordt gebruik gemaakt van observeerbare marktprijzen, namelijk de door de overheid vastgestelde Gestandaardiseerde Activa Waarde (GAW).

Per 31 december 2016 bedraagt de boekwaarde tegen historische kostprijs van Netwerken gereguleerd € 4.160 mln. (31 december 2015: € 3.685 mln.).

Geactiveerde rente

In het boekjaar is € 10 mln. (2015: € 18 mln.) toerekenbare rente geactiveerd in de materiële vaste activa (voor de Netwerkgroep en het Energiebedrijf samen). De gehanteerde verslaggevingstandaarden vereisen dat deze rente wordt geactiveerd. In 2016 bedraagt het activeringspercentage voor interest 4,8% (2015 : 4,8%).

Activa in aanbouw

De activa in aanbouw betreffen voornamelijk de reguliere investeringen in gas- en elektriciteitsnetwerken binnen de Netwerkgroep - alsmede windparken en warmtenetten die onderdeel uitmaken van het Energiebedrijf dat per 31 december 2016 is geclassificeerd als 'Activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'.

12. Immateriële vaste activa

	Goodwill	Klanten- bestanden	Licenties en software	Concessies, vergunningen en rechten	Ontwikkelings- kosten	Totaal
Aanschafwaarde						
Per 1 januari 2015	171	198	95	231	3	698
Investerings	–	–	7	1	1	9
Desinvesteringen	– 10	–	– 14	– 150	–	– 174
Translatieverschillen	1	–	–	1	–	2
Herclassificatie van / naar activa aangehouden voor verkoop	–	–	– 1	–	–	– 1
Herclassificatie overig	– 1	1	1	1	–	2
Per 31 december 2015	161	199	88	84	4	536
Investerings	–	–	4	1	2	7
Desinvesteringen	–	–	– 2	– 1	– 2	– 5
Translatieverschillen	– 1	–	–	– 2	–	– 3
Herclassificatie van / naar activa aangehouden voor verkoop	–	–	1	–	–	1
Herclassificatie naar activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders	– 160	– 199	– 83	– 73	– 4	– 519
Herclassificatie overig	–	–	11	–	–	11
Per 31 december 2016	–	–	19	9	–	28
Cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen						
Per 1 januari 2015	10	103	76	170	1	360
Jaarafschrijvingen en bijzondere waardemutaties	–	20	9	5	–	34
Desinvesteringen	– 10	–	– 14	– 150	–	– 174
Herclassificatie van / naar activa aangehouden voor verkoop	–	–	– 1	–	–	– 1
Herclassificatie overig	–	–	1	1	–	2
Per 31 december 2015	–	123	71	26	1	221
Jaarafschrijvingen en bijzondere waardemutaties	–	20	9	4	1	34
Desinvesteringen	–	–	– 3	– 1	– 1	– 5
Herclassificatie naar activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders	–	– 143	– 66	– 27	– 1	– 237
Herclassificatie overig	–	–	5	–	–	5
Per 31 december 2016	–	–	16	2	–	18
Netto boekwaarde						
Per 31 december 2015	161	76	17	58	3	315
Per 31 december 2016	–	–	3	7	–	10

De afschrijvingslasten over 2016 voor de immateriële vaste activa die betrekking hebben op de 'voortgezette bedrijfsactiviteiten' bedragen € 2 mln. en voor de 'beëindigde bedrijfsactiviteiten' is dat € 32 mln. Voor 2015 zijn deze bedragen € 2 mln. resp. € 32 mln.

Goodwill

Goodwill is toegerekend aan één of meer kasstroomgenererende eenheden (KGE's) die zelfstandig of geaggregeerd een bedrijfssegment vormen. De goodwill per 31 december 2016 bedraagt € 160 mln. (2015: € 161 mln.), is volledig toegerekend aan het Energiebedrijf (zoals is omschreven in paragraaf 1.2) en is in de geconsolideerde balans per 31 december 2016 apart geclassificeerd onder de 'Activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'. Om die reden is hierna alleen de toelichting voor 2015 opgenomen.

De goodwill per 31 december 2015 bedraagt € 161 mln. en is volledig toe te rekenen aan de groep van KGE's die het bedrijfssegment Energiebedrijf Eneco vormen. Voor deze goodwill heeft een impairmentanalyse plaatsgevonden waaruit is gebleken dat de realiseerbare waarde (i.c. de bedrijfswaarde / 'value in use') voor deze groep van KGE's hoger is dan de boekwaarde. Voor het bepalen van deze bedrijfswaarde zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd: de bedrijfswaarde van de KGE's die samen het bedrijfssegment Energiebedrijf Eneco vormen, is gebaseerd op de verwachte toekomstige kasstromen voor 5 jaren zoals opgenomen in de meerjarenplanning van Eneco, die mede tot stand is gekomen door ervaringscijfers; daarna zijn deze kasstromen geëxtrapoleerd rekening houdend met de verwachte economische levensduur van de (im)materiële vaste activa die onderdeel uitmaken van deze KGE's en die doorgaans langer is dan deze 5 jaarsperiode; daarbij is een langetermijngroei van 1% gehanteerd. De disconteringsvoeten voor belastingen bedragen 6% - 7% en sluiten aan op de risico's van de activiteiten van de betreffende KGE's; deze disconteringsvoeten zijn gebaseerd op de methode 'weighted-average cost of capital' ('WACC') waarbij de gehanteerde parameters zijn afgeleid uit de gegevens van een peer group en marktgegevens. De berekening van de bedrijfswaarde van deze activa is gevoelig voor onder meer de volgende veronderstellingen: de disconteringsvoet, het gehanteerde groeicijfer voor het extrapoleren van kasstromen voorbij de meerjarenplanning van 5 jaar en de gemiddelde levensduur van de activa. Daarbij is de disconteringsvoet de meest gevoelige factor: bij een aanpassing met 0,5%-punt wijzigt de berekende bedrijfswaarde met circa € 0,2 mld, waarbij er nog geen sprake zou zijn van een impairment.

Klantenbestanden

De post klantenbestanden betreft voornamelijk de klantenbestanden van DONG Energy Sales (in 2014 overgenomen), Oxxio (in 2011 overgenomen) en van REMU N.V. (in 2003 overgenomen). Deze hebben alleen betrekking op het Energiebedrijf en zijn per 31 december 2016 verantwoord onder 'Activa aangehouden voor uitkering aandeelhouders'.

Concessies, vergunningen en rechten

De post concessies, vergunningen en rechten bestaat voornamelijk uit geactiveerde vergunningen die zijn verleend voor bestaande en nog te realiseren windparken in België en het Verenigd Koninkrijk. Deze hebben grotendeels betrekking op het Energiebedrijf en zijn per 31 december 2016 verantwoord onder 'Activa aangehouden voor uitkering aandeelhouders'.

13. Bedrijfscombinaties

In 2016 hebben vier acquisities plaats gevonden. Dit betreft vooral de overname van een deel van de duurzame energieproductie en ontwikkelactiviteiten van DELTA in Nederland per 31 oktober 2016. Daarnaast heeft Eneco in 2016 twee zonneparken in België overgenomen (maart en november) en een zonnepark in het Verenigd Koninkrijk (december). Deze overnames hebben plaatsgevonden door alle aandelen en de bijbehorende zeggenschap te verwerven van de betreffende vennootschappen en zijn volledig voldaan in geldmiddelen. De betaling voor het zonnepark in het Verenigd Koninkrijk vond begin 2017 plaats.

Voor de acquisitie van de Belgische zonneparken geldt dat de koopprijs in de 2e helft van 2016 definitief is geworden. De definitieve koopprijs voor de activa en ontwikkelactiviteiten van DELTA is in beperkte mate afhankelijk van verrekening van specifieke posten en op balansdatum nog niet definitief bekend. Deze verrekening kan de allocatie van de koopprijs aan de - op reële waarde gebaseerde - geïdentificeerde activa en verplichtingen in beperkte mate beïnvloeden. Daarnaast is het zonnepark in Engeland kort voor balansdatum aangekocht, waardoor de hiervoor genoemde allocatie van de koopprijs in 2016 nog niet heeft plaatsgevonden. Beide overnames zijn om die reden als 'voorlopig' verwerkt in deze jaarrekening 2016. Deze overnames passen in de strategie van Eneco om te investeren in de ontwikkeling en productie van duurzame energie en versterken daardoor Eneco's marktpositie.

De acquisitieprijs voor alle bedrijven bedraagt in totaal circa € 24 mln. Op de overnamedata zijn de activa en verplichtingen opgenomen tegen de (voorlopige) reële waarde. De activa en verplichtingen bestaan uit ca. € 44 mln. materiële vaste activa, € 4 mln. vlottende activa, € 4 mln. voorzieningen, € 9 mln. langlopende schulden en € 11 mln. kortlopende schulden; deze acquisities zullen zeer waarschijnlijk niet leiden tot de opname van goodwill. De kosten gerelateerd aan de overnametransacties bedragen circa € 0,5 mln.

De aangekochte bedrijven dragen vanaf acquisitiedatum bij aan de opbrengsten van het Energiebedrijf voor totaal ca. € 2 mln. en leveren een beperkt positief resultaat na belastingen. De opbrengsten van het Energiebedrijf inclusief deze acquisities zouden pro rata op jaarbasis (voor geheel 2016) € 4 mln. meer bedragen.

In 2016 is de 'voorlopige' verwerking in de Eneco-cijfers van de in 2015 overgenomen productielocaties voor elektriciteit / stadsverwarming en het bijbehorende warmtetransportnet in Utrecht afgerond. De voorlopige koopprijs is daarbij niet meer aangepast en is definitief vastgesteld op € 50 mln.

De aangekochte bedrijven zijn verwerkt in de balanscijfers van het Energiebedrijf per 31 december 2016 die zijn opgenomen onder 'Activa/verplichtingen aangehouden voor verkoop' en in de resultaatcijfers over 2016 (en aangepaste vergelijkende cijfers 2015), gepresenteerd als 'Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten'.

14. Geassocieerde deelnemingen en joint ventures

Eneco neemt samen met één of meerdere partijen deel in diverse ondernemingen voor gezamenlijk uit te voeren activiteiten in de vorm van geassocieerde deelnemingen en joint ventures. Deze maken onderdeel uit van het Energiebedrijf en zijn per 31 december 2016 gepresenteerd in de geconsolideerde balans onder de 'Activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'. Om die reden is in de 2^e tabel alleen de specificatie voor 2015 opgenomen.

De waarde van de geassocieerde deelnemingen en joint ventures¹ heeft zich in 2016 is als volgt ontwikkeld:

	2016	2015
Boekwaarde per 1 januari	61	58
Investing	2	1
Aandeel in het resultaat na belastingen (als onderdeel van het Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten)	5	7
Ontvangen dividend	- 8	- 2
Bijzondere waardevermindering	-	- 1
Herclassificatie naar activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders	- 60	-
Herclassificatie overig	-	- 2
Boekwaarde per 31 december	-	61

De samenvatting van de financiële gegevens van de geassocieerde deelnemingen en joint ventures van het Energiebedrijf is als volgt:

	Per 31 december 2015 ²
Vaste activa	17
Vlottende activa	171
Langlopende verplichtingen	2
Kortlopende verplichtingen	117
Netto activa (100%)	69
Netto activa deel Eneco	39
Boekwaarde belang in geassocieerde deelnemingen en joint ventures (incl. betaalde goodwill)	61
Opbrengsten (100%)	442
Resultaat na belasting (100%)	27
Totaal niet-gerealiseerde resultaten (100%)	-
Totaal gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten (100%)	27
Totaal gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten deel Eneco	7
Resultaat na belasting en totaal gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten deel Eneco	7

² Deze cijfers zijn samengesteld op basis van de meest recente gepubliceerde / beschikbare financiële informatie van deze deelnemingen.

¹ Dit betreffen niet-materiële joint ventures die voor presentatiedoeleinden zijn samengevoegd met de geassocieerde deelnemingen.

15. Uitgestelde belastingen

De specificatie van de uitgestelde belastingvorderingen en –verplichtingen¹ is als volgt:

	Vorderingen		Verplichtingen	
	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Materiële vaste activa	–	–	226	413
Immateriële vaste activa	–	–	– 1	15
Kasstroomafdekkingen	–	–	– 20	8
Compensabele verliezen	–	5	–	– 19
Te verrekenen stallingsverliezen	–	–	–	20
Voorzieningen	–	–	– 2	– 6
Rentedragende schulden	–	–	4	–
Totaal	–	5	207	431

De uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen die betrekking hebben op kasstroomafdekkingen worden via het eigen vermogen verwerkt. De regeling ter voorkoming van dubbele belastingheffing leidt voor de stallingsverliezen van vaste inrichtingen in het buitenland tot de gepresenteerde uitgestelde belastingverplichting.

De veranderingen in de uitgestelde belastingen gedurende 2016 zijn als volgt:

	Netto-positie per 1 januari 2016	Verwerkt in winst- en verliesrekening voortgezette bedrijfsactiviteiten ²	Verwerkt in winst- en verliesrekening beëindigde bedrijfsactiviteiten ³	Verwerkt in totaal niet-gerealiseerde resultaten	Herclassificatie ⁴	Netto-positie per 31 december 2016	Vorderingen	Verplichtingen
Materiële vaste activa	– 413	1	9	13	164	– 226	–	– 226
Immateriële vaste activa	– 15	–	1	–	15	1	1	–
Kasstroomafdekkingen	– 8	–	–	16	12	20	20	–
Compensabele verliezen	24	–	– 1	–	– 23	–	–	–
Te verrekenen stallingsverliezen	– 20	–	2	–	18	–	–	–
Voorzieningen	6	–	–	–	– 4	2	2	–
Rentedragende schulden	–	–	–	– 4	–	– 4	–	– 4
Uitgestelde belastingverplichtingen (vorderingen) voor saldering	– 426	1	11	25	182	– 207	23	– 230
Saldering							– 23	23
Totaal							–	– 207

² Dit bedrag is opgenomen in de 'Mutatie uitgestelde belastingen' als onderdeel van 'Belastingen over het resultaat.' Zie hiervoor toelichting 9 'Belastingen over het resultaat uit voortgezette bedrijfsactiviteiten'.

³ Dit bedrag is opgenomen in de 'Belastingen over het resultaat uit beëindigde bedrijfsactiviteiten'. Zie hiervoor toelichting 10 'Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten'.

⁴ Dit betreft de herclassificatie naar 'Activa/verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'

¹ Dit betreft per 31 december 2016 alleen de cijfers voor de Netwerkgroep; de cijfers voor het Energiebedrijf zijn opgenomen onder 'Activa/verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders', (zie toelichting 19).

De veranderingen in de uitgestelde belastingen gedurende 2015 zijn als volgt:

	Netto-positie per 1 januari 2015	Verwerkt in winst- en verliesrekening voortgezette bedrijfsactiviteiten ⁵	Verwerkt in winst- en verliesrekening beëindigde bedrijfsactiviteiten ⁶	Verwerkt in totaal niet-gerealiseerde resultaten	Netto-positie per 31 december 2015	Vorderingen	Verplichtingen
Materiële vaste activa	- 419	- 3	9	-	- 413	1	- 414
Immateriële vaste activa	- 16	-	1	-	- 15	1	- 16
Kasstroomafdekkingen	10	-	-	- 18	- 8	24	- 32
Compensabele verliezen	19	-	5	-	24	24	-
Te verrekenen stallingsverliezen	- 21	-	1	-	- 20	-	- 20
Voorzieningen	7	-	- 1	-	6	6	-
Uitgestelde belastingverplichtingen (vorderingen) voor saldering	- 420	- 3	15	- 18	- 426	56	- 482
Saldering						- 51	51
Totaal						5	- 431

⁵ Dit bedrag is opgenomen in de 'Mutatie uitgestelde belastingen' als onderdeel van 'Belastingen over het resultaat.' Zie hiervoor toelichting 9 (Belastingen over het resultaat uit voortgezette bedrijfsactiviteiten).

⁶ Dit bedrag is opgenomen in de 'Belastingen over het resultaat uit beëindigde bedrijfsactiviteiten' (zie toelichting 10 'Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten').

De specificatie van de vervaltermijnen van verrekenbare tijdelijke verschillen per 31 december 2016 is als volgt:

Vervaltermijnen van verrekenbare verschillen na 31 december 2016

Materiële vaste activa	1 - 50 jr
Immateriële vaste activa	1 - 25 jr
Kasstroomafdekkingen	1 - 30 jr
Compensabele verliezen	1 - 10 jr
Voorzieningen	1 - 10 jr

16. Afgeleide financiële instrumenten

De specificatie van de reële waarde van afgeleide financiële instrumenten is als volgt (voor alle tabellen geldt: cijfers per 31 december 2016 betreffen alleen de Netwerkgroep):

	Per 31 december 2016		Per 31 december 2015	
	Activa	Passiva	Activa	Passiva
Renteswapcontracten	-	-	-	5
Valutaswapcontracten	42	47	41	73
Energiecommoditycontracten	-	-	356	226
CO ₂ -emissierechtencontracten	-	-	8	1
Totaal	42	47	405	305
Classificatie				
Vlottend / kortlopend	-	-	221	164
Vast / langlopend	42	47	184	141
Totaal	42	47	405	305

De specificatie van de reële waarde van afgeleide financiële instrumenten waarvan de waardemutaties zijn verwerkt in het resultaat uit voorgezette bedrijfsactiviteiten is als volgt:

	Per 31 december 2016		Per 31 december 2015	
	Activa	Passiva	Activa	Passiva
Valutaswapcontracten	-	-	-	-
Energiecommoditycontracten	-	-	222	222
CO ₂ -emissierechtencontracten	-	-	8	1
Totaal	-	-	230	223
Classificatie				
Vlottend / kortlopend	-	-	165	160
Vast / langlopend	-	-	65	63
Totaal	-	-	230	223

De specificatie van de reële waarde van afgeleide financiële instrumenten waarvan de waardemutaties zijn verwerkt in het eigen vermogen via de reserve kasstroomafdekkingen is als volgt:

	Per 31 december 2016		Per 31 december 2015	
	Activa	Passiva	Activa	Passiva
Renteswapcontracten	-	-	-	5
Valutaswapcontracten	42	47	41	73
Energiecommoditycontracten	-	-	134	4
Totaal	42	47	175	82
Classificatie				
Vlottend / kortlopend	-	-	56	4
Vast / langlopend	42	47	119	78
Totaal	42	47	175	82

De in deze tabel opgenomen financiële instrumenten worden gebruikt in kasstroomhedge afdekkingstransacties om rente-, valuta- en energieprijrisico's af te dekken.

Voor de waarderingsmethodiek van financiële instrumenten wordt de volgende hiërarchie gehanteerd:

Niveau 1

Onder niveau 1 worden financiële instrumenten verantwoord waarvan de reële waarde is gebaseerd op niet aangepaste marktprijzen van gelijke instrumenten in actieve markten.

Niveau 2

Onder niveau 2 worden financiële instrumenten verantwoord met een reële waarde gebaseerd op marktprijzen of prijsopgaven aangevuld met andere beschikbare informatie. Bij de waarderingsmethodiek wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van observeerbare marktprijzen. De waardering van niveau 2 energiecommoditycontracten is gebaseerd op marktprijzen of prijsopgaven voor liquide perioden voor onderliggende waarden als elektriciteit, gas (title transfer facility), olie-gerelateerde prijzen en emissierechten. Andere contracten worden gewaardeerd middels afstemming met de tegenpartij, in deze afstemmingen worden observeerbare forwardcurves van rente en valuta gehanteerd.

Niveau 3

Onder niveau 3 worden financiële instrumenten verantwoord die zijn gewaardeerd op basis van berekeningen waarin één of meer significante inputfactoren niet zijn gebaseerd op objectieve marktdata.

De hiërarchie van de op reële waarde gewaardeerde afgeleide financiële instrumenten is als volgt:

31 december 2016	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Totaal
Activa				
Energiecommoditycontracten	-	-	-	-
Rente- en valutaswapcontracten	-	42	-	42
	-	42	-	42
Verplichtingen				
Energiecommoditycontracten	-	-	-	-
Rente- en valutaswapcontracten	-	47	-	47
	-	47	-	47

31 december 2015	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Totaal
Activa				
Energiecommoditycontracten	69	295	-	364
Rente- en valutaswapcontracten	-	41	-	41
	69	336	-	405
Verplichtingen				
Energiecommoditycontracten	-	227	-	227
Rente- en valutaswapcontracten	-	78	-	78
	-	305	-	305

In toelichting 23 'Groepsvermogen' is het verloopoverzicht van de reserve kasstroomafdekking opgenomen.

De kasstroomafdekkingsinstrumenten betreffen afgeleide financiële instrumenten die netto tussen partijen worden afgerekend. De specificatie van de perioden waarin de kasstromen van de kasstroomafdekkingen naar verwachting zullen worden gerealiseerd is als volgt:

	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Verwachte kasstroom		
Binnen 1 jaar	- 6	132
Van 1 tot 5 jaar	- 17	203
Na 5 jaar	- 101	- 99
Totaal	- 124	236

Het totaal van de kasstroomafdekkingen dat in de toekomst in het resultaat (uit voortgezette bedrijfsactiviteiten) wordt verwerkt is onder aftrek van belastingen opgenomen in de reserve kasstroomafdekkingen. De specificatie van de perioden waarin de resultaten van de kasstroomafdekkingen naar verwachting zullen worden gerealiseerd is als volgt:

	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Verwachte verwerking in het resultaat na belastingen		
Binnen 1 jaar	-	28
Van 1 tot 5 jaar	- 7	27
Na 5 jaar	- 56	- 36
Totaal	- 63	19

17. Overige financiële vaste activa

	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Overige kapitaalbelangen	–	1
Vorderingen op verbonden partijen	5	7
Overige vorderingen	1	34
Totaal	6	42

Cijfers per 31 december 2016 betreffen alleen de Netwerkgroep.

18. Activa / verplichtingen aangehouden voor verkoop

	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Gebouwen	4	7
Af te stoten activa	60	318
Totaal activa	64	325
Af te stoten passiva	5	18
Totaal passiva	5	18
Totaal aangehouden voor verkoop	59	307

De activa aangehouden voor verkoop (en de daarmee samenhangende verplichtingen) per 31 december 2015 hadden enerzijds betrekking op de verwachte verkoop van een deel van de gas- en elektriciteitsnetten van het bedrijfssegment Stedin en anderzijds op de verkoop van de helft van onze 50%-deelneming in het te ontwikkelen Belgische offshore windpark Norther dat onderdeel uitmaakt van het Energiebedrijf.

In de tweede helft van 2016 is het verkoopproces voor de gas- en elektriciteitsnetten gelegen in de regio's Noordoost Friesland, Amstelland en Kennemerland gestagneerd. Door deze ontwikkeling is het niet langer 'zeer waarschijnlijk' op basis van criteria in IFRS 5 'Assets held for sale and discontinued operations' dat deze gas- en elektriciteitsnetten (binnen een jaar) zullen worden verkocht. Om die reden is besloten deze materiële vaste activa (en bijbehorende verplichtingen) per 31 december 2016 te herclassificeren naar de 'Materiële vaste activa' en langlopende verplichtingen voor een bedrag van € 241 mln. (voor afschrijvingen 2016) respectievelijk € 13 mln. De reguliere afschrijvingen op deze activa zijn met terugwerkende kracht per 1 januari 2016 alsnog verwerkt in het resultaat 2016 uit voortgezette bedrijfsactiviteiten en bedragen € 12 mln.

De gas- en elektriciteitsnetten voor Midden Limburg blijven per 31 december 2016 geclassificeerd als 'activa/verplichtingen aangehouden voor verkoop' aangezien het nog steeds de verwachting is dat deze netten binnen een termijn van 1 jaar zullen worden verkocht. De boekwaarde van deze netten per 31 december 2016 bedraagt € 63 mln. en bijbehorende verplichtingen € 5 mln. Er zijn geen indicatoren voor een bijzondere waardevermindering geïdentificeerd. Voor deze materiële vaste activa is € 13 mln. opgenomen in de herwaarderingsreserve, als onderdeel van het eigen vermogen.

In 2016 is overeenstemming bereikt met Mitsubishi Corporation die de helft van Eneco's deelneming in windpark Norther heeft gekocht. Deze transactie is in december 2016 geëffectueerd met als gevolg dat deze 'activa/verplichtingen aangehouden voor verkoop' niet langer als zodanig zijn geclassificeerd in de balans van het Energiebedrijf.

In de tweede helft van 2016 heeft een herbeoordeling van het portfolio plaatsgevonden en is besloten om enkele warmte-infrastructuren en -installaties af te stoten. Hiervoor is inmiddels een verkooptraject gestart. De waardering heeft plaatsgevonden tegen de lagere verwachte reële waarde minus verkoopkosten. De classificatie als aangehouden voor verkoop heeft geleid tot een afwaardering van € 12 mln, gepresenteerd in het resultaat uit beëindigde bedrijfsactiviteiten. Deze activa en bijbehorende verplichtingen zijn onderdeel van het Energiebedrijf waardoor de waardering per 31 december 2016 is opgenomen onder 'Activa/verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'.

19. Activa / verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders

Zoals hiervoor reeds vermeld in paragraaf 1.2 'Voorbereiding splitsing Eneco Groep per 31 januari 2017' zal de splitsing van de Eneco Groep in een Netwerkgroep en een Energiebedrijf feitelijk plaatsvinden door het uitkeren van de aandelen die door Eneco Holding N.V. worden gehouden in het Energiebedrijf als dividend in natura aan de aandeelhouders van Eneco Holding N.V. De aandeelhouders zullen hierover naar verwachting een formeel besluit nemen op 30 januari 2017.

De Eneco Groep heeft de bepalingen in IFRS 5 'Non-current Assets Held for Sale and Discontinued Operations' toegepast om de af te splitsen bedrijfsonderdelen apart te presenteren (en toe te lichten). Om die reden zijn vooruitlopend op de splitsing in de geconsolideerde balans per 31 december 2016 een actiefpost 'Activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders' en een passiefpost 'Verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders' opgenomen. Hieronder zijn alle activa respectievelijk verplichtingen (exclusief het eigen vermogen en intercompany financiering) van het Energiebedrijf opgenomen. De activa en de verplichtingen zijn tegen boekwaarde opgenomen in de geconsolideerde balans, waarbij de reguliere afschrijvingslasten inzake de (im)materiële vaste activa zijn verwerkt. De reële waarde van het Energiebedrijf is hoger dan de boekwaarde waardoor geen sprake is van een bijzondere waardevermindering.

De (geconsolideerde) balans van het uit te keren Energiebedrijf is op hoofdlijnen per 31 december 2016 als volgt:

x € 1 mln.

Per 31 december 2016

Vaste activa	
Materiële vaste activa	2.499
Immateriële vaste activa	282
Afgeleide financiële instrumenten	90
Overige vaste activa	141
Totaal vaste activa	3.012
Vlottende activa	
Handelsdebiteuren	496
Afgeleide financiële instrumenten	155
Overige vorderingen	162
Overige vlottende activa	66
Liquide middelen	343
Totaal vlottende activa	1.222
TOTAAL ACTIVA - aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders	4.234
Langlopende verplichtingen	
Voorzieningen	79
Uitgestelde belastingverplichtingen	187
Afgeleide financiële instrumenten	56
Rentedragende schulden	388
Overige schulden	111
Totaal langlopende verplichtingen	821
Kortlopende verplichtingen	
Afgeleide financiële instrumenten	129
Voorzieningen, handelscrediteuren en overige (rentedragende) schulden	946
Totaal kortlopende verplichtingen	1.075
TOTAAL VERPLICHTINGEN - aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders	1.896

Voor deze 'Activa/verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders' zijn in het eigen vermogen (onderdeel 'Totaal niet-gerealiseerde resultaten') de volgende bedragen opgenomen (netto, na correctie voor uitgestelde belastingbedragen):

- Reserve translatieverschillen: € 6 mln. credit; en
- Reserve kasstroomafdekkingen: € 0,4 mln. credit.

20. Handelsdebiteuren

Onder de handelsdebiteuren zijn vorderingen verantwoord op klanten en naastliggende netbeheerders voor de levering van transportdiensten. De cijfers per 31 december 2016 hebben alleen betrekking op de handelsdebiteuren van de Netwerkgroep; de handelsdebiteuren van het Energiebedrijf zijn per 31 december 2016 opgenomen onder 'Activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'.

De specificatie van de handelsdebiteuren is als volgt:

Toelichting	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Energiedebiteuren	76	595
Energietransport kleinverbruik	35	40
Energietransport grootverbruik	1	11
Overige handelsdebiteuren	5	48
Af: waardeverminderingen	- 12	- 90
Totaal	105	604

De specificatie van de uitstaande vorderingen naar ouderdom is als volgt:

	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Voor vervaldatum	81	445
Na vervaldatum		
- tot 3 maanden	17	88
- 3 tot 6 maanden	4	20
- 6 tot 12 maanden	5	43
- meer dan 12 maanden	10	98
Nominale waarde	117	694
Af: waardeverminderingen	- 12	- 90
Totaal	105	604

De specificatie van de afgewaardeerde debiteurenvorderingen naar ouderdom is als volgt:

	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Voor vervaldatum	1	3
Na vervaldatum		
- tot 3 maanden	1	5
- 3 tot 6 maanden	2	6
- 6 tot 12 maanden	2	17
- meer dan 12 maanden	6	59
Totaal	12	90

Het verloop van de waardeverminderingen van de debiteuren is als volgt:

	2016	2015
Per 1 januari	90	101
Toevoegingen via het resultaat	12	16
Onttrekkingen	- 24	- 26
Herclassificatie naar activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders	- 66	-
Overige mutaties	-	- 1
Per 31 december	12	90

Van de dotatie aan de voorziening debiteuren heeft € 4 mln. betrekking op de 'voortgezette bedrijfsactiviteiten' en € 8 mln. op de 'beëindigde bedrijfsactiviteiten'.

21. Overige vorderingen

	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Overlopende activa	13	121
Zekerheidsstellingen aan handelspartijen (margin calls)	–	25
Overige vorderingen	21	50
Totaal	34	196

De cijfers per 31 december 2016 hebben alleen betrekking op de overige vorderingen van de Netwerkgroep; de vorderingen van het Energiebedrijf zijn per 31 december 2016 opgenomen onder 'Activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'.

22. Liquide middelen

De liquide middelen bestaan uit kas- en banksaldi en deposito's; deze bedragen per 31 december 2016 € 77 mln. (2015: € 367 mln.). Hiervan bedragen de niet direct opvraagbare deposito's en geblokkeerde rekeningen op 31 december 2016 € 1 mln. (2015: € 50 mln.). Deze laatste categorie middelen staan niet ter vrije beschikking van Eneco. De cijfers per 31 december 2016 hebben alleen betrekking op de liquide middelen van de Netwerkgroep; de liquide middelen van het Energiebedrijf zijn per 31 december 2016 opgenomen onder 'Activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'.

23. Groepsvermogen

	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Aandelenkapitaal	497	497
Agioreserve	381	381
Herwaarderingsreserve	702	779
Reserve translatieverschillen	6	45
Reserve kasstroomafdekkingen	– 30	19
Ingehouden resultaten	3.063	2.928
Onverdeeld resultaat boekjaar	187	196
Eigen vermogen toe te rekenen aan aandeelhouders Eneco Holding N.V.	4.806	4.845
Achtergestelde eeuwigdurende obligatielening	501	501
Minderheidsbelangen	3	4
Groepsvermogen Eneco	5.310	5.350

De cijfers per 31 december 2016 hebben betrekking op het eigen vermogen van Eneco in zijn geheel (geconsolideerde positie van de Netwerkgroep en het Energiebedrijf).

Aandelenkapitaal

Het maatschappelijk kapitaal van Eneco Holding N.V. bedraagt € 2 mld., verdeeld in 20 miljoen aandelen met een nominale waarde van elk € 100,-. Per 31 december 2016 zijn 4.970.978 aandelen geplaatst en volgestort. In 2016 is hierin geen wijziging opgetreden. Eneco Holding N.V. heeft alleen gewone aandelen uitstaan.

Agioreserve

Eneco Holding N.V. is ontstaan in 2000. De toenmalige aandeelhouders van N.V. Eneco hebben een kapitaalbelang in de vennootschap verkregen door hun kapitaalbelang in N.V. Eneco in te brengen in Eneco Holding N.V. Voor zover de waarde van dat kapitaalbelang de nominale waarde van de aandelen van Eneco Holding N.V. oversteeg is dit meerdere opgenomen als agioreserve. Deze reserve is te beschouwen als gestort kapitaal.

Herwaarderingsreserve

De herwaarderingsreserve heeft betrekking op de waardering van netwerken en netwerkgerelateerde activa op basis van de geherwaardeerde waarde. Het verschil tussen de afschrijvingen op basis van de geherwaardeerde boekwaarde en de afschrijvingen op basis van de oorspronkelijke historische kostprijs is, gecorrigeerd voor uitgestelde belastingen, overgeboekt van de herwaarderingsreserve naar de reserve ingehouden resultaten. De herwaarderingsreserve staat niet ter vrije beschikking van de aandeelhouders.

Reserve translatieverschillen

De activa en passiva van de buitenlandse groepsmaatschappijen in vreemde valuta alsmede de op de financiering van deze dochterondernemingen betrekking hebbende langlopende leningen in vreemde valuta worden, rekening houdend met belastingen, per balansdatum omgerekend tegen de eindkoers in euro's. De hieruit voortvloeiende koersverschillen worden in de translatiereserve binnen het eigen vermogen verwerkt. Daarnaast worden, als gevolg van het toepassen van 'net investment hedge accounting' vanaf april 2015 de koersverschillen van de daaraan toegewezen financiële instrumenten met tegengesteld effect eveneens in deze translatiereserve verwerkt. De resultaten van de buitenlandse groepsmaatschappijen worden tegen gemiddelde koersen omgerekend in euro's. Het verschil tussen de nettowinst op basis van de gemiddelde koersen en de nettowinst op basis van de koersen per balansdatum wordt verwerkt in de translatiereserve binnen het eigen vermogen. Bij afstoting of vermindering van een investering in een buitenlandse activiteit worden de cumulatieve koersverschillen die verband houden met die activiteit opgenomen als resultaat in de winst- en verliesrekening. De translatiereserve staat niet ter vrije beschikking van de aandeelhouders.

Reserve kasstroomafdekkingen

In de reserve kasstroomafdekkingen worden veranderingen verwerkt van de reële waarde van het effectieve deel van afgeleide financiële instrumenten die zijn aangewezen voor kasstroomafdekking waarvan de afdekkingstransactie nog niet is afgewikkeld. Eneco voldoet hierbij aan de voorwaarden van cashflow hedge accounting. Deze afdekkingsinstrumenten bestaan vooral uit forward- en swapcontracten die met andere marktpartijen zijn afgesloten om de marktprijsrisico's af te dekken van de inkoop en verkoop van energiecommoditycontracten. Daarnaast is onder deze reserve het effectieve deel van de afdekking met rente- en valutaswapcontracten opgenomen. De reserve kasstroomafdekkingen staat niet ter vrije beschikking van de aandeelhouders.

Onderstaand verloopoverzicht van de reserve kasstroomafdekkingen betreft de cijfers van Eneco voor 2015 en 2016, dus zowel de Netwerkgroep als het Energiebedrijf:

	Energie- commodities	Renteswap- contracten	Valutaswap- contracten	Totaal
Per 1 januari 2015	60	- 5	- 90	- 35
Nieuw gedefinieerde kasstroomafdekkingen in boekjaar	26	-	- 1	25
Mutatie reële waarde kasstroomafdekkingen	39	2	25	66
Uitgestelde belastingverplichtingen	- 11	- 1	- 6	- 18
Ineffectief deel van kasstroomafdekkingen	- 6	-	-	- 6
Beëindigde kasstroomafdekkingen	- 12	-	- 1	- 13
Per 31 december 2015	96	- 4	- 73	19
Nieuw gedefinieerde kasstroomafdekkingen in boekjaar	-	- 6	1	- 5
Mutatie reële waarde kasstroomafdekkingen	- 46	1	13	- 32
Uitgestelde belastingverplichtingen	18	2	- 4	16
Ineffectief deel van kasstroomafdekkingen	6	-	-	6
Beëindigde kasstroomafdekkingen	- 34	-	-	- 34
Per 31 december 2016	40	- 7	- 63	- 30

Achtergestelde eeuwigdurende obligatielening

Op 1 december 2014 heeft Eneco Holding N.V. een achtergestelde eeuwigdurende obligatielening ('Perpetual Fixed Rate Reset Securities') uitgegeven voor een bedrag van nominaal € 500 miljoen met een couponrente van 3,25% en een uitgiftekoers van 99,232%, resulterend in een ontvangen bedrag van € 496 miljoen. Hierop zijn rechtstreeks toerekenbare kosten van € 3 miljoen in mindering gebracht, zodat in 2014 € 493 miljoen is toegevoegd aan het groepsvermogen. De obligaties zijn genoteerd aan de Euro MTF Market van de beurs van Luxemburg.

Deze achtergestelde eeuwigdurende obligatielening wordt aangemerkt als eigen vermogen en is achtergesteld ten opzichte van alle schuldeisers van Eneco, maar heeft bepaalde preferenties ten opzichte van de aandeelhouders in geval van liquidatie van de onderneming. Eneco heeft geen contractuele verplichting tot terugbetaling van de lening. Eventuele betaling van de (achterstallige) couponrente is conditioneel en afhankelijk van uitkeringen aan aandeelhouders. Als gevolg hiervan kunnen de houders van deze obligatielening Eneco niet verplichten tot betaling van de couponrente en tot gehele of gedeeltelijke terugbetaling van de lening.

Minderheidsbelangen

Dit betreft het aandeel van derden in het eigen vermogen van dochterondernemingen, waarvan Eneco Holding N.V. niet alle aandelen bezit.

24. Personeelsvoorzieningen

	Diensttijd gebonden uitkeringen	Overige	Totaal
Per 1 januari 2015	34	1	35
Dotaties	1	8	9
Onttrekkingen	-1	-3	-4
Herclassificatie	-	2	2
Per 31 december 2015	34	8	42
Dotaties	-	8	8
Onttrekkingen	-3	-6	-9
Vrijval	-10	-2	-12
Herclassificatie naar verplichtingen voor uitkering aan aandeelhouders	-5	-8	-13
Herclassificatie	-	4	4
Per 31 december 2016	16	4	20
Classificatie			
Kortlopend	1	1	2
Langlopend	15	3	18
Per 31 december 2016	16	4	20

De cijfers per 31 december 2016 hebben alleen betrekking op de personeelsvoorzieningen van de Netwerkgroep. Van de dotatie in 2016 aan de personeelsvoorzieningen heeft € 2 mln. betrekking op de 'voortgezette bedrijfsactiviteiten' en € 6 mln. op de 'beëindigde bedrijfsactiviteiten' (2015: € 3 mln. respectievelijk € 6 mln.). Van de vrijval in 2016 ten gunste van het resultaat heeft € 5 mln. betrekking op de 'voortgezette bedrijfsactiviteiten' en € 7 mln. op de 'beëindigde bedrijfsactiviteiten' (2015: niet van toepassing).

Diensttijd gebonden uitkeringen

Deze voorziening dekt de verplichting voor het uitkeren van bedragen bij het bereiken van een bepaald aantal jaren dienstverband en de pensionering van medewerkers.

De voorzieningen zijn actuariel bepaald op basis van de volgende uitgangspunten:

	31 december 2016	31 december 2015
Disconteringsvoet per 31 december	1,4%	1,8%
Toekomstige salarisstijgingen	1,0% - 1,9%	1,0% - 1,9%
Sterftetabel	GBM & GBV 2009-2014	GBM & GBV 2005-2010

De uitgaven van de personeelsvoorzieningen vinden over een langere periode plaats. De voorziening wordt jaarlijks herrekend op basis van actuele personeelsgegevens en geeft de adequate weergave van de verwachte kasstromen.

Overige personeelsvoorzieningen

Onder de overige personeelsvoorzieningen zijn de verplichtingen opgenomen voor uitkeringen als gevolg van loondoorbetaling bij ziekte en uitkeringen bij werkloosheid, omdat Eneco eigenrisicodragers is voor de Werkloosheidswet (WW). Gezien het overwegend kortlopende karakter zijn deze voorzieningen tegen nominale waarde opgenomen.

25. Overige voorzieningen

	Amoverings- voorziening	Verlieslatende contracten	Reorganisatie	Overige	Totaal
Per 1 januari 2015	62	5	30	19	116
Dotaties	13	–	6	2	21
Onttrekkingen	–	– 5	– 20	– 3	– 28
Vrijval	– 8	–	– 8	– 3	– 19
Herclassificatie	–	–	–	– 3	– 3
Per 31 december 2015	67	–	8	12	87
Acquisities	4	–	–	–	4
Dotaties	3	–	11	7	21
Onttrekkingen	–	–	– 8	– 4	– 12
Vrijval	– 3	–	– 2	– 4	– 9
Translatieverschillen	– 1	–	–	–	– 1
Herclassificatie naar verplichtingen aangehouden voor verkoop	– 5	–	–	–	– 5
Herclassificatie naar verplichtingen voor uitkering aan aandeelhouders	– 65	–	– 8	– 6	– 79
Herclassificatie	–	–	–	7	7
Per 31 december 2016	–	–	1	12	13
Classificatie					
Kortlopend	–	–	–	–	–
Langlopend	–	–	1	12	13
Per 31 december 2016	–	–	1	12	13

De cijfers per 31 december 2016 hebben alleen betrekking op de overige voorzieningen van de Netwerkgroep. Van de dotatie in 2016 aan de overige voorzieningen heeft € 4 mln. betrekking op de 'voortgezette bedrijfsactiviteiten' en € 17 mln. op de 'beëindigde bedrijfsactiviteiten' (2015: € 4 mln. respectievelijk € 17 mln.). Van de vrijval in 2016 ten gunste van het resultaat heeft € 3 mln. betrekking op de 'voortgezette bedrijfsactiviteiten' en € 6 mln. op de 'beëindigde bedrijfsactiviteiten' (2015: € 8 mln. respectievelijk € 11 mln.).

De voorzieningen zijn in 2016 opgerent met percentages in een range van 0,6% - 2,3% (2015: 2,5% - 4,8%). Gezien het doorgaans kortlopende karakter is de reorganisatievoorziening niet opgerent.

Amoveringsvoorziening

De amoveringsvoorziening heeft een langlopend karakter. De kasstromen zullen over het algemeen na tien jaar en binnen twintig jaar plaatsvinden. De bedragen vormen de beste schatting en worden jaarlijks beoordeeld voor de verwachte toekomstige kostenontwikkelingen voor het verwijderen van activa. De amoveringsvoorziening heeft volledig betrekking op het Energiebedrijf.

Reorganisatievoorziening

In 2016 is een bedrag van € 11 mln. (2015: € 6 mln.) gedoteerd aan de reorganisatievoorziening dat vooral betrekking heeft op de herstructurering van de activiteiten binnen het Energiebedrijf.

Overige voorzieningen

De overige voorzieningen hebben betrekking op meerdere voorzieningen van uiteenlopende aard, waaronder juridische kwesties. De uitgaven van de overige voorzieningen zullen naar verwachting over een langere periode plaatsvinden. De uitgaven voor deze voorzieningen zijn moeilijk in te schatten. De huidige bedragen vormen de beste inschatting op balansdatum.

26. Rentedragende schulden

De rentedragende schulden zijn als volgt te specificeren:

	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Onderhandse leningen	1.644	1.625
Groenleningen	–	101
Non-recourse/achtergestelde leningen	–	117
Totaal	1.644	1.843

De cijfers per 31 december 2016 hebben alleen betrekking op de rentedragende schulden van de Netwerkgroep; de cijfers per 31 december 2015 hebben betrekking op de Eneco Groep (dus Netwerkgroep en Energiebedrijf).

Voor de specificatie van de perioden waarin de aflossingen zullen plaatsvinden wordt verwezen naar toelichting 31.

	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Classificatie		
Kortlopend	250	54
Langlopend	1.394	1.789
Totaal	1.644	1.843

Voor de rentedragende schulden hebben geen zekerheidstellingen plaatsgevonden.

De onderhandse leningen zijn in overwegende mate verkregen van institutionele beleggers. De onderhandse leningen omvatten tevens voor een bedrag van € 308 mln. in US dollars (2015: € 338 mln.), € 162 mln. in Japanse yens (2015: € 153 mln.) en € 88 mln. in Britse ponden (2015: € 102 mln.).

Voor een bedrag van € 1.588 mln. (2015: € 1.726 mln.) zijn de leningen vastrentend (reële waarde risico). Voor de overige leningen gelden variabele rentepercentages die de ontwikkeling van de marktrente (kasstroom-renterisico) volgen. Aflossingsverplichtingen voor het eerste jaar na balansdatum worden opgenomen onder de kortlopende schulden.

Een overzicht van de kredietfaciliteiten is opgenomen in toelichting 31.

De gemiddelde rentelast voor de Eneco Groep (exclusief de geactiveerde rente) en de reële waarde van de leningen (alleen voor de Netwerkgroep) kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2016	2015
Gemiddelde rentelast (excl. kasgeldleningen) ¹	4,4%	4,9%
Gemiddelde rentelast (totaal rentedragende schulden) ¹	4,4%	4,8%
Reële waarde van de leningen	1.911	2.083

¹ Berekend voor de Eneco Groep, dus voor Netwerkgroep en Energiebedrijf

De gemiddelde rentelast is in 2016 berekend als het gewogen gemiddelde van de maandelijkse rentelasten die direct zijn gerelateerd aan de rentedragende schulden, exclusief de overige financieringslasten.

De reële waarde van de leningen is benaderd door middel van de contante waarde methode (volgens de 'inkomstenbenadering'). Hierbij is uitgegaan van relevante marktrentetarieven voor vergelijkbare schulden. Daarmee vallen de gegevens voor deze waarderingsberekening onder 'niveau 2' binnen de reële waarde hiërarchie.

27. Handelscrediteuren en overige schulden

	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Handelscrediteuren	72	712
Overlopende passiva	160	348
Pensioenpremies	3	4
Overige schulden	435	674
Totaal	670	1.738
Classificatie		
Kortlopend	275	1.300
Langlopend	395	438
Totaal	670	1.738

De cijfers per 31 december 2016 hebben alleen betrekking op de handelscrediteuren en overige schulden van de Netwerkgroep.

28. Operationele leases

Kosten en verplichtingen van operationele leases

Eneco heeft operationele lease-overeenkomsten afgesloten voor ICT-voorzieningen en het wagenpark. Daarnaast zijn huurovereenkomsten gesloten voor een aantal terreinen en bedrijfspanden. In het resultaat is hiervoor een last opgenomen van totaal € 55 mln. (2015: € 54 mln.), waarvan €25 mln. betrekking heeft op de 'voortgezette bedrijfsactiviteiten' (2015: € 21 mln.) en € 30 mln. op de 'beëindigde bedrijfsactiviteiten' (2015: € 33 mln.).

De minimale verplichtingen van deze overeenkomsten vervallen als volgt:

	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Binnen 1 jaar	51	54
Van 1 tot 5 jaar	143	176
Na 5 jaar	189	208
Totaal	383	438

Van deze verplichtingen heeft € 255 mln. betrekking op het Energiebedrijf (2015: € 325 mln.).

Opbrengsten van operationele leases

Verbruikstoestellen en energie-installaties worden verhuurd voor perioden van 5 tot 15 jaar, waarbij de betreffende activa eigendom van Eneco blijven. De verhuur omvat de terbeschikkingstelling aan gebruikers inclusief het onderhoud. De verhuuropbrengsten die in het resultaat zijn verwerkt bedragen in totaal € 28 mln. (2015: € 30 mln.). Daarvan heeft € 5 mln. betrekking op 'voortgezette bedrijfsactiviteiten' (2015: € 3 mln.) en € 23 mln. op 'beëindigde bedrijfsactiviteiten' (2015: € 27 mln.).

De minimale vorderingen uit hoofde van niet-opzegbare huurovereenkomsten vervallen als volgt:

	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Binnen 1 jaar	26	27
Van 1 tot 5 jaar	85	91
Na 5 jaar	66	68
Totaal	177	186

Van deze vorderingen heeft € 125 mln. betrekking op het Energiebedrijf (2015: € 149 mln.).

29. Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen

De niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen, met uitzondering van de garanties, worden gewaardeerd tegen contante waarde. De contante waarde wordt berekend met een disconteringsvoet waarin de actuele marktbeoordeling van de tijdswaarde van geld tot uitdrukking komt.

Inkoop- en verkoopverplichtingen energie

Het Energiebedrijf heeft inkoopverplichtingen voor energie ter grootte van € 5,8 mld. (2015: € 5,9 mld.). Deze inkoopcontracten hebben betrekking op 2017 en latere jaren. De inkoopverplichtingen omvatten energiecontracten voor eigen gebruik ('own use') met verschillende energieproducenten. Daartegenover staan reeds afgesloten verkoopverplichtingen, met name voor de zakelijke markt, die betrekking hebben op 2017 en latere jaren ter grootte van € 3,0 mld. (2015: € 2,6 mld.).

Voor de inkoop van warmte zijn door het Energiebedrijf verplichtingen ter grootte van € 0,7 mld. (2015: € 0,8 mld.) aangegaan tot en met 2043. De jaarlijkse verkoopverplichting, voor onbepaalde tijd, van warmte bedraagt € 0,3 mld. (2015: 0,3 mld.).

Investeringsverplichtingen

Ultimo 2016 is de Eneco Groep investeringsverplichtingen aangegaan voor een totaalbedrag van € 0,4 mld. (2015: € 0,2 mld.). Hiervan heeft € 0,2 mld. betrekking op het Energiebedrijf (2015: € 0 mld.) en € 0,2 mld. op de Netwerkgroep (2015: € 0,2 mld.).

Overige (voorwaardelijke) verplichtingen

Ultimo 2016 bedragen de overige contractuele verplichtingen € 0,5 mld. (2015: € 0,5 mld.). Hieronder zijn voornamelijk onderhoudscontracten opgenomen en hebben daardoor vooral betrekking op het Energiebedrijf.

Garanties

Eneco Groep heeft aan derden concern- en bankgaranties verstrekt ter grootte van € 0,4 mld. (2015: € 0,4 mld.), hiervan is € 0,2 mld. (2015: 0,3 mld.) door Eneco Holding N.V. afgegeven. De resterende concerngaranties zijn verstrekt door dochtermaatschappijen van Eneco Holding N.V. waarvoor een 403-verklaring is afgegeven. Van deze concern- en bankgaranties heeft € 0,3 mld. betrekking op het Energiebedrijf (2015: € 0,3 mld.) en € 0,1 mld. op de Netwerkgroep (2015: € 0,1 mld.).

Fiscale eenheid

Eneco Holding N.V. vormt een fiscale eenheid voor de vennootschapsbelasting. Voor de omzetbelasting is sprake van een fiscale eenheid met daarin Eneco Holding N.V. en het Energiebedrijf. Stedin Netbeheer B.V. met haar dochters vormt eveneens een aparte fiscale eenheid voor de omzetbelasting. Alle vennootschappen, waaronder Eneco Holding N.V., die deel uitmaken van een fiscale eenheid zijn hoofdelijk aansprakelijk voor de belastingsschulden van die fiscale eenheid.

Vennootschapsbelasting

Per 31 december 2016 is – vooruitlopend op de splitsing van de Eneco Groep per 31 januari 2017 – de fiscale eenheid voor de vennootschapsbelasting beëindigd ten aanzien van het Energiebedrijf. De ontvoegde vennootschappen van het Energiebedrijf vormen met ingang van 1 januari 2017 een nieuwe, aparte fiscale eenheid voor de vennootschapsbelasting met aan het hoofd N.V. Eneco Beheer. De Netwerkgroep vormt, evenals voorheen, een fiscale eenheid voor de vennootschapsbelasting met Eneco Holding N.V.

Omzetbelasting

Ook de twee fiscale eenheden voor de omzetbelasting hebben een wijziging ondergaan. Eneco Holding N.V. is met ingang van 1 januari 2017 niet langer het hoofd van de fiscale eenheid van het Energiebedrijf, maar wordt dat van de Netwerkgroep. N.V. Eneco Beheer is het hoofd van de andere fiscale eenheid, namelijk het Energiebedrijf. De aansprakelijkheid vanuit een gezamenlijke fiscale eenheid in het verleden blijft ook na wijziging van die fiscale eenheid in stand.

Cashpool

Vanwege deelname in de cashpool van de Netwerkgroep is Eneco Holding N.V. hoofdelijk aansprakelijk, tezamen met andere deelnemers, voor de tekorten in de cashpool van de Netwerkgroep. Voor het Energiebedrijf is N.V. Eneco Beheer hoofdelijk aansprakelijk voor de tekorten in de cashpool van het Energiebedrijf, tezamen met andere deelnemers.

Juridische procedures

De Eneco Groep is betrokken bij een aantal juridische en regulatorische claims en procedures die verband houden met de bedrijfsactiviteiten, ofwel als eiser ofwel als gedaagde. Het management zorgt ervoor dat deze zaken goed behartigd worden. Bij sommige van deze zaken kunnen bedragen worden geëist die significant zijn voor de geconsolideerde jaarrekening. Aansprakelijkheden en voorwaardelijke verplichtingen in relatie tot deze claims en procedures worden periodiek beoordeeld op basis van de meest recente beschikbare informatie. Hierbij wordt regelmatig gebruik gemaakt van de adviezen van juristen en andere specialisten. Een voorziening wordt alleen getroffen als een negatieve uitkomst van de procedure 'waarschijnlijk' (IFRS: 'probable') wordt geacht en het bedrag van het verwachte verlies redelijkerwijs kan worden ingeschat. De daadwerkelijke uitkomst van een claim of procedure kan anders zijn dan de eerder ingeschatte aansprakelijkheid, en als gevolg daarvan een materieel negatief effect hebben op de financiële prestaties en positie van de Groep.

Splitsingsprotocol tussen de Netwerkgroep en het Energiebedrijf

Voor een periode van 6 jaar gerekend vanaf 31 januari 2017, zal N.V. Eneco Beheer, Eneco Holding N.V. (op splitsingsdatum 31 januari 2017 te wijzigen in Stedin Holding N.V.) en daarmee verbonden vennootschappen vrijwaren voor:

- alle aansprakelijkheden, claims en kosten geleden of te lijden door Stedin Holding N.V. en daarmee verbonden vennootschappen, indien en voor zover dergelijke aansprakelijkheden, claims en kosten betrekking hebben op de activiteiten of vennootschappen behorende tot de groep van N.V. Eneco Beheer en daarmee verbonden vennootschappen, ongeacht of de rechtsverhouding voor een dergelijke claim is ontstaan uit een relatie die betrekking heeft op een periode voor of na de splitsing; en
- regresrecht van derden op Stedin Holding N.V. of een daarmee verbonden vennootschap betrekking hebbend op verplichtingen, als in voorgaande alinea is bedoeld, exclusief enige aansprakelijkheid, claim, kosten of regresrecht met betrekking tot de belastingzaken.

Daarnaast is bepaald dat Stedin Holding N.V. voor een periode van 6 jaar gerekend vanaf 31 januari 2017, N.V. Eneco Beheer en daarmee verbonden vennootschappen zal vrijwaren voor:

- alle aansprakelijkheden, claims en kosten geleden of te lijden door N.V. Eneco Beheer en daarmee verbonden vennootschappen, indien en voor zover dergelijke aansprakelijkheden, claims en kosten betrekking hebben op de activiteiten of vennootschappen behorende tot de groep van Stedin Holding N.V. en daarmee verbonden vennootschappen, ongeacht of de rechtsverhouding voor een dergelijke claim is ontstaan uit een relatie die betrekking heeft op een periode voor of na de splitsing; en
- regresrecht van derden op N.V. Eneco Beheer of een daarmee verbonden vennootschap betrekking hebbend op verplichtingen, als in voorgaande alinea is bedoeld, exclusief enige aansprakelijkheid, claim, kosten of regresrecht met betrekking tot de belastingzaken.

30. Transacties met verbonden partijen

Aan Eneco verbonden partijen zijn de geassocieerde deelnemingen, joint ventures en tevens haar bestuurders en commissarissen. Aandeelhouders van Eneco met invloed van betekenis zijn ook verbonden partijen.

De verkopen aan en inkopen van verbonden partijen hebben plaatsgevonden volgens voorwaarden die in het normale economische verkeer met derden gebruikelijk zijn. De vorderingen en schulden zijn niet zeker gesteld en zullen door bankbetalingen worden verrekend.

De belangrijkste verbonden partijen – geassocieerde deelnemingen en joint ventures – hebben alle betrekking op het Energiebedrijf dat is geclassificeerd onder de 'beëindigde bedrijfsactiviteiten'. De specificatie van de handelstransacties met die verbonden partijen is in deze jaarrekening achterwege gelaten aangezien dit geen vereiste toelichting betreft voor 'beëindigde bedrijfsactiviteiten'.

Voor de bezoldiging van de bestuurders en commissarissen wordt verwezen naar toelichting 6 'Bezoldiging bestuurders en commissarissen'. Tussen bestuurders en commissarissen bestaat verder geen andere relatie met Eneco dan die van klant en leverancier op basis van algemeen gebruikelijke leveringsvoorwaarden onder marktconforme voorwaarden. Eneco past de vrijstelling toe om transacties met verbonden overheidsinstellingen niet toe te lichten. De Gemeente Rotterdam heeft invloed van betekenis. Naast de aandeelhoudersrelatie bestaat geen andere relatie dan die van klant en leverancier op basis van algemeen gebruikelijke leveringsvoorwaarden onder marktconforme voorwaarden.

31. Beheersing van financiële risico's

In het kader van de normale bedrijfsvoering wordt kredietrisico, (commodity-)marktrisico, renterisico en liquiditeitsrisico gelopen. Het beleid is erop gericht de negatieve gevolgen van onvoorziene omstandigheden op de financiële resultaten te minimaliseren. De doelstellingen die hiervoor zijn geformuleerd, zijn afgeleid van de strategische doelstellingen. Op basis van deze doelstellingen zijn procedures en richtlijnen opgesteld die ten minste eenmaal per jaar worden geëvalueerd en indien nodig aangepast.

De Raad van Bestuur is verantwoordelijk voor de risicobeheersing. In dit kader worden door haar de procedures en richtlijnen vastgesteld en ziet zij toe op de naleving. De bevoegdheden om namens Eneco verbintenissen aan te gaan zijn vastgelegd in het Corporate Authority Manual. Daarnaast zijn voor alle business units mandaten opgesteld die de benoemde risico's beheersen zoals bijvoorbeeld bij het commodityrisico (elektriciteit, gas, warmte, emissierechten en brandstoffen) voor de inkoop- en handelsafdeling van Eneco en de verkoopkanalen van Eneco.

De Raad van Bestuur bespreekt periodiek met het (business unit-)management de ontwikkeling van de resultaten, kengetallen zoals de ontwikkeling van het werkkapitaal en de handelspositie, de belangrijkste risico's (en eventuele concentratie van bepaalde risico's) en de maatregelen om deze risico's te beheersen. Op basis van belangrijke geïdentificeerde risico's worden stress tests ontwikkeld en toegepast op de financiële meerjarenplanning. Hiermee wordt de impact van risico's op de bedrijfsvoering inzichtelijk gemaakt. Elk jaar legt het (business unit-)management verantwoording af aan de Raad van Bestuur middels een 'in control statement'.

Een intern Audit & Risk Committee, een Commodity Risk Committee en een Investment Risk Committee zien toe op de formulering en toepassing van het risicobeleid en adviseert de Raad van Bestuur hierover.

Door bespreking van strategische plannen, budgetten, kritische performance indicatoren, prognoses, resultaten en het risicobeleid houden de commissarissen toezicht op de gang van zaken en de beheersing van risico's.

31.1 Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat een verlies ontstaat omdat de tegenpartij of de garantiesteller van de tegenpartij niet aan haar contractuele verplichtingen kan of zal voldoen. Voor de beheersing van dit risico wordt onderscheid gemaakt tussen debiteurenrisico en tegenpartijrisico (counterparty risico).

Debiteurenrisico

Debiteurenrisico is het risico dat een debiteur een vordering niet zal voldoen. De meeste vorderingen zijn van beperkte omvang en verdeeld over een zeer groot aantal debiteuren. Concentratie van risico is daarom niet aan de orde.

Het beleid is erop gericht om aan klanten geen andere kredieten te verstrekken dan normale leverancierskredieten zoals vastgelegd in de van toepassing zijnde leveringsvoorwaarden. Daarnaast is op decentraal niveau in de organisatie beleid geformuleerd. De effectiviteit van dat beleid wordt centraal gemonitord en zo nodig bijgestuurd.

Maatregelen die worden toegepast om het debiteurenrisico te beperken zijn:

- een actief incassobeleid.
- het gebruik van kredietlimieten, bankgaranties en/of margining (cash collateral) voor zakelijke partijen.
- de inzet van incassobureaus en differentiatie in incassomethoden voor actuele en historische klanten.

De waarde van een vordering wordt volgens een voorgeschreven procedure aangepast. Deze is gebaseerd op de tijd dat de vordering openstaat en de kans dat deze niet volledig wordt voldaan. Voor de zakelijke klanten wordt dit aangevuld met een individuele beoordeling.

Tegenpartijrisico

Tegenpartijrisico is het risico dat een handelspartner niet aan haar leverings- of betalingsverplichtingen kan of zal voldoen. Dit risico heeft voornamelijk betrekking op de handel in energiegocommodities, emissierechten en rente- en valuta- afdekkingstransacties. De basis voor de beheersing van dit risico is vastgelegd in het 'Counterparty Mandaat' (onderdeel van het commodity mandaat Eneco Energy Trade) en het 'Treasury Statuut', dat door de Raad van Bestuur is vastgesteld.

De omvang van het tegenpartijrisico wordt voornamelijk bepaald door de vervangingswaarde van de toekomstige leveringen en de geleverde commodity die nog niet betaald is. De vervangingswaarde wordt per tegenpartij dagelijks berekend op basis van de actuele marktprijzen voor toekomstige leveringen. De risicopositie wordt afgemeten aan de risicotolerantie. Deze tolerantie wordt per contractpartij vastgesteld op basis van een beoordeling van de kredietwaardigheid van die tegenpartij volgens een openbare of interne rating en/of andere beoordelingsmethodieken.

Het tegenpartijrisico wordt beperkt door het:

- stellen van een bepaalde financiële limietruimte gebaseerd op financiële sterkte counterparty.
- stellen van bepaalde handelsvolume restricties per tegenpartij (positiemanagement).
- gebruik maken van gestandaardiseerde overeenkomsten, met name op basis van EFET- en ISDA-voorwaarden.
- gebruik maken van margining en clearing via een derde partij.
- gebruik maken van bilaterale margining overeenkomsten met tegenpartijen.
- uitvoeren van risico reducerende transacties met tegenpartijen waar onderling elkaar (deels) opheffende posities uitstaan.
- vragen van additionele zekerheden aan tegenpartijen, zoals bankgaranties.
- eventueel afsluiten van kredietverzekeringen voor de afdekking van exposures buiten de limieten.

Margining en clearing via een derde partij vindt plaats bij het gebruik van futures. Hierbij wordt het tegenpartijrisico van een termijncontract overgedragen aan een clearingbank. Deze bank is aangesloten bij het clearinghuis dat faciliteert in de afwikkeling van futures transacties via de handelsbeurzen, zoals ICE ENDEX (InterContinental Exchange European Energy Derivatives Exchange N.V.), EEX (European Energy Exchange A.G.) en ECX (European Climate Exchange). Het clearinghuis verrekenet dagelijks tussentijdse marktwaardeveranderingen met zijn clearingbanken, die dat op hun beurt weer verrekenen met de betrokken handelspartijen (margin calls). Hierdoor wordt voor de contractpartijen het tegenpartijrisico op elkaar geneutraliseerd. Bilaterale margining impliceert eenzelfde dagelijkse verrekening, maar dan rechtstreeks met de tegenpartij van de transactie. In het contract met de tegenpartij wordt een initiële minimale waarde (threshold) afgesproken, bilaterale margining wordt alleen toegepast wanneer deze threshold overschreden wordt.

Door de margining systematiek ontstaat liquiditeitsrisico (liquidity risk). Het risicobeleid is gericht op het bewaken en op elkaar afstemmen van het tegenpartijrisico door handel in forwards enerzijds en het liquiditeitsrisico door margining anderzijds. Voor de beheersing van beide risico's bestaat een systeem waarmee interne limieten worden bewaakt op basis van periodieke rapportages.

Het maximale kredietrisico is gelijk aan de balanswaarde van de financiële activa met inbegrip van afgeleide financiële instrumenten.

Financiële activa en financiële verplichtingen worden gesaldeerd en als nettobedrag in de balans opgenomen voor zover Eneco voldoet aan de IFRS-criteria voor saldering. Voor de transacties in afgeleide financiële instrumenten worden gestandaardiseerde contractvoorwaarden en contracttypen gebruikt zoals de 'master netting'-overeenkomsten op basis van de ISDA- en EFET-voorwaarden. De meeste contracten voor afgeleide financiële instrumenten van Eneco voldoen aan de salderingscriteria. Enerzijds omdat een in rechte afdwingbaar recht bestaat om de verantwoorde bedragen te mogen salderen en daarnaast omdat alle bedragen met betrekking tot gesaldeerde financiële activa en financiële verplichtingen in één bedrag worden afgewikkeld.

De tabel hieronder met de 2015-cijfers (voor de hele Groep) geeft alleen de financiële activa en financiële verplichtingen weer die zijn gesaldeerd in de balans in overeenstemming met de salderingscriteria van IAS 32. Doordat in deze tabel niet alle in de balans vermelde financiële activa en verplichtingen zijn verwerkt, is geen aansluiting mogelijk met de nettobedragen zoals gepresenteerd in de balans.

Voor de 2016-cijfers is deze saldering van financiële activa en financiële verplichtingen niet van toepassing aangezien binnen de Netwerkgroep geen financiële activa en financiële verplichtingen aanwezig zijn die in overeenstemming met IAS 32 gesaldeerd mogen worden. Daarom is voor de 2016-cijfers deze tabel niet opgenomen in deze toelichting.

31 december 2015	Brutobedragen van opgenomen financiële activa	Brutobedragen van opgenomen financiële verplichtingen die gesaldeerd zijn in de balans	Nettobedragen van financiële activa gepresenteerd in de balans
Activa			
Afgeleide financiële instrumenten	1.483	1.119	364
Liquide middelen	367	–	367
Andere financiële instrumenten	600	439	161
	2.450	1.558	892
	Brutobedragen van opgenomen financiële passiva	Brutobedragen van opgenomen financiële vorderingen die gesaldeerd zijn in de balans	Nettobedragen van financiële passiva gepresenteerd in de balans
Verplichtingen			
Afgeleide financiële instrumenten	1.346	1.119	227
Kortlopende schulden aan kredietinstellingen	–	–	–
Andere financiële instrumenten	813	439	374
	2.159	1.558	601

Financieringsinstrumenten

De wijze waarop de financieringsinstrumenten worden beheerd is vastgelegd in een Treasury Statuut dat is vastgesteld door de Raad van Bestuur en door de Raad van Commissarissen. Bij het opnemen van gelden is het tegenpartijrisico zeer beperkt. Bij het uitzetten van gelden wordt rekening gehouden met de risicotolerantie zoals deze in het Treasury Statuut is geformuleerd. De risicopositie met een tegenpartij wordt afgemeten aan de risicotolerantie. Deze tolerantie wordt per contractpartij vastgesteld op basis van een beoordeling van de kredietwaardigheid van die tegenpartij volgens een openbare credit rating. Het tegenpartijrisico wordt verder beperkt door spreiding over meerdere partijen, vastgestelde limieten per tegenpartij en maximale looptijden voor uitzettingen.

Het tegenpartijrisico voor financiële instrumenten (swapcontracten) wordt beperkt door:

- het gebruik van raamovereenkomsten op basis van ISDA-voorwaarden.
- procedures voor periodieke beoordeling van het tegenpartijrisico.
- margining als gevolg van overeengekomen credit support agreements.

Door de margining systematiek op basis van credit support agreements ontstaat liquiditeitsrisico (liquidity risk). Het risicobeleid is gericht op het bewaken van dit liquiditeitsrisico op basis van periodieke rapportages.

31.2 Marktrisico

Marktrisico is het risico dat wordt gelopen over waardeveranderingen in huidige of toekomstige kasstromen en financiële instrumenten die het gevolg zijn van veranderingen in marktprijzen, markttrente en wisselkoersen.

Prijrisico

Het marktprijrisico op de commodityportefeuilles voor inkoop en levering aan klanten wordt in de eerste plaats beperkt door back-to-back-transacties voor inkoop- en verkoopverplichtingen, waarbij ook gebruik wordt gemaakt van afgeleide financiële instrumenten. Waar back-to-back hedging niet mogelijk is, of alleen tegen excessief hoge transactiekosten, wordt gebruik gemaakt van gestructureerde hedging strategieën. Bij dit laatste worden de posities tijdelijk afgedekt in andere landen, commodities en/of periodes die historisch gezien een sterke correlatie hebben met de af te dekken prijsrisico's. Deze instrumenten worden ingezet binnen een conservatief ingerichte structuur van mandaten en limieten met permanente registratie, bewaking en analyse van de posities en de marktwaarde.

Het marktprijrisico op de eigen opwek en de langjarige (structured) commodity inkoopcontracten wordt eveneens beperkt door back-to-back-transacties en structured hedging strategieën zoals hierboven beschreven. Hierbij dient aangetekend te worden dat voor exposures die verder in de toekomst liggen er geen liquide energiehandelsmarkt is en deze uit dien hoofde moeilijk tot niet afdekbaar zijn.

Prijrisico's op handelsportefeuilles van energiecommodities en emissierechten worden beheerst door positielimieten, MtM-limieten, value-at-risk maatstaven (VaR) en stop-loss limieten. Per business activiteit wordt bepaald welke limieten het beste gebruikt kunnen worden om de risico's te beheersen. De VaR representeert het potentiële verlies van een slecht scenario op een portefeuille over een periode van 10 dagen, uitgaande van een betrouwbaarheid van 95%. VaR-calculaties zijn gebaseerd op een prijshistorie en omvatten onder meer correlaties tussen producten, markten en tijdsperiodes. Door middel van backtesting worden berekende VaR-waarden en het gebruikte model gecontroleerd. Dagelijks wordt aan de riskmanagers en de energiehandelaren gerapporteerd over zowel de VaR als de MtM en de posities in relatie tot de afgegeven limieten. Limietoverschrijdingen worden direct gerapporteerd, conform het commodity mandaat Eneco Energy Trade. De VaR voor de handelsportefeuille bedroeg per 31 december 2016 € 2,0 mln. (2015: € 2,1 mln.). De gemiddelde VaR bedroeg in 2016 € 1,7 mln. (2015: € 1,7 mln.).

Vreemde valutarisico

Vreemde valutarisico is het risico dat wordt gelopen bij waardeveranderingen in financiële instrumenten als gevolg van koersveranderingen in vreemde valuta. De Treasury afdeling is verantwoordelijk voor de beheersing van de andere valutarisico's van de groep. In de consolidatie opgenomen vennootschappen mogen zonder instemming van de Treasury afdeling geen open posities (exclusief commodity gerelateerde financiële instrumenten) in vreemde valuta aanhouden die groter zijn dan € 250.000. Op basis van de totale positie in een vreemde valuta en de bijbehorende vastgestelde limiet voor open posities bepaalt de Treasury afdeling of hedging gewenst is en welke strategie daarbij zal worden gevolgd. Valutarisico's verbonden aan de commodity gerelateerde financiële instrumenten worden overeenkomstig het prijsrisico beheerst.

In 2009 zijn leningen aangegaan in Amerikaanse dollars, Japanse yens en Britse ponden om in de financieringsbehoefte van de Groep te voorzien. Eneco heeft het valutarisico met betrekking tot de USD- en JPY-leningen voor de hele looptijd afgedekt met cross currency swapcontracten. Het valutarisico gerelateerd aan de GBP-leningen werd voorafgaand aan de toepassing van de 'net investment hedge' (zie ook toelichting 23 'Groepsvermogen') eveneens afgedekt door middel van cross currency swapcontracten die in het eerste halfjaar 2015 zijn afgewikkeld. Door deze 'net investment hedge' zijn de GBP-leningen (€ 75 mln.) gealloceerd als gedeeltelijke afdekking ('natural hedge') voor de translatieverschillen als gevolg van de netto-investering in het Verenigd Koninkrijk.

Conform de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling (zoals weergegeven in paragraaf 2.1 'Algemeen – Vreemde valuta'), worden de koersverschillen als gevolg van omrekening van de investering in Eneco's activiteiten in het Verenigd Koninkrijk, waarvoor de niet-reporting valuta GBP wordt toegepast, verantwoord in de Reserve translatieverschillen in het eigen vermogen. Voor de kasstromen in de GBP-valuta die naar verwachting met een grote mate van zekerheid vanuit het Verenigd Koninkrijk over de periode 2016-2021 naar het Energiebedrijf worden gerepatriëerd, is het koersrisico GBP-EUR door middel van derivaten in april 2016 afgedekt en wordt hedge accounting toegepast. Deze kasstromen maken voor wat betreft de verwerking van de translatieverschillen geen onderdeel meer uit van de investering zoals hierboven genoemd. Door de toepassing van IFRS 5 'Non-current Assets Held for Sale and Discontinued Operations' voor het opmaken van de jaarrekening 2016, zoals uiteengezet in paragraaf 1.2 'Vorbereiding splitsing Eneco Groep per 31 januari 2017', is deze hedge-relatie in de tweede helft van 2016 beëindigd.

De gevoeligheid van de koersmutatie voor GBP/Euro voor de Reserve translatieverschillen binnen het eigen vermogen in 2016 bij 1% koersverandering bedraagt € 2,6 mln. (2015: € 3,3 mln.).

Renterisico

Renterisico is het risico dat wordt gelopen bij waardeveranderingen in financiële instrumenten als gevolg van een renteverandering in de markt. Het renterisico wordt beheerst door de Treasury afdeling. Het renterisicobeleid is gericht op het beheersen van de netto financieringslasten door fluctuaties in de marktrente. Hiertoe wordt uitgegaan van een bepaalde bandbreedte voor de verhouding tussen vast- en variabel rentende leningen. Eneco kan gebruik maken van afgeleide financiële instrumenten zoals renteswapcontracten om het gewenste risicoprofiel te bereiken. Indien alle overige variabelen constant blijven, zal een algemene stijging van Euribor (voor een periode van twaalf maanden) met 1%-punt naar schatting leiden tot een daling van het resultaat vóór belastingen met € 0,1 mln. (per 31 december 2015: € 0,1 mln.).

31.3 Liquiditeitsrisico

Eneco is een kapitaalintensief bedrijf. Het financieringsbeleid is gericht op het ontwikkelen en onderhouden van een optimale financieringsstructuur, rekening houdend met de huidige activa-basis en het investeringsprogramma. Uitgangspunten zijn toegang tot de kapitaalmarkt en flexibiliteit tegen acceptabele financieringskosten.

Financieringen worden centraal aangetrokken en intern aangewend. Dochterondernemingen worden gefinancierd met een combinatie van eigen vermogen en intercompany leningen.

Een specifiek liquiditeitsrisico vloeit voort uit margining van energiecontracten via clearinghuizen en contracten met een bilaterale marginingverplichting. Voor de beheersing van dit risico zijn limieten in het Counterparty Mandaat vastgesteld voor zowel het openstaande saldo als de gevoeligheid voor prijsmutaties. Hierover wordt minimaal wekelijks gerapporteerd aan het management en halfjaarlijks aan het Commodity Risk Committee. In dit risk committee zijn twee leden van de Raad van Bestuur vertegenwoordigd. De gevoeligheid van de margining call bij 1% prijsverandering bedraagt in 2016 € 0,7 mln. (2015: € 1,5 mln.). Een ander liquiditeitsrisico vloeit voort uit de margining van de marktwaarde van de cross currency swapcontracten die bij een aantal banken zijn afgesloten. Indien de marktwaarde van deze contracten de contractuele grenzen overschrijdt dient Eneco de overschrijding bij deze banken te storten. Per ultimo 2016 is er door Eneco in totaal € 0 mln. gestort (2015: € 0 mln.) voor deze contracten.

Om te voorkomen dat Eneco niet in staat is te voldoen aan haar financiële verplichtingen wordt groot belang gehecht aan het beheersen van alle hiervoor vermelde risico's. Daarnaast wordt de liquiditeitsbehoefte gepland op basis van lange, middellange en korte termijn kasstroomprognoses. Deze kasstroomprognoses omvatten onder meer operationele kasstromen, investeringskasstromen, dividenden, te betalen interest en aflossing van schulden. De vermogensbehoefte wordt door de Treasury afdeling afgezet tegenover de beschikbare middelen. Maandelijks wordt hierover gerapporteerd aan de Raad van Bestuur.

Niet-gecommitteerde krediet- en garantiefaciliteiten

Bij een aantal banken zijn niet-gecommitteerde krediet- en garantiefaciliteiten overeengekomen ter grootte van in totaal € 504 mln. (2015: € 251 mln.) voor de Eneco Groep. Hiervan heeft € 65 mln. betrekking op de Netwerkgroep en € 439 mln. op het Energiebedrijf. Hierin begrepen is een op 12 december 2016 door Eneco Holding N.V. en N.V. Eneco Beheer ten behoeve van het Energiebedrijf afgesloten € 185 mln. ongecommitteerde 'guarantee and letter of credit facility agreement' waarvan op 31 januari 2017 het faciliteitsbedrag naar € 110 mln. zal worden teruggebracht en waarbij Eneco Holding N.V. uit deze overeenkomst zal treden. In totaal is € 102 mln. getrokken ultimo 2016 (waarvan € 12 mln. voor de Netwerkgroep en € 90 mln. voor het Energiebedrijf).

Gecommitteerde krediet- en brugfaciliteiten

Daarnaast is tot oktober 2018 een gecommitteerde kredietfaciliteit beschikbaar voor een maximum van in totaal € 1,25 mld. (2015: € 1,25 mld.) voor de Eneco Groep. Hiervan heeft vanaf de splitsingsdatum € 750 mln. betrekking op de Netwerkgroep en € 500 mln. op het Energiebedrijf. Ultimo 2016 is geen gebruik gemaakt van deze faciliteit.

Op 26 september 2016 hebben Eneco Holding N.V. en N.V. Eneco Beheer ten behoeve van het Energiebedrijf een € 200 mln. 'committed guarantee and letter of credit facility agreement' afgesloten, waarbij op 31 januari 2017 Eneco Holding N.V. uit deze overeenkomst zal treden. Deze overeenkomst eindigt op 30 juni 2017. Ultimo 2016 is geen gebruik gemaakt van deze faciliteit.

In aanvulling op bovenstaande heeft Eneco Holding N.V. op 2 november 2016 twee gecommitteerde brugfaciliteiten ('revolving bridge facility agreements') bij twee banken afgesloten van € 300 mln en € 200 mln. met een variabele Euribor-rente. Voor de eerstgenoemde faciliteit geldt dat de einddatum van dit contract 2 augustus 2017 is met een verlengingsoptie van drie maanden. Voor de andere faciliteit geldt eveneens een einddatum van 2 augustus 2017 met een mogelijkheid tot verlenging van twee keer drie maanden. Ultimo 2016 is geen gebruik gemaakt van deze faciliteiten.

Uitgaande kasstromen financiële instrumenten

De specificatie van de verwachte uitgaande nominale kasstromen met eventuele rente van financiële instrumenten gedurende de komende jaren is hieronder opgenomen. De kasstromen van de derivaten zijn gebaseerd op de prijzen en volumes in de contracten. De cijfers per 31 december 2016 hebben alleen betrekking op de Netwerkgroep.

Per 31 december 2016	Binnen 1 jaar	Van 1 tot 5 jaar	Na 5 jaar	Totaal
Afgeleide financiële instrumenten	6	17	101	124
Rentedragende schulden	327	840	979	2.146
Handelscrediteuren en overige schulden	275	55	340	670
Totaal	608	912	1.420	2.940

Per 31 december 2015	Binnen 1 jaar	Van 1 tot 5 jaar	Na 5 jaar	Totaal
Afgeleide financiële instrumenten	158	50	99	307
Rentedragende schulden	137	1.177	1.119	2.433
Handelscrediteuren en overige schulden	1.300	91	347	1.738
Totaal	1.595	1.318	1.565	4.478

32. Kapitaalmanagement

Het primaire doel van het kapitaalbeheer van Eneco is de instandhouding van een goede kredietwaardigheid en een gezonde solvabiliteit als ondersteuning van de activiteiten en het minimaliseren van de kostenvoet voor vreemd vermogen. Eneco beschouwt zowel kapitaal (inclusief de in 2014 uitgegeven achtergestelde eeuwigdurende obligatielening) als ook netto schuld als relevante onderdelen van haar financiering en derhalve van haar kapitaalbeheer. Eneco kan haar kapitaalstructuur beïnvloeden door de wijziging van de verhouding tussen eigen vermogen en vreemd vermogen. De netto-rentedragende schulden (exclusief die van beëindigde bedrijfsactiviteiten) zijn gedefinieerd als de lang- en kortlopende rentedragende schulden verminderd met de liquide middelen.

In het boekjaar 2016 zijn in de doelen, beleid en processen voor kapitaalbeheer geen wijzigingen aangebracht.

Eneco bewaakt haar kapitaal met behulp van het 'Financieel Sturingskader'. Hierin zijn verschillende ratio's opgenomen die periodiek worden gemonitord door de Raad van Bestuur. Een van deze ratio's is de verhouding groepsvermogen/totaal vermogen. Het beleid van Eneco tot aan het moment van de verplichte splitsing van het bedrijf uiterlijk per 31 januari 2017 is deze verhouding boven de 45% te houden. Ultimo 2016 bedraagt dit percentage 54,1% (2015: 54,0%). Binnen dit Financieel Sturingskader wordt bovendien gestuurd op onder meer credit rating relevante ratio's. In dat kader wordt de in 2014 uitgegeven achtergestelde eeuwigdurende obligatielening door Standard & Poor's aangemerkt als een instrument met 50% equity credit en 50% schuldcomponent ('intermediate basket'). Dit laatste in tegenstelling tot IFRS, waar de achtergestelde eeuwigdurende obligatielening als 100% eigen vermogen wordt aangemerkt.

33. Gebeurtenissen na balansdatum

- Op 6, 24 en 26 januari 2017 is 'commercial paper' geplaatst voor een totaal bedrag van € 0,3 mld. door Eneco Holding N.V. De vervaldatum van dit 'schuldpapier' is 6 en 22 december 2017 respectievelijk 27 november 2017. Vanaf de splitsingsdatum heeft dit volledig betrekking op de Netwerkgroep. Hiervoor is een variabele Euribor-rente verschuldigd.
- Op 17 januari 2017 heeft N.V. Eneco Beheer een contract getekend met de aandeelhouders van LichtBlick Holding AG, gevestigd in Hamburg, voor de aankoop van een 50%-deelneming in dit bedrijf. LichtBlick is het grootste onafhankelijke energie- en IT-bedrijf in Duitsland. Een toonaangevend duurzaam energiebedrijf met 500 medewerkers dat duurzame energie levert aan meer dan 645.000 klanten. Er is een strategische, evenals een culturele fit tussen de twee bedrijven. In de eerste plaats komt dat tot uiting in de missies van beide bedrijven. In de tweede plaats zijn Eneco en LichtBlick overtuigd van de trends die de wereldwijde energiemarkten veranderen. Het nieuwe partnerschap versterkt de kracht van Eneco in de Europese energiemarkt door investeringsmogelijkheden, gecombineerde ervaringen in de belangrijkste energiemarkten en een groot klantenbestand. Naar verwachting zal deze acquisitie later in het eerste kwartaal 2017 plaatsvinden als er toestemming voor deze acquisitie is verkregen van de Duitse mededingingsautoriteiten. Met deze aankoop is op dat moment een investering gemoeid van ca. € 0,2 mld. Op basis van de voorwaarden in de koopovereenkomst verkrijgt Eneco naar verwachting 'control' zoals bedoeld in IFRS 10 'Consolidated Financial Statements'.
- Op 19 januari 2017 heeft N.V. Eneco Beheer een gecommiteerde brugfaciliteit bij één bank afgesloten van € 0,3 mld. met een variabele Euribor-rente. Vanaf de splitsingsdatum heeft dit volledig betrekking op het Energiebedrijf. De looptijd van dit contract is vanaf 1 februari 2017 tot 1 november 2017.
- Op 24 januari 2017 is een overeenkomst getekend ter financiering van de 'USPP 2007 B notes' met aflossingsdatum in maart 2017, door middel van een 7- en 10-jarige lening voor een bedrag van € 0,2 mld.
- Op 27 januari 2017 is een financieringsovereenkomst afgesloten tussen Eneco Holding N.V. en N.V. Eneco Beheer (als leningverstrekker) voor het aangaan van marktconforme leningen van in totaal € 0,2 mld. die in twee termijnen zullen worden afgelost (in 2018 en 2020) door Eneco Holding N.V. aan N.V. Eneco Beheer.
- Op 27 januari 2017 heeft Eneco Holding N.V. cross currency swapcontracten afgesloten voor het afdekken van het valutarisico met betrekking tot de GBP-leningen (€ 75 mln.). Dit in verband met het beëindigen per die datum van de 'net investment hedge' door Eneco Holding N.V. Zie ook toelichting 23 'Groepsvermogen' en toelichting 31.2 'Marktrisico'.

- Op 30 januari 2017 zullen de aandeelhouders in een Buitengewone Algemene Vergadering van Aandeelhouders zeer waarschijnlijk besluiten tot de uitkering van het Energiebedrijf als 'dividend in natura' aan de aandeelhouders op 31 januari 2017. Dit zal feitelijk plaatsvinden door het uitkeren van de aandelen die Eneco Holding N.V. houdt in Eneco Groep N.V. Voorafgaand aan de splitsing per 31 januari 2017 wordt N.V. Eneco Beheer ingebracht in Eneco Groep N.V. Door de effectuering van dit besluit ontstaan twee nieuwe bedrijven: het duurzame Energiebedrijf Eneco met als holding vennootschap Eneco Groep N.V. en de Netwerkgroep met als holding vennootschap Eneco Holding N.V. die per 31 januari 2017 zal worden hernoemd in Stedin Holding N.V.
- Per 31 januari 2017 zullen alle 403-verklaringen die door Eneco Holding N.V. aan entiteiten binnen het Energiebedrijf per balansdatum 2016 waren afgegeven, worden ingetrokken. Dit zal geschieden met inachtneming van de daarvoor geldende bepalingen in art. 404 van boek 2 van het Burgerlijk Wetboek. Eneco Holding N.V. (dan genaamd Stedin Holding N.V.) is verder voornemens, nadat de betrokken vennootschappen, onderdeel van het Energiebedrijf, buiten de Groep van Eneco Holding N.V. zijn geplaatst, de overblijvende aansprakelijkheid, als bedoeld in artikel 2:404 lid 3 van het Burgerlijk Wetboek te beëindigen.
- Op 31 januari 2017 zal er voor een bedrag van € 0,1 mld. aan concern- en het resterende deel van de bankgaranties van Eneco Holding N.V. aan N.V. Eneco Beheer worden overgedragen. Voor meer informatie wordt verwezen naar toelichting 29, onder 'Garanties'.

Toelichting op het geconsolideerd kasstroomoverzicht

Het geconsolideerd kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. Voor de herleiding van de mutatie in de liquide middelen wordt het resultaat na belastingen aangepast voor posten van de winst- en verliesrekening en balansmutaties die geen invloed hebben op ontvangsten en uitgaven in boekjaar 2016.

In het kasstroomoverzicht wordt onderscheid gemaakt naar kasstromen uit operationele, investerings- en financieringsactiviteiten. De operationele kasstroom omvat onder andere de uitgaven voor rente en belastingen en de ontvangsten van rente en dividenden. Ontwikkelingskosten, investeringen en desinvesteringen in vaste activa (inclusief financiële belangen) worden opgenomen onder de kasstroom uit investeringsactiviteiten. De betaling van dividend wordt gezien als een uitgaande kasstroom uit financieringsactiviteiten.

Het geconsolideerd kasstroomoverzicht bevat zowel de kasstromen voor de 'voortgezette bedrijfsactiviteiten' als die voor de 'beëindigde bedrijfsactiviteiten'. Zie voor uitleg hierover paragraaf 1.2 'Voorbereiding splitsing Eneco Groep per 31 januari 2017' van deze jaarrekening.

Mutatie werkkapitaal

Het werkkapitaal omvat de voorraden en kortlopende vorderingen verminderd met de niet-rentedragende kortlopende schulden. De mutatie van het werkkapitaal zoals opgenomen in de operationele kasstroom is als volgt:

Toelichting	2016	2015
Mutatie immateriële vlottende activa	-	-12
Mutatie voorraden	13	-6
Mutatie handelsdebiteuren	-	112
Mutatie overige vorderingen	-11	62
Mutatie niet-rentedragende schulden	-123	-244
Totaal	-121	-88

Toelichting per segment

Gesegmenteerde informatie

Bedrijfssegmenten worden onderscheiden in overeenstemming met de bestuurlijke en interne rapportagestructuur van de Eneco Groep. De bedrijfssegmenten per 1 januari 2016 van de Eneco Groep bestaan uit de twee kernbedrijven, Energiebedrijf Eneco en Stedin, en daarnaast een drietal segmenten dat in 2015 is gevormd en niet als zelfstandige 'rapportagesegmenten' zijn aan te merken volgens de criteria in IFRS 8 'Operating Segments'.

Het bedrijfssegment Energiebedrijf Eneco omvat het inkopen, opwekken, verhandelen en verkopen van elektriciteit, gas, warmte en diensten en de aanleg, het onderhoud en het beheer van warmtenetten en advisering. Het bedrijfssegment Stedin betreft de netbeheerder die de gas- en elektriciteitsnetten beheert. De drie niet-rapportagesegmenten zijn:

- het bedrijfssegment Innovatie waarin alle activiteiten in verband met investeringen in start-ups, innovatieve energieprojecten en strategische partnerships zijn ondergebracht;
- de energieconsultancy-activiteiten van Ecofys;
- het bedrijfssegment Infrastructurele diensten waarin de activiteiten van Joulz Energy Solutions zijn ondergebracht.

Het bedrijfssegment Infrastructurele diensten is niet zelfstandig als een 'rapportage-segment' aan te merken volgens de criteria in IFRS 8 'Operating Segments'. Om die reden is dit bedrijfssegment opgenomen in het bedrijfssegment Overige activiteiten dat - gezien de niet-materiële omvang - is verwerkt in de kolom 'Overige activiteiten, niet gealloceerd, beëindigde bedrijfsactiviteiten en eliminaties' in onderstaande tabellen voor 2016 en 2015.

De bedrijfssegmenten Energiebedrijf Eneco en Innovatie vallen onder de 'beëindigde bedrijfsactiviteiten' van het Energiebedrijf zoals is toegelicht in paragraaf 1.2 'Voorbereiding splitsing Eneco Groep per 31 januari 2017'. Het bedrijfssegment waarin de energieconsultancy activiteiten waren ondergebracht valt ook onder de beëindigde bedrijfsactiviteiten als gevolg van de verkoop van Ecofys Investments B.V. per 4 november 2016. De resultaatcijfers met betrekking tot deze drie bedrijfssegmenten zijn derhalve niet opgenomen in deze paragraaf 'Toelichting per segment'. De balanscijfers voor het Energiebedrijf zijn daarentegen wel opgenomen in deze toelichting in verband met de aansluiting op het balanstotaal en zijn opgenomen in de kolom 'Overige activiteiten, niet gealloceerd, beëindigde bedrijfsactiviteiten en eliminaties'. Voor meer informatie over het Energiebedrijf wordt verwezen naar toelichting 10 'Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten' en toelichting 19 'Activa / verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'.

Dit resulteert in één rapportagesegment uit 'voorgezette bedrijfsactiviteiten', te weten het segment Stedin, en één niet-rapportage-segment uit 'voortgezette bedrijfsactiviteiten', te weten Overige activiteiten. De vergelijkende cijfers 2015 zijn – voor zover van toepassing – aangepast.

De waarderingsgrondslagen van de Groep worden ook voor de segmentrapportage gehanteerd.

De verrekenprijzen die aan interne opbrengsten ten grondslag liggen, zijn gebaseerd op marktconforme prijzen en voorwaarden.

Opbrengsten en resultaat per bedrijfssegment

2016	Segment Stedin	Overige activiteiten, niet gealloceerd en eliminaties	Totaal
Opbrengsten energietransport en overige bedrijfsopbrengsten	1.116	57	1.173
Bedrijfsopbrengsten tussen segmenten	9	- 9	-
Inkoop energie en overige bedrijfskosten	- 670	- 44	- 714
Bedrijfsresultaat voor afschrijvingen en bijzondere waardemutaties	455	4	459
Afschrijvingen en bijzondere waardemutaties op materiële en immateriële vaste activa	- 237	- 8	- 245
Bedrijfsresultaat	218	- 4	214
Resultaat geassocieerde deelnemingen en joint ventures			-
Financiële baten en lasten			- 75
Resultaat voor belastingen (uit voortgezette bedrijfsactiviteiten)			139

2015	Segment Stedin	Overige activiteiten, niet gealloceerd en eliminaties	Totaal
Opbrengsten energietransport en overige bedrijfsopbrengsten	1.116	32	1.148
Bedrijfsopbrengsten tussen segmenten	10	- 10	-
Inkoop energie en overige bedrijfskosten	- 611	- 22	- 633
Bedrijfsresultaat voor afschrijvingen en bijzondere waardemutaties	515	-	515
Afschrijvingen en bijzondere waardemutaties op materiële en immateriële vaste activa	- 226	- 10	- 236
Bedrijfsresultaat	289	- 10	279
Resultaat geassocieerde deelnemingen en joint ventures			
Financiële baten en lasten			- 77
Resultaat voor belastingen (uit voortgezette bedrijfsactiviteiten)			202

Balans per bedrijfssegment

Per 31 december 2016	Segment Stedin	Overige activiteiten, niet gealloceerd, beëindigde bedrijfsactiviteiten en eliminaties	Totaal
Activa			
Activa	5.311	4.501	9.812
Totaal activa	5.311	4.501	9.812
Passiva			
Eigen vermogen en langlopende verplichtingen	4.757	2.627	7.384
Kortlopende verplichtingen	554	1.874	2.428
Totaal passiva	5.311	4.501	9.812

Per 31 december 2015	Segment Stedin	Overige activiteiten, niet gealloceerd en eliminaties	Totaal
Activa			
Activa	5.166	4.735	9.901
Totaal activa	5.166	4.735	9.901
Passiva			
Eigen vermogen en langlopende verplichtingen	4.735	3.530	8.265
Kortlopende verplichtingen	431	1.205	1.636
Totaal passiva	5.166	4.735	9.901

Overige gegevens per bedrijfssegment

2016	Segment Stedin	Overige activiteiten, niet gealloceerd en eliminaties	Totaal
Investerings in materiële en immateriële vaste activa	409	1	410
Afschrijvingen en bijzondere waardemutaties op materiële en immateriële vaste activa	237	8	245

2015	Segment Stedin	Overige activiteiten, niet gealloceerd en eliminaties	Totaal
Investerings in materiële en immateriële vaste activa	365	1	366
Afschrijvingen en bijzondere waardemutaties op materiële en immateriële vaste activa	225	10	235

Opbrengsten per land

De omzet van het bedrijfssegment Stedin en van Overige activiteiten is volledig gerealiseerd binnen Nederland.

Vaste activa per land

De vaste activa van het bedrijfssegment Stedin en van Overige activiteiten hebben volledig betrekking op in Nederland gevestigde entiteiten.

Overzicht van belangrijkste dochterondernemingen, joint operations, joint ventures en geassocieerde deelnemingen

Een volledig overzicht van de maatschappijen, zoals bedoeld in artikel 379 Boek 2 BW Titel 9, is ten kantore van het Handelsregister te Rotterdam gedeponeerd.

Voortgezette bedrijfsactiviteiten Dochterondernemingen

Naam	Plaats	Belang
CityTec B.V.*	Rotterdam	100%
Joulz Energy Solutions B.V.*	Rotterdam	100%
N.V. Stedin Amstelland*	Rotterdam	100%
N.V. Stedin Midden-Kennemerland*	Rotterdam	100%
N.V. Stedin Netten Weert*	Rotterdam	100%
N.V. Stedin Noord-Oost Friesland*	Rotterdam	100%
N.V. Stedin Zuid-Kennemerland*	Rotterdam	100%
Stedin Diensten B.V.	Rotterdam	100%
Stedin Infradiensten B.V.	Rotterdam	100%
Stedin Meetbedrijf B.V.*	Rotterdam	100%
Stedin Netbeheer B.V.*	Rotterdam	100%
Stedin Netten B.V. [voorheen: Stedin Netten Zuid-Holland B.V.]	Rotterdam	100%
Stedin Operations B.V.*	Rotterdam	100%
Stedin Stoomnetwerken B.V.	Rotterdam	100%

* Voor deze dochterondernemingen is door Eneco Holding N.V. een 403-verklaring afgegeven.

Joint Operations

Naam	Plaats	Belang
Tensz B.V.	Rotterdam	50%
Utility Connect B.V. [voorheen: CDMA Utilities B.V.]	Houten	50%

Beëindigde bedrijfsactiviteiten

Dochterondernemingen

Naam	Plaats	Belang
AgroPower B.V.*	Delft	100%
BioEnergieCentrale Delfzijl B.V.	Rotterdam	100%
CEN B.V.*	Hilversum	100%
Eneco B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco België B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Consumenten B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Consumenten Nederland B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Energy Sales B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Energy Trade B.V.*	Rotterdam	100%
ENECO France SAS	Avignon (F)	100%
Eneco Gasspeicher B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Groep N.V.	Rotterdam	100%
Eneco Innovation & Ventures B.V.	Rotterdam	100%
Eneco Installatiebedrijven B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Installatiebedrijven Groep B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Installatiebedrijven TI B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Services B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Solar Belgium N.V.	Gent (B)	100%
Eneco Solar, Bio & Hydro B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco UK Limited [voorheen: Eneco Wind UK Limited]	Londen (VK)	100%
Eneco Warmte & Koude B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Warmte & Koude Leveringsbedrijf B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Warmtenetten B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Warmteproductie Utrecht B.V.	Rotterdam	100%
Eneco Wind B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Wind Belgium SA	Waver (B)	100%
Eneco Windpark Delfzijl Noord v.o.f.	Rotterdam	100%
Eneco Windmolens Offshore B.V.	Rotterdam	100%
Eneco Zakelijk B.V.*	Rotterdam	100%
Eneco Zakelijk Nederland B.V.	Rotterdam	100%
Jedlix B.V.	Rotterdam	100%
Luminext B.V.	Amsterdam	100%
N.V. Eneco Beheer*	Rotterdam	100%
Oxxio Nederland B.V.*	Hilversum	100%
Quby B.V.	Amsterdam	100%
Sprint B.V.*	Rotterdam	100%
Windpark de Beemden B.V.	Rotterdam	100%
Windpark Houten B.V.	Rotterdam	100%
Windpark van Pallandt B.V.*	Rotterdam	100%

* Voor deze dochterondernemingen is door Eneco Holding N.V. een 403-verklaring afgegeven.

Beëindigde bedrijfsactiviteiten

Joint operations

Naam	Plaats	Belang
Enecogen v.o.f.	Rotterdam	50%
Norther S.A.	Brussel (B)	25%
Q10 Offshore Wind B.V.	Rotterdam	50%
Zonnepark Ameland B.V.	Ameland	33,3%

Joint ventures

Naam	Plaats	Belang
PVNED Holding B.V.	Middelburg	50%

Geassocieerde deelnemingen

Naam	Plaats	Belang
Groene Energie Administratie B.V.	Rotterdam	30%
Peeeks B.V.	Delft	50%

Vennootschappelijke jaarrekening

Vennootschappelijke winst- en verliesrekening

x € 1 mln.

	2016	2015
Resultaat dochterondernemingen	246	264
Overige resultaten na belastingen	-47	- 56
Resultaat na belastingen	199	208
Resultaatverdeling:		
Resultaat toe te rekenen aan houders achtergestelde eeuwigdurende obligatielening Eneco Holding N.V. (na belastingen)	12	12
Resultaat toe te rekenen aan aandeelhouders Eneco Holding N.V.	187	196
Resultaat na belastingen	199	208

Vennootschappelijke balans

Voor winstbestemming

x € 1 mln.

	Toelichting	Per 31 december 2016	Per 31 december 2015
Vaste activa			
Materiële vaste activa		12	–
Financiële vaste activa	2	7.559	8.622
Totaal vaste activa		7.571	8.622
Vlottende activa			
Vorderingen op groepsmaatschappijen		329	42
Actuele belastingvorderingen		13	–
Overige vorderingen		2	1
Liquide middelen		1	156
Totaal vlottende activa		345	199
TOTAAL ACTIVA		7.916	8.821
Eigen vermogen			
Aandelenkapitaal		497	497
Agioreserve		381	381
Herwaarderingsreserve		702	779
Reserve translatieverschillen		6	45
Reserve kasstroomafdekkingen		– 30	19
Reserve niet-uitgekeerde winsten deelnemingen		34	36
Reserve kosten onderzoek & ontwikkeling		4	2
Ingehouden resultaten		3.025	2.890
Onverdeeld resultaat boekjaar		187	196
Eigen vermogen toe te rekenen aan aandeelhouders Eneco Holding N.V.		4.806	4.845
Achtergestelde eeuwigdurende obligatielening		501	501
Totaal eigen vermogen	3	5.307	5.346
Langlopende verplichtingen			
Voorzieningen		4	–
Uitgestelde belastingverplichtingen		24	10
Rentedragende schulden	4	1.394	1.691
Overige schulden		47	72
Totaal langlopende verplichtingen		1.469	1.773
Kortlopende verplichtingen			
Rentedragende schulden	4	276	35
Schulden aan groepsmaatschappijen		844	1.565
Actuele belastingverplichtingen		–	82
Overige schulden		20	20
Totaal kortlopende verplichtingen		1.140	1.702
TOTAAL PASSIVA		7.916	8.821

Toelichting op de vennootschappelijke jaarrekening

Alle bedragen zijn in miljoenen euro tenzij anders vermeld.

1. Waarderingsgrondslagen

De vennootschappelijke jaarrekening is opgesteld volgens de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW, waarbij dezelfde waarderingsgrondslagen zijn toegepast als in de geconsolideerde jaarrekening, zoals toegestaan in artikel 362 lid 8, Titel 9 Boek 2 BW. Dochterondernemingen vormen een uitzondering op het voorstaande en worden gewaardeerd op netto-vermogenswaarde, die is bepaald op basis van de IFRS-grondslagen die worden gehanteerd in de geconsolideerde jaarrekening. De beschrijving van de activiteiten en de structuur van de onderneming, zoals opgenomen in de toelichting op de geconsolideerde jaarrekening, is eveneens van toepassing op de vennootschappelijke jaarrekening.

2. Financiële vaste activa

	Dochter- onder- nemingen	Vorderingen op dochter- ondernemingen	Overige vorderingen	Afgeleide financiële instrumenten	Uitgestelde belasting vorderingen	Totaal
Per 1 januari 2015	6.177	2.040	26	8	4	8.255
Resultaat dochterondernemingen	264	–	–	–	–	264
Mutatie uitgestelde belastingvorderingen	–	–	–	–	– 4	– 4
Mutatie leningen aan dochterondernemingen	–	50	–	–	–	50
Mutatie overige leningen	–	–	– 26	–	–	– 26
Mutatie reële waarde financiële instrumenten in eigen vermogen	35	–	–	45	–	80
Verkoop afgeleide financiële instrumenten	–	–	–	– 13	–	– 13
Aankoop belang minderheidsaandeelhouders	– 8	–	–	–	–	– 8
Translatieverschillen	6	15	3	–	–	24
Per 31 december 2015	6.474	2.105	3	40	–	8.622
Resultaat dochterondernemingen	246	–	–	–	–	246
Aanpassing geherwaardeerde waarde netwerken gereguleerd	– 40	–	–	–	–	– 40
Investerings	40	–	–	–	1	41
Ontvangen dividend	– 300	–	–	–	–	– 300
Mutatie uitgestelde belastingvorderingen	–	–	–	–	– 1	– 1
Mutatie leningen aan dochterondernemingen	–	– 886	–	–	–	– 886
Mutatie overige leningen	–	–	– 2	–	–	– 2
Mutatie reële waarde financiële instrumenten in eigen vermogen	– 60	–	–	2	–	– 58
Translatieverschillen	– 14	– 49	–	–	–	– 63
Per 31 december 2016	6.346	1.170	1	42	–	7.559

In de post 'Dochterondernemingen' is het Energiebedrijf opgenomen dat is geclassificeerd als 'aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'. Zie hiervoor meer informatie in toelichting 19 'Activa / verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders' bij de geconsolideerde jaarrekening.

3. Eigen vermogen

Voor een toelichting op het verloop van het eigen vermogen wordt verwezen naar het geconsolideerde mutatieoverzicht groepsvermogen dat is opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening. Een toelichting op de afzonderlijke vermogenscomponenten wordt gegeven in toelichting 23 'Groepsvermogen' van de geconsolideerde jaarrekening.

Op grond van Titel 9 Boek 2 BW worden wettelijke reserves onderkend. De wettelijke reserves van Eneco Holding N.V. zijn te onderscheiden in een herwaarderingsreserve, reserve translatieverschillen, reserve kasstroomafdekkingen, reserve niet-uitgekeerde winsten deelnemingen en een reserve kosten onderzoek & ontwikkeling.

Uitkeerbare resultaten

In 2016 is voor € 19,72 dividend per aandeel uitkeerbaar gesteld (2015: € 20,62). Eneco heeft in 2016 € 98 mln. dividend ter beschikking gesteld aan haar aandeelhouders (2015: € 102,5 mln.). Dit bedrag is in april 2016 uitgekeerd aan de aandeelhouders.

Per 31 december 2016 bedraagt het niet-uitkeerbare vermogen dat toe te rekenen is aan de aandeelhouders van Eneco Holding N.V. € 854 mln. (2015: € 1.032 mln.). Waarbij voor de reserve kasstroomafdekkingen de individuele methode is toegepast.

4. Rentedragende schulden

De rentedragende schulden betreffen voornamelijk onderhandse leningen verstrekt door institutionele beleggingsinstellingen zoals vermeld in toelichting 26 van de geconsolideerde jaarrekening.

5. Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen

Aansprakelijkheidsstelling

Eneco Holding N.V. heeft voor haar dochterondernemingen die in het Overzicht van belangrijkste dochterondernemingen, joint operations, joint ventures en geassocieerde deelnemingen zijn gemarkeerd met * een hoofdelijke aansprakelijkheidsverklaring afgegeven zoals bedoeld in artikel 403, lid 1, sub f, Titel 9 Boek 2 BW.

Fiscale eenheid

Eneco Holding N.V. vormt met vrijwel al haar dochterondernemingen een fiscale eenheid voor de vennootschapsbelasting. Daarnaast maakt Eneco Holding N.V. onderdeel uit van een fiscale eenheid voor de omzetbelasting voor een deel van de Groep. Voor beide fiscale eenheden geldt dat alle vennootschappen die deel uitmaken van een fiscale eenheid hoofdelijk aansprakelijk zijn voor de belastingschulden, waarvoor die fiscale eenheid geldt. Voor meer informatie in de aanpassingen in deze fiscale eenheden in het kader van de splitsing per 31 januari 2017 wordt verwezen naar toelichting 29 'Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen'.

Cashpool

Vanwege deelname in de cashpool van de Netwerkgroep is Eneco Holding N.V. hoofdelijk aansprakelijk, tezamen met andere deelnemers, voor de tekorten in de cashpool van de Netwerkgroep.

Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen

Garanties

Voor de door Eneco Holding N.V. verstrekte concerngaranties wordt verwezen naar toelichting 29 'Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen' van de geconsolideerde jaarrekening.

Overige verplichtingen

De overige niet uit de balans blijkende verplichtingen van Eneco Holding N.V. zijn per 31 december 2016 € 28 mln. (2015: € 15 mln.). Deze bedragen zijn reeds opgenomen in toelichting 28 'Operationele leases' en toelichting 29 'Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen' van de geconsolideerde jaarrekening.

6. Accountantskosten

Onderstaande honoraria hebben betrekking op de accountantskosten en adviesdiensten door de externe accountant van Eneco: Deloitte Accountants B.V., zoals gedefinieerd in artikel 1.1 van de 'Wet toezicht accountantsorganisaties' (Wta), alsook de aan de accountantsorganisatie gelieerde entiteiten van het Deloitte-netwerk.

x € 1.000	2016	2015
Controle van de jaarrekening	1.523	945
Andere controleopdrachten	2.203	973
Andere niet-controle diensten	44	331
Totaal	3.770	2.249

In het honorarium voor de controle van de jaarrekening van Eneco Holding N.V. zijn de werkzaamheden voor de geconsolideerde en vennootschappelijke jaarrekening van deze vennootschap opgenomen.

De andere controleopdrachten betreffen de controlewerkzaamheden voor statutaire jaarrekeningen van dochtermaatschappijen en hieraan gerelateerde opdrachten. Andere niet-controle diensten betreffen diensten die zijn toegestaan volgens de Wta en (gedeeltelijk) in rekening zijn gebracht door de aan de accountantsorganisatie gelieerde entiteiten van het Deloitte-netwerk (2016 € 44 duizend en 2015 € 331 duizend).

7. Gebeurtenissen na balansdatum

Op 27 januari 2017 heeft de terugbetaling plaatsgevonden op de door N.V. Eneco Beheer aan Eneco Holding N.V. beschikbaar gestelde financieringen van in totaal € 0,8 mld. Het restant van deze schuld aan N.V. Eneco Beheer is geherfinancierd door middel van een nieuw verstrekte marktconforme lening door N.V. Eneco Beheer aan Eneco Holding N.V. van € 0,2 mld. Zie voor meer informatie toelichting 33 'Gebeurtenissen na balansdatum', punt 6.

Voor overige gebeurtenissen na balansdatum wordt verwezen naar toelichting 33 op de geconsolideerde jaarrekening.

8. Winstbestemming

Voorstel winstbestemming 2016

Aan de Buitengewone Algemene Vergadering van Aandeelhouders op 30 januari 2017 wordt voorgesteld te besluiten tot een interim dividendbetaling aan de aandeelhouders van € 100 miljoen van het aan aandeelhouders van Eneco Holding N.V. toe te rekenen resultaat na belastingen. Dit betekent over 2016 een uitkering van € 20,12 per aandeel. Het interim dividend zal worden uitgekeerd op 30 januari 2017.

Rotterdam, 30 januari 2017

Eneco Holding N.V.

Raad van Bestuur

J.F. (Jeroen) de Haas, voorzitter
C.J. (Kees-Jan) Rameau
G.A.J. (Guido) Dubbeld
M.W.M. (Marc) van der Linden

Raad van Commissarissen

E.H.M. (Edo) van den Assem, voorzitter
H.G. (Henk) Dijkgraaf
M.B.A. (Marco) Keim
M. (Marianne) van Lier Lels
A. (Atzo) Nicolai
M. (Mirjam) Sijmons
R. (Rob) Zandbergen

Overige gegevens

1. Statutaire winstbestemming

Volgens de statuten van de vennootschap kan het bestuur met goedkeuring van de Raad van Commissarissen een gedeelte ter grootte van maximaal de helft van de winst die voor uitkering beschikbaar is toevoegen aan de reserves. Het resterende gedeelte staat ter beschikking van de algemene vergadering van aandeelhouders. De algemene vergadering kan besluiten het resterende gedeelte geheel of gedeeltelijk uit te keren. Hetgeen niet wordt uitgekeerd wordt toegevoegd aan de reserves.

Daarnaast bepalen de statuten dat de algemene vergadering van aandeelhouders kan besluiten tot het doen van tussentijdse uitkeringen met inachtneming van de statutaire bepalingen. Er gelden geen statutaire beperkingen in de omvang van tussentijdse uitkeringen, alleen wettelijke beperkingen die van toepassing zijn op naamloze vennootschappen. Een besluit tot het uitkeren van een interim-dividend uit de winst over het lopende boekjaar kan tevens door het bestuur worden genomen, mits met goedkeuring van de Raad van Commissarissen.

2. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de aandeelhouders en de Raad van Commissarissen van Eneco Holding N.V.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Eneco Holding N.V. (de "Venootschap") te Rotterdam gecontroleerd. De jaarrekening omvat de geconsolideerde en de enkelvoudige jaarrekening.

Naar ons oordeel:

- geeft de in dit jaarverslag opgenomen geconsolideerde jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Eneco Holding N.V. op 31 december 2016 en van het resultaat en de kasstromen over 2016 in overeenstemming met International Financial Reporting Standards zoals aanvaard binnen de Europese Unie ("EU-IFRS") en met Titel 9 Boek 2 BW en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (de "WNT"); en
- geeft de in dit jaarverslag opgenomen enkelvoudige jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Eneco Holding N.V. op 31 december 2016 en van het resultaat over 2016 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De geconsolideerde jaarrekening bestaat uit:

1. De geconsolideerde balans per 31 december 2016.
2. De volgende overzichten over 2016: de geconsolideerde winst-en-verliesrekening, het geconsolideerde overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten, het geconsolideerde mutatieoverzicht eigen vermogen en het geconsolideerde kasstroomoverzicht.
3. De toelichting met een overzicht van de belangrijke grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De enkelvoudige jaarrekening bestaat uit:

1. De enkelvoudige balans per 31 december 2016.
2. De enkelvoudige winst-en-verliesrekening over 2016.
3. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen en het Controleprotocol WNT. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van Eneco Holding N.V. zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 30 miljoen. De materialiteit is gebaseerd op een weging van factoren waarvan de belangrijkste zijn:

- 0,8% van de opbrengst energielevering, -transport en energie gerelateerde activiteiten gedurende de laatste 3 jaren; en
- 10% van het resultaat voor belastingen gedurende de laatste 3 jaren.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de Raad van Commissarissen overeengekomen dat wij aan de Raad van Commissarissen tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 1,5 miljoen rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn

Reikwijdte van de groepscontrole

Eneco Holding N.V. staat aan het hoofd van een groep van entiteiten. De financiële informatie van deze groep is opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van Eneco Holding N.V.

De groepscontrole heeft zich met name gericht op de significante groepsonderdelen. Wij hebben:

- bij Stedin Netbeheer, Consumenten, Zakelijk en Energy Trade een controle uitgevoerd van de financiële verantwoording; en
- bij andere business units een controle van bepaalde rekeningsaldi, transactiestromen of toelichtingen of gespecificeerde controlewerkzaamheden uitgevoerd, waarbij wij voor Eneco België gebruik hebben gemaakt van andere accountants binnen het Deloitte-netwerk.

Door bovengenoemde werkzaamheden bij (groeps)onderdelen, gecombineerd met aanvullende werkzaamheden op groepsniveau, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van de groep verkregen om een oordeel te geven over de geconsolideerde jaarrekening.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de Raad van Commissarissen gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Splitsing

Beschrijving van het kernpunt

De splitsing van de Vennootschap in een netwerkgroep en energiebedrijf op grond van de Wet Onafhankelijk Netbeheer uiterlijk per 31 januari 2017 (de "Splitsing") heeft vergaande (financiële) gevolgen voor toekomstige jaren. Tevens heeft de ontvlechting van de organisatie in 2016 risico's op verstoring van de bedrijfsvoering en verzwakking van de interne beheersing alsook complexe verslaggevingsvraagstukken voor de jaarrekening 2016 met zich meegebracht. Belangrijke aangelegenheden die onderdeel uitmaakten van de (voorgenomen wijze van) Splitsing zijn de juridische herstructureringen, wijzigingen in de financiering en contracten met handelspartners, en de toepassing van IFRS 5 'Vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten' in de jaarrekening 2016.

Wij verwijzen hiervoor ook naar toelichting 1.2 'Vorbereiding splitsing Eneco Groep per 31 januari 2017', toelichting 10 'Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten' en toelichting 19 'Activa / verplichtingen aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders' van de jaarrekening.

De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd

Wij evalueerden de opzet van de projectorganisatie gericht op de totstandkoming van de Splitsing in overeenstemming met het door de Autoriteit Consument & Markt goedgekeurde splittingsplan. Door onze aanwezigheid bij relevante besprekingen met de audit commissie van de Raad van Commissarissen, lezing van notulen en kennisname van kritische voortgangsrapportages hebben wij kennis van belangrijke ontwikkelingen voor onze jaarrekeningcontrole verzameld. Wij evalueerden de redelijkheid van de kasstroomprognoses voor de komende jaren. Wij hebben voorts specifieke gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd op significante transacties die onderdeel uitmaakten van de (voorgenomen wijze van) Splitsing waaronder de juridische herstructurering, wijzigingen in de financiering en contracten met handelspartners. Voor de verwerking en toelichting van de Splitsing in de jaarrekening 2016 in overeenstemming met IFRS 5 hebben wij verslaggevingsspecialisten betrokken en specifieke gegevensgerichte werkzaamheden verricht.

Duurzame waardevermindering van (im)materiële vaste activa

Beschrijving van het kernpunt

De (im)materiële vaste activa vormen een significant deel van de balans van de Vennootschap waarbij de niet-gereguleerde activa van het energiebedrijf zijn opgenomen onder 'Activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'. Ontwikkelingen in regulering en omstandigheden op de energiemarkten kunnen ertoe leiden dat (im)materiële vaste activa duurzaam in waarde zijn verminderd. Zowel (1) het onderzoek naar indicaties die wijzen op een mogelijke bijzondere waardevermindering van de kasstroomgenererende eenheden van de activa ("KGE's"), als (2) de test op een duurzame waardevermindering, die de Vennootschap, op basis van EU-IFRS, in ieder geval verplicht is uit te voeren voor KGE's waaraan goodwill is toegewezen, zijn significant voor onze controle gezien de onzekere ontwikkelingen in de elektriciteits- en gasprijzen en omdat het inschattingsproces in enige mate complex en subjectief is en gebaseerd is op veronderstellingen, waaronder de gehanteerde vermogenskostenvoet ("WACC").

De gereguleerde activa vormen het grootste deel van de (im)materiële vaste activa. De gereguleerde netwerken worden gewaardeerd in overeenstemming met het EU-IFRS herwaarderingsmodel, waarbij periodiek aansluiting wordt gezocht bij de gestandaardiseerde activawaarde (de "GAW"). Binnen de regulering wordt een efficiënte netbeheerder in staat gesteld om de GAW met een (gereguleerd) rendement terug te verdienen. Voor deze categorie activa is het risico van duurzame waardevermindering derhalve beperkt.

De niet-gereguleerde activa van het energiebedrijf bestaan voor een groot deel uit duurzame productiemiddelen. Deze zijn, waar nodig of verplicht, direct voorafgaand aan classificatie naar 'Activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders' getoetst op een eventuele duurzame waardevermindering. Aangezien deze activa geen instroom van middelen genereren die in ruime mate onafhankelijk is van andere activa, worden deze activa in samenhang, op het niveau van de KGE's, getoetst.

De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd

Wij hebben het onderzoek van management naar indicaties die wijzen op een mogelijke bijzondere waardevermindering van de KGE's getoetst. Ook toetsten wij of de goodwill, die is toegerekend aan de groep van KGE's die het bedrijfssegment Energiebedrijf Eneco vormt duurzaam in waarde is verminderd en of de totale reële waarde van de niet-gereguleerde activa van het energiebedrijf groter is dan de boekwaarde.

Hierbij hebben wij gebruik gemaakt van onze eigen waarderingsdeskundigen. Wij toetsten de opzet en het bestaan van interne beheersingsmaatregelen gericht op de totstandkoming van de impairment test van management. Verder verifieerden wij de betrouwbaarheid van de informatie waarop de verwachtingen van toekomstige kasstromen zijn gebaseerd alsook de redelijkheid, relevantie en consistentie van de gehanteerde veronderstellingen. Daarbij besteedden wij bijzondere aandacht aan de gehanteerde WACC en de prognose van de kasstromen in het bedrijfswaardemodel. We hebben ook aandacht besteed aan de toelichtingen over de veronderstellingen en de uitkomst van de impairment test zoals zijn opgenomen in toelichting 12 'Immateriële vaste activa' van de jaarrekening. Daar wordt onder andere vermeld dat de realiseerbare waarde (bedrijfswaarde) van deze groep van KGE's boven de boekwaarde ligt.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking

Beschrijving van het kernpunt

Voor de betrouwbaarheid en continuïteit van de bedrijfsactiviteiten en de totstandkoming van betrouwbare financiële verslaggeving is de Vennootschap in belangrijke mate afhankelijk van (de onderlinge samenhang tussen) systemen, applicaties en interfaces (de "IT-infrastructuur"). De opzet, het bestaan en de werking van de IT-beheersmaatregelen waarmee de IT-infrastructuur wordt beheerst zijn kritisch voor de voortdurende betrouwbaarheid en continuïteit van de processen van de Vennootschap en daarmee voor de totstandkoming van de jaarrekening.

De IT-infrastructuur die de klantprocessen ondersteunt verwerkt bijvoorbeeld grote volumes aan transacties. Aantasting van de integriteit van (klant)data of uitval kunnen ertoe leiden dat de facturatie en de omzetschatting niet juist, volledig en tijdig plaatsvindt en dat herstel daarvan complex en ingrijpend is. De IT-infrastructuur die de handelsactiviteiten van de Vennootschap ondersteunt is vanwege het grote volume, het belang voor de financiële resultaten en de complexiteit ook kritisch. Om deze redenen waren belangrijke aandachtsgebieden bij onze werkzaamheden onder andere change management en informatiebeveiliging.

De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd

Wij hebben de betrouwbaarheid en continuïteit van de IT-infrastructuur getoetst, uitsluitend voorzover noodzakelijk binnen de reikwijdte van onze controle van de jaarrekening. Daarbij hebben we gespecialiseerde IT-auditors opgenomen in ons controleteam. Onze werkzaamheden bestonden uit de evaluatie van, voor de controle van de jaarrekening relevante, ontwikkelingen in de IT-infrastructuur en daaropvolgend het testen van de opzet, het bestaan en eventueel de werking van IT-beheersingsmaatregelen. In onze management letter aan het Bestuur en de Raad van Commissarissen hebben we tekortkomingen die wij constateerden gerapporteerd en aanbevelingen gedaan, gericht op verdere verbeteringen. Met aanvullende, gegevensgerichte, werkzaamheden stelden wij vast dat de geconstateerde tekortkomingen geen materiële afwijkingen in de jaarrekening tot gevolg hadden. Verwezen wordt ook naar de alinea 'Toprisico's' op pagina's 29 en 30.

Schattingonzekerheid bij het bepalen van de energiebalans

Beschrijving van het kernpunt

Middels de energiebalans elektriciteit en gas (de "Energiebalans") worden in- en verkoop met elkaar in overeenstemming gebracht. Bij het opstellen van de Energiebalans spelen de volgende processen een belangrijke rol: allocatie, reconciliatie, brutomargemodellering, aansluitregistratie en schatting van het netverlies. De Energiebalans vormt de basis voor de (volledigheid van de) opbrengst energielevering en de daarmee samenhangende balansposten die zijn opgenomen in respectievelijk het 'Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten', 'Activa aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders' en 'Passiva aangehouden voor uitkering aan aandeelhouders'.

De inschatting van de omzet binnen de Energiebalans was een kernpunt in onze controle omdat het inschattingsproces in enige mate complex en subjectief is en gebaseerd is op veronderstellingen, waaronder het verbruik door afnemers van elektriciteit en gas. Wij verwijzen hierbij ook naar toelichting 3 'Netto-omzet' en toelichting 10 'Resultaat na belastingen uit beëindigde bedrijfsactiviteiten' op de geconsolideerde winst en verliesrekening waarin de schatting van de opbrengsten nader uiteengezet is.

De wijze waarop dit kernpunt door ons is gecontroleerd

Wij hebben de opzet en het bestaan van de interne beheersingsmaatregelen van de Vennootschap met betrekking tot het proces voor het opstellen van de Energiebalans getoetst. Daarnaast stelden wij vast dat de informatie waarop de omzetschatting is gebaseerd betrouwbaar is en dat de gehanteerde veronderstellingen in het model van de Energiebalans redelijk, relevant en consistent zijn toegepast. Wij verifieerden de rekenkundige juistheid van het model van de Energiebalans. Daarbij besteedden wij bijzondere aandacht aan het gehanteerde standaardjaarverbruik en de schatting van de invloed van de weersomstandigheden op het verbruik. Wij verrichtten ook controlewerkzaamheden met betrekking tot nacalculatieresultaten voor oude leveringsjaren en de per jaareinde nog te factureren omzet, waaronder afloopcontrole in 2017.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Het bestuursverslag
- De overige gegevens

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat; en
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Benoeming

Wij zijn door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders benoemd als accountant van Eneco Holding N.V. vanaf de controle van het boekjaar 1997 en zijn sindsdien de externe accountant.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Bestuur en de Raad van Commissarissen voor de jaarrekening

Het Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met EU-IFRS en met Titel 9 Boek 2 BW en de bepalingen van en krachtens de WNT. In dit kader is het Bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het Bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het Bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet het Bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het Bestuur het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het Bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Commissarissen is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de onderneming.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden en de daarop rustende bepalingen, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen en het Controleprotocol WNT. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de onderneming.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het Bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het Bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met de Raad van Commissarissen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de Raad van Commissarissen dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de Raad van Commissarissen over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de Raad van Commissarissen hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Rotterdam, 30 januari 2017

Was getekend,

drs. J.A. de Bruin RA

Gedragcode leveranciers

Verklaring naleving gedragcode Leveranciers

aangaande gegevens uit kleinverbruik-meetinrichtingen die op afstand uitleesbaar zijn.

Naam rechtspersonen: Eneco Consumenten B.V. en Eneco Zakelijk B.V., hierna gezamenlijk te noemen Eneco, en Oxxio Nederland B.V. en CEN B.V., hierna gezamenlijk te noemen Oxxio.

Statutaire vestigingsplaats: Rotterdam (Eneco) en Hilversum (Oxxio)

Periode: 1 januari 2016 tot en met 31 december 2016

Eneco en Oxxio maken voor het goed kunnen uitvoeren van hun diensten gebruik van meetgegevens die zijn verkregen uit kleinverbruik-meetinrichtingen die op afstand uitleesbaar zijn. In aanvulling op de Wet Bescherming Persoonsgegevens hebben leveranciers en de onder hun verantwoordelijkheid handelende meetbedrijven in de Nederlandse energiebranche een gedragcode opgesteld ten aanzien van het gebruiken, het vastleggen, het uitwisselen en het bewaren van gegevens die zijn verkregen uit een kleinverbruikmeetinrichting die op afstand uitleesbaar is.

Hierbij verklaart Eneco B.V., te dezen vertegenwoordigd door haar bestuurder M.W.M. (Marc) van der Linden, in haar hoedanigheid van bestuurder van Eneco Consumenten Nederland B.V., die op haar beurt bestuurder is van Eneco Consumenten B.V., Oxxio Nederland B.V. en CEN B.V., alsmede in haar hoedanigheid van bestuurder van Eneco Zakelijk Nederland B.V., die op haar beurt bestuurder is van Eneco Zakelijk B.V., dat Eneco en Oxxio zich gedurende de bovenvermelde periode hebben gehouden aan het gestelde in de regels en verplichtingen, genoemd in de Gedragcode Leveranciers Slimme Meters 2012.

Rotterdam, 18 januari 2017

M.W.M. (Marc) van der Linden, lid Raad van Bestuur Eneco Holding N.V

Personeelsgegevens

Eneco streeft naar een evenwichtige samenstelling van het personeelsbestand. Dit vraagt niet alleen om een goede verdeling van bijvoorbeeld mannen en vrouwen waarover we hieronder rapporteren. In de organisatie is plaats voor mensen

met een andere achtergrond of persoonlijkheid en voor mensen met een arbeidsbeperking.

Aantal medewerkers

in fte gemiddeld

	2016	2015	2014	2013
Totale personeelsbestand Eneco Groep	6.561	6.711	7.023	7.018

Man-Vrouwverhouding

Percentage mannen en vrouwen op het totaal aantal medewerkers in fte

	2016	2015	2014	2013
Mannen	76	76	75	78
Vrouwen	24	24	25	22

Leeftijdsofbouw

Percentage fte per leeftijdscategorie op het totaal aantal fte

	2016	2015	2014	2013
15-24 jaar	2	2	3	4
25-34 jaar	24	24	25	26
35-44 jaar	25	25	24	24
45-54 jaar	24	25	25	25
55+ jaar	25	24	23	21

Diversiteit

in procenten

	2016	2015	2014	2013
Vrouwen in leidinggevende posities	26	25	26	23

Arbeidsovereenkomst

in procenten

	2016	2015	2014	2013
Contract onbepaalde tijd	91	93	88	89
Medewerkers met een cao contract	85	83	85	86
Medewerkers met een fulltime contract	83	82	82	-

Ziekteverzuim

in procenten

	2016	2015	2014	2013
	5,5	4,9	4,1	3,9

Uitgave

Eneco Holding N.V.
Communications & Public Affairs
Postbus 1003
3000 BA Rotterdam
Telefoon 088 806 0600
www.eneco.com

Feedback

corporatecommunicatie@eneco.com

Vormgeving en projectrealisatie

C&F Report

Fotografie

Eneco, Solar Team Eindhoven

Copyright en merknamen

Op alle in dit jaarverslag gepubliceerde foto's berust copyright.

Eneco, Oxxio, Toon, Jedlix, Luminext, Eneco HollandseWind, Eneco WarmteWinner en Eneco HeatWinner zijn geregistreerde merknamen van Eneco B.V.

Disclaimer

In dit jaarverslag worden toekomstgerichte uitspraken gedaan. Deze uitspraken zijn herkenbaar aan het gebruik van bewoordingen als 'verwacht', 'naar verwachting', 'voorziet', 'heeft het voornemen', en vergelijkbare uitdrukkingen. Deze uitspraken zijn onderhevig aan risico's en onzekerheden en de werkelijke resultaten en gebeurtenissen kunnen aanmerkelijk afwijken van de huidige verwachtingen. Factoren die daartoe kunnen leiden zijn onder meer, maar niet uitsluitend, de algehele economische omstandigheden, de situatie op de markten waarop Eneco actief is, het gedrag van klanten, leveranciers en concurrenten, technologische ontwikkelingen en juridische bepalingen en voorschriften van regelgevende instanties die consequenties hebben voor de activiteiten van Eneco. In aanvulling hierop, maar niet beperkt daartoe, kunnen toekomstige resultaten beïnvloed worden door financiële risico's, zoals valuta- en renterisico's en liquiditeits- en kredietrisico's. Eneco verwerpt iedere aansprakelijkheid of verplichting ter zake van het bijwerken of herzien van onderhavige prognoses op basis van nieuwe informatie, toekomstige gebeurtenissen of anderszins.

Eneco Holding N.V.

Postbus 1003
3000 BA Rotterdam

www.eneco.com